

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

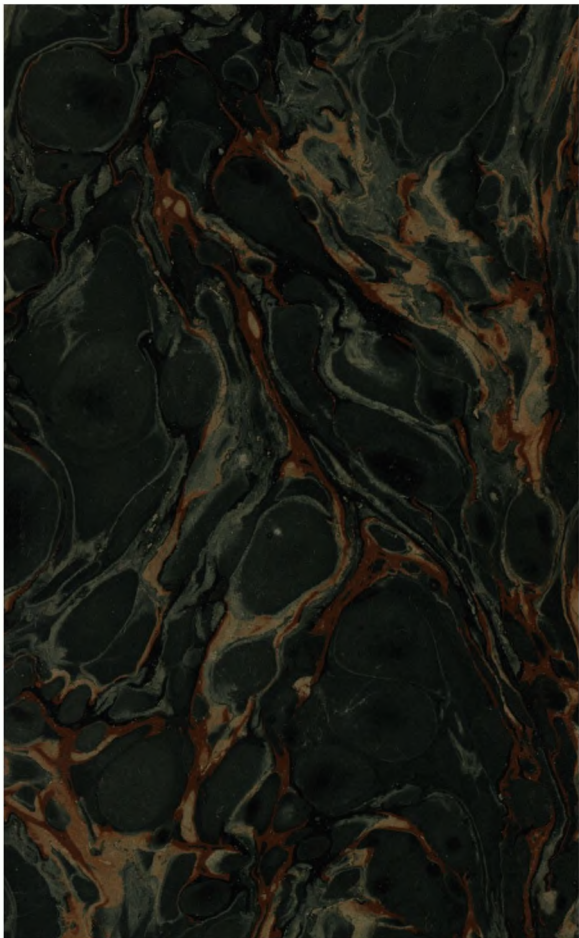
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Mathias H. Rosenørn:

Løsrevne Blade

af

Lidsminder.

Kjøbenhavn.

V. Fontoppidans Forlag.

Trykt hos Nielsen & Lydiche.

1888.

Løse røne Blade

af

Livsminder.

Indhold.

	Side.
Heltaten	1
Danmarks Rige	30
Fællesstaten	64
Grundlovens Indskrænkning. Fællesforfatningen	82
Den gennemfete Grundlov	112
(Bemærkninger om Frederik VII, S. 143).	
Afsluttende Bemærkninger	175
Bilag. Brev til Næstb af 22de Mai 1851	185

Forord.

Jeg er oftere bleven opfordret til at udarbejde og udgive, hvad jeg ifølge Erindring eller Optegnelser kan berette som oplevet, og som skjønnes at have en mere almindelig Interesse.

Af Hensyn til et andet Arbejde, jeg stræber at fuldføre, vil jeg dog nu indskrænke mig til at udgive, med nogle indskudte og tilføjede Bemærkninger, hvad der af mit Livs Minder kan bidrage til at belyse vore Forfatningsforhold.

Jeg overser ikke den Betydning, det kunde have til bedre Forstaaelse af disse spredte Udtalelser, om hele Udviklingen af Forfatterens Personlighed fremtraadte gennem et samlet Levnetsløb, og jeg kunde have ønsket ved Benyttelsen af Andres Arbejder at give en mere omfattende Behandling af Forfatnings-spørgsmaalene, men den feilagtige Opfattelse af disse, hvilken man idelig møder, har hos mig fremkaldt Følelsen af, at jeg ikke længere burde opsætte at fremkomme med, hvad jeg kan kalde mit personlige Bidrag til en bedre Forstaaelse af de virkelige For-

hold. Iøvrigt vil man andetsteds og navnlig i Thorjæes udførlige og omhyggelige Arbeide finde opført de fleste Data, som udfordres til Forholdenes rette Bedømmelse under selve Kong Frederik den Syvendes Regjering, men saavidt jeg har kunnet erfare, bliver denne værdifulde Bog ikke tilstrækkelig benyttet, og som det vil fremgaa af de følgende Blade, turde der ogsaa være Grund til at føre Fremstillingen saavel længere tilbage som noget længere frem, end Thorjæe har tilsigtet, og derunder at fremhæve de Punkter, der nu nærmest have practisk Betydning.

3 Marts 1887—88.

I.

Helstaten.

Da Kong Frederik VI d. 3. Decbr. 1839 uventet luffede sit ærlige, men trætte Dø, var der intet andet statsretligt Baand, der sammenholdt de i hans Besiddelse forblevne Bestanddele af den af Frederik III som første Erhverver grundlagte Arvestat, end Kongeloven.

Dennes fra norske Forbilleder hentede Arvefølge gjaldt vel oprindelig kun for Rigerne, men medens Hertugdømmet Lauenborg var traadt ind som Kronland i Stedet for Norge, havde Kongelovens § 19 faaet en væsentlig Indflydelse med Hensyn til Hertugdømmerne Slesvig og Holsten. Af Slesvig, der allerede i de allerførste Udkast om Tronfølgen er føiet til Arvekongerigerne (Hist. Tidsskr. 5te R. VI S. 796), havde Kong Christian V i sine Testamenter efter 1689 befalet Gud og Tiden den hertugelige

Andels Sammenføjning med den kongelige, saa at Fyrstendømmet som et samlet Corpus forblev for bestandig under de kongelige Arvesuccessorers Regjering, og for Holsten og Grevfstaberne havde han d. 5. April 1698 under Nr. 6 ligeledes henvist til Kongelovens § 19. Erhvervelsen af Slesvig med Femern fuldendtes ved Patentet af 22. August 1721, den paafølgende Arvehyldning og de under Ruslands Garanti afgivne Gottorpiske Renunciationer. Ved det tyske Keiserriges Opløsning i 1806 vilde Møsting, der som Præsident i det tyske Cancelli opholdt sig hos Kronprinds Frederik i Holsten, incorporere Kongen af Danmarks tyske Besiddelser i den danske Krone paa lignende Maade, som dette var sket med Slesvig i 1721, men da dette havde mødt Modstand hos Bernstorfferne og flere Medlemmer af Conseillet i Kjøbenhavn, der indtrængende fra raadede Alt, hvad der kunde opfattes som en Forandring af Arvefølgen, fastholdt Møsting ikke denne Hensigt, men lod, uden at Sagen paa ny maatte forelægges Conseillet, giennem et Medlem af Cancelliet og en Hofembedsmand Kong Christian VII d. 9. Septbr. underskrive en Proclamation, der væsentligst fulgte Chr. Bernstorffs Anstuelser og overensstemmende med Møstings Brev af 6. Septbr.

strax blev trykt i Collegialtidenden af 10de Septbr., samt hvorved det hos Wegener i actmæssige Bidrag S. 325 under 2 i Nr. 9 optagne Udkast toges til Følge, saa at Hertugdømmet Holsten, Herstabet Pinneberg, Grevskaftet Ranzau og Staden Altona, under den fælles Benævnelse af Hertugdømmet Holsten, forbandtes med Monarchiet („mit dem gesamnten Staatskörper der Unserem Königl. Scepter untergebenen Monarchie“) som en i enhver Henseende fuldkommen uadskilt Del af samme. Arvesølgen i disse Besiddelser maatte altsaa, forsaavidt en fælles Arvesølge med det øvrige Monarchi ikke kunde gjenneføres, afhænge af den forskjellige Erhvervelsesmaade for de enkelte Bestanddele, og for at ordne disse Forhold var en Overenskomst navnlig med Rusland, og vel ogsaa med en folkelig Repræsentation, nødvendig, men under Forberedelserne til Overenskomst med Rusland, der antoges at kunne bevirkes ved Conferentsraad Dankwart som extraordinair Afsending, bortkaldtes Kong Frederik, og en lykkelig Ordning mistede saaledes den Støtte, den vilde have kunnet finde i denne elskelige Oldings, i Europa høitagtede Personlighed.

Efterretningen om Kongens Død modtog jeg først d. 11te Decbr. af Magister Svedbom, Docent

i Upsala, der kom fra Mannheim og meddelte mig den i Heidelberg, forinden jeg steg ind i Diligencen til Frankfurt. Saa langsomt ipredtes dengang Kundskab selv om de vigtigste Begivenheder.

Den 20de Decbr. traf jeg i Frankfurt om Aftenen i det Hotel, hvori jeg boede, Kammerherre Grevenskiold til Frederikslund, og efter en længere Samtale med denne om Fædrelandets Anliggender nedskrev jeg i 4—5 Timer, hvad jeg anjaa rettest for Regjeringen at gjøre, og sendte dette som Brev til Grevenskiold, der var Medlem af Østifternes Provindsialstænder i Sædegaardseiernes Valgklasse og en ivrig Politiker med stærke Godseier Følelser. Den 24de fik jeg Svar fra Kammerherren, og den 4de Januar indberettede jeg Brevvevlingens Indhold til Geheime- Stats- og Justitsminister Stemann, der var min Stedmoders Fader, og hvem jeg paa min Udenlandsreise i Smaabunker sendte min Dagbog.

Denne Brevvevsel kan mulig endnu have nogen Interesse som et Bidnesbyrd om de Brydninger, der bevægede Tiden, og jeg skal derfor meddele det væsentligste Indhold af samme saavel som af de Bemærkninger, hvormed jeg refererede den, idet jeg tilføjer, at jeg d. 25de Decbr. traf Khrre C. hos

Forbundsdaysgejandten Baron Bschlin, der efter mine Notitser „bragte Kammerherren med hans constitutionelle Anskuelser ganske ad absurdum“, medens Samtalen paa mig gjorde det Indtryk, at Manden „førte en hel færdig Constitution med sig i Lommen“.

Jeg havde vel ikke dengang nogen ganske nøie Kundskab til Arvefagets Stilling, men erfarede først senere denne dels af Minister Stemanns mundlige Ytringer, dels ved Gjennemgyn af afdøde Minister Møstings efterladte Papirer og dels ved Geheimearchivar Wegeners actmæssige Bidrag til Danmarks Historie og de Meddelelser, der findes i Drohjen og Samwers Stridskrift af 1850 (2det Dplag), i hvilket sidste forekomme nogle Enkeltheder, der maaske ere rigtige, medens Forfatterne dog have jævnet Kundskab om Møstings endelige Andel i Proclamationen af 9de Sepbr. 1806.

Selv havde jeg i 1838 i Berlin talt udførlig om Sagen med Riedel, og jeg havde meddelt Minister Stemann hans Anskuelse, der gif ud paa, at Monarchiets Integritet vistnok maatte kunne fiktes gennem folke- og statsretlige Ordninger, men at dette eiheller burde forsømmes. Mange Aar senere udtalte ogjaa Grev Carl Moltke-Mütichau til mig den Tro, at

Kongelovens Arvefølge vilde have kunnet gjennemføres ogsaa i Holsten, hvis man ikke herfra selv havde opgivet den.

Det var jaaledes begrundet i Forholdene, at jeg i 1839 tog Monarchiets Enhed, som jeg antog kunde sikres, i fornødent Fald ved en Ordning, som maatte kunde tilveiebringes ved Hjælp af den danske cognatiste Arvings hessiske Arvetrav, til Udgangspunkt for dets indre Ordning. Jeg antog, at et fælles politisk Samliv i dette Tilfælde vilde have færre Banfeligheder, end i andre, hvor man har forsøgt Fællesskab i politiske Institutioner mellem Folkeslag af forskjellig Tunge, og at Samlivet vilde kunne befordres ved fuldstændig Enhed i Toldsystemet.

Den egentlige Statsmagt, antog jeg, maatte forblive hos Souverainen, men Udøvelsen gennem en Statsact, udfærdiget som Indfødsretten, bindes til bestemte Former dels gennem uafhængige Domstole dels ved at fordrer Paraphering som Betingelse for Gyldigheden af Kongens Beslutninger, jaaledes at der i Spidsen for de forskjellige Grene af en simplificeret Forvaltning stilledes Ministre, der vare ansvarlige for Domstolene, og hvis Medunderskrift betingede de kongelige Beslutningers Gyldighed.

Som folkelig Repræsentation foreslog jeg en Rigsdag, bestaaende af et Stænderhus og et Rigsraad. Det første skulde dannes udaf Provindsialstænderne med Udelukkelse af de kongevalgte Medlemmer, der skulde gaa over i Rigsraadet, navnlig for at udfylde dette til et bestemt ikke for ringe Antal, medens dets øvrige Medlemmer indtraadte dels ifølge deres Stilling i Kirken, til Videnskaben eller Kunsten, dels ved en Combination af personlig Dugtighed og større baandlagt Formue uden Hensyn til Byrd eller fast Eiendom som saadan.

Budgettet foresloges forelagt Stænderne, Plakaterne til nye Laan Rigsraadet, de egentlige Love for begge.

Kammerherre Castenchiold kunde ikke gaa ind paa at indrømme Kongen mere end absolut Veto og personlig Ufrænkighed. Han var stemt for et octroeret „Carte“ med en lidet udstrakt ministeriel Ansvarlighed og et Rigsraad som Overhus, dog saaledes at dette kun blev lidet talrigt og for $\frac{1}{3}$ bestod af arvelige Pairs, medens $\frac{1}{3}$ valgtes af Kongen for Livstid, nogle indtraadte efter den Stilling, de indtog i Samfundet, og nogle skulde kunne vælges (uden at det antydes af hvem).

Hans Ønske var en brat Overgang til constitu-

tionelle Statsformer, min Anskuelse gik ud paa en trinvis Udvikling i en kort Narrække, saaledes at man først sammenkaldte et Rigsraad. Jeg indrømmede, at en Overgangsperiode har sine Uvisligheder, men da hele Landets Stilling var en Overgangsstilling, efterjom den kongelige Mandstamme øiensynlig udsluffedes, og Statens fremtidige Omfang isølge Arvetvisten var usikker, maatte man søge en Forfatning, der passede til Stillingen, og som Kongedømmets Indflydelse tabte sig, maatte en anden Magt træde ind. Vilde man ikke høre Intelligentens og Opulentsens Røst, vilde Folkets Masse trænge sig frem af sig selv, og da Ærlighed og Samvittighedsfuldhed begrænsjer Valget af Midler, vilde Magten gaa over i den største Kæntesmeds Hænder. Forfatninger efter fremmed Forbillede due aldrig, og først Landets egen Udvikling vilde kunne vise, hvilke Statsindretninger man behøvede. Ved pludselig at give en „Constitution“, vilde man ved selve dette Navn fremkalde visse Fordringer, hvilke man vel i de fleste Stater kun halvt havde fyldestgjort, men derved dog fremkaldt en Masse Jammerlighed og falske Begreber om Stat og Kirke.

Naar et Rigsraad oprettedes, kunde man mulig sammenkalde saavel dette som alle 4 Stænderforsam-

linger paa samme Sted samt forelægge Stænderne de fælles Lovforslag under Et, dog at Afstemning altid maatte ske provindsvis, da ingen Nærmelse mellem de slesvigiske og holsteniske Stænder alene kunde taales, uden at begge de danske Forsamlinger kom med, efterjom Slesvig i Sandhed ikke kunde „blive noget Forbindelsesled mellem Danmark og Holsten, naar det ubelukkende droges over til dette med fuldkommen Fjernelse fra hint“.

Iøvrigt var den daværende Stemning i Mellem-Europa afgjort for ministeriel Styrelse ved ansvarlige Ministre. Alle vare enige om, at Ministrene maatte dække Regentens Person og bære det hele Ansvar for Statsstyrelsens Gang, og det ikke blot overfor Domstolene, men ogsaa overfor den offentlige Mening, men der herskede forskjellige Ansuelser om, i hvilket Omfang Regentens Personlighed i Virkeligheden burde gjøre sig gjældende i Statslivet. I Preussien afgang Alt deraf, og jeg skylder tildels Steffens, til hvem jeg i Berlin nogle havde knyttet mig, at jeg fik Djet op for den personlige Konges Betydning. I Frankrig gjennemførte Thiers, der

netop dannede sit Ministerium i Begyndelsen af Marts (1840), faa Dage efterat jeg var ankommeu til Paris, sin Grundjætning: »le roi règne, il ne gouverne pas« — Kongen hersker, han styrer ikke —, men ligesom Thiers i Juli=Dagene havde været med til at styrte Carl X fra Tronen, bragte han i Februar 1848 Ludvig Philip til at fratræde denne uden Kamp, ledede i September=Dagene 1870 Bevægelsen mod Keiserdømmet og bortfaldtes først, da han havde naaet, men atter maattet fravige sine Onsters Maal Præsidenturen i Republiken. Gjennem det personlige Regimente er Preussens Konge, en hæderlig Soldat, bleven hævet paa Keisertronen. Gjennem parlamentarisk Regering, der til Slutning endog banede sig Vej under Cæsarismen, er Frankrig bleven bragt til Afgrundens Rand. Verdenshistorien synes saaledes meget bestemt at have udtalt sig mod den continentale Parlamentarisme.

Da de Roskildske Stænder i 1840 indgave deres Andragende om Modificationer i Stænderinstitutionen, udtalte de i dette, der er affattet af Clausen som Referent, at „en Forening af de danske

og de slesvigſke Stænder, ſom vilde forudsætte eller føre til en Incorporation af Hertugdømmet i Kongeriget, laa udenfor Forſamlingens — og, det tør vel ſiges, udenfor Folkets Tanke eller Ønſte“. Derimod anſaa Forſamlingen det lige meget i Kongerigets og Hertugdømmets Interesſe, at en Forbindelse maatte worde tilveiebragt af begges Stænder til Forhandling af de almindelige, navnlig de finantſielle Anliggender.

I det Tanken om en legislativ Forbindelse mellem Kongeriget og Slesvig ſaaledes arbejdede ſig frem, traadte Helſtaten i Baggrunden, men det varede dog noget, inden en videre Udvikling af Helſtaten opgaves, og den nationale Stat kom til at frembyde den eneſte Mulighed for Danmarkſ forſatte Tilværelſe under de da fremtrædende Tidsforhold.

Den 30. Novbr. 1840 kom jeg tilbage til Kjøbenhavn og tog atter Bopæl i ſamme Gaard i Badſtueſtræde, hvor Geheime-Stats- og Juſtits-minifter Stemann da endnu boede til Leie. Det var paa den Tid, Collegiereformen fandt Sted, men da Stemann fandt en større Betryggelse for Sagernes retfærdige Afgjørelſe i den collegiale Behandlingsmaade end i Sectionsorganisationen, hvilket ogſaa

kunde have noget for sig med Hensyn til adskillige af de under Cancelliet henhørende Sager, var det ikke meget, der ved den Veilighed blev forandret i dette Collegiums Indretning. Dog lod Ministeren som Cancellipræsident fra den Tid af alle indkomne Sager aabne og fordele hos sig selv, og dette Hverv, der hidtil havde været udført i Cancellibygningen af Etatsraad M. Hansen, tilfaldt nu mig, ligesom jeg ogsaa i enkelte andre Henseender ydede Ministeren Bistand af den Art, som paahviler en ministeriel Secretair. Jeg beholdt derhos min Plads som Volontair i Cancelliets 3die Departement, hvor jeg d. 25. Februar 1841 blev udnævnt til Cancellist, hvorhos jeg d. 18. Marts i. A. blev Collegiets Bibliothekar. Jeg havde jaaledes god Veilighed til at følge med Forholdene og satte megen Priis paa Samlivet med mine omtrent jevnaldrende i Cancelliet, blandt hvilke jeg særlig sluttede mig til Carl Dahl, A. F. Krieger, der var kommen ind i Contoret, da jeg d. 10. Sept. 1838 tiltraadte min Udenlandsreise, og de tvende elskelige saa tidlig afdøde Ant. Birch og Boye.

For mit eget Vedkommende stod jeg ikke paa det samme politiske Standpunkt, som de fleste af dem, der dengang havde begyndt at føre det høie Ord i

Pressen og det politiske Liv. Jeg havde forladt Frankrig med en bestemt Overbevisning om Julimonarchiets indre Uholdbarhed og var ogsaa langt fra at føle mig tiltrukket af de politiske Forhold i Tyskland. Derimod følte jeg mig tiltalt af den Retning, som det engelske conservative Reformparti havde fulgt, og det var mig en stor Tilfredsstillelse, da den conservative Grundanskuelse, der i den historiske Ret ser Grundlaget for Samfundets Orden og til samme Tid stræber at give den store Befolkning, hvad der tilkommer den, og alt Ophøiet i Nationen sin Guldighed i fri Virksomhed, efter at have sejret paa Fastlandet, i Efter sommeren 1841 ogsaa trængte igjennem i Storbritanien og med en knusende Overvægt i begge Huse styrkede det uduelige Whigministerium. Men det var dog kun ad den mere stilfærdige Discussions Vej, at jeg søgte at bekæmpe Datidens Liberale.

Da saaledes Professor P. Hjort i Sorø ved at udgive tvende Taler, han havde holdt paa Kongernes Fødselsdage d. 28. Januar 1828 og d. 18. Sept. 1840, i en Anmærkning til den sidste af disse var kommen ind paa Rescriptet af 31. Oktbr. 1840, hvorved Embedsmænd, der havde underskrevet Petitioner om Skattebevillingsret, mindedes om deres Embedsed

og Pligt, og herved, uden just at gjøre den til sin, havde fremjat en Udvikling, der i det Væsentlige udflettede Edens Betydning, fandt jeg heri Anledning til i Berl. Tid. for 17de Marts 1841 at fremstille den hele Sammenhæng i Embedseden og dens Forbindelse med de noget forskjellig affattede Bestallinger samt at fremhæve, at ingen Stat kunde tillade administrative Embedsmænd at tage Del i Manifestationer sigtende til Forflyttelse af Statsmagtens Tyngepunkt.

Jeg ser ogsaa, at jeg Onsdag d. 24. Marts 1841 i en mindre Kreds har holdt et forud arbejdet Foredrag om Forbindelsen mellem en Stats administrative og constitutionelle System. Jeg fremhævede derved Nødvendigheden af ikke saa meget at tage directe Hensyn til Statens Magtudvikling som til den Enkeltes Vel, idet Staten blev stærkest, naar alle Folkets Bestanddele udvikledes til den størst mulige Kraftfyldde. Vel, jagde jeg, kan Fattigdom, Lavhed og det positive Onde aldrig udryddes, men naar Statens Virksomhed ikke bestemtes rettes derimod, griber det stadig om sig, som Havet, der ikke inddæmmes, indtil tilsidst den hele Statsbygning styrter sammen og begravnes under et Hav af Glendighed og Udsjæln. Kun naar en stor religiøs eller moralsk

Udvikling gennemtrænger Tiden, gaar Menneſkeſlægten fremad, ellers tilbage, navnlig gjennem Raffinering af alle Nydeljer og den Demoralifation, der medfølger et engere Samliv. Det gjælder da at høre Nationalfølelſen, bevare Uafhængigheden, ſikre Retspleien, anerkjende Kirken, fremme Videnskab og Kunſt, Alt gjennem en faſt og ſikret Statsmagt, der byder over de fornødne materielle Midler og ved at tage Henſyn til hver Enkelt kan fremkalde et almindeligt individuelt Velvære. Derfor maa man modarbeide en henſynsløs Folkeformerelſe gjennem uægte Fødsler ved en til Barnemoderens Bedſte foretagen Reviſion af Alimentationslovgivningen, ſamt fremme den materielle og immaterielle Production af Goder, ſaa at man ſeer mere hen til Producenterne end til Conſumenternes Læve og mindre har den aarlige Productions Pengeværdis for Øie end det Formaal, at Ingen lider Nød. I Agrarpolitiken anbefalede jeg Blanding af Selveiendom med ſtørre Godſer, for Haandværket Laug uden Monopol, i Handelen Frihed, for Alle Dannelsje af Capital ved Opſparing navnlig til Alderdomsforſjörgelſe gjennem opſatte Livrenter. Et ſaadant adminiſtrativt System vilde letteſt gennemføres ved Kongedømmet, begrændſet dels gjennem folkelige In-

stitutioner med afgjørende Stemme i visse bestemte Tilfælde og dels ved Ansvar for de Mænd, hvem Kongen efter eget Valg stiller i Spidsen for Statsstyrelsen. En saadan Udvikling „vilde stemme med den danske Nations Eiendommelighed, der stiller Democratiet mod Englands Aristocrati, Monarchiet mod Frankrigs Følkesuverainitet, Retsfølelsen mod Preussens Vilkaarlighed, Frihedsfølelsen mod Ruslands Slaveri.“

Til omtrent denne Tid hører vistnok ogsaa en bestemt Erindring, jeg har beholdt om en større venstabelig Samling af yngre Mænd en Aften hos Krieger, hvor Samtalen navnlig førtes hen paa Ønskeligheden af at kunne skilles fra Holsten. Jeg udtalte mig mod denne Tanke som uberettiget og unødvendig, da de nedertyske Holsteneres nationale Individualitet dog ikke laa fuldkommen fjernt fra den danske, men jeg fandt kun Støtte hos Konrad, der mente, at Holstenerne som Nedertyskere stode Hollænderne nær, en Anskuelse, der bestyrkede mig i Tanken om, at der vel maatte kunne findes en Form for et politisk Samliv mellem Holsten og Danmark, ligejom en fast Statsforbindelse nu er tilveiebragt mellem de forskjellige Provindser, hvoraf Kongeriget Nederlandene er opstaaet. Iøvrigt maatte jeg ud-

tryffeligt indrømme, at naar Europa ordnede sig efter Folkeslag, maatte Holsten følge Tyskland, men jeg spurgte da Krieger, hvad han i saa Fald vilde gjøre med Tyskerne i Slesvig. „Dem kan vi magte“ var det tillidsfulde Svar, der ofte senere er rundet mig i Sinde, og navnlig maa sammenholdes med Madvigs staaende og til Følge tagne Protest, naar der meget senere under Udarbejdelsen af Instructionen for Underhandlerne i Berlin var Tale om noget som helst, som kunde gribe forstyrrende ind i de tyske Slesvigeres Nationalitet: „det er Synd, det er ligefrem Synd“.

Regjeringen havde dog, som oven bemærket, endnu ikke opgivet Heltaten. Det Middel til dennes Udvikling, som den havde besluttet sig til at benytte, var de forenede Stændercomiteer. Det var, saa vidt jeg ved, efter Forslag af P. G. Bang, der som Docent havde fattet Godhed for mig under mit Retsstudium, at jeg, medens Krieger, der tidligere havde været Protocolfører ved Stænderne, var i Udlandet, blev udnævnt til hans Eftersølger i denne Stilling ved Stændermøderne i 1842. Denne Ujættelse tiltalte mig saa meget mere, som jeg ved Cancelliarbejder, navnlig ved at bearbejde Sagen om Minoritetens Ret til at fordre sin afvigende

Mening optagen i Stændernes Betænkning, havde gennemgaaet, hvad danske Cancellies Arkiv indeholdt af de første Udkast til Stænderforordningerne og de saakaldte oplyste Mænds Forhandlinger, og derved havde lært den Modjætning at kjende, som dengang var fremtraadt mellem Høpp og Ørsted, og som man ikke kunde bemærke uden at paaskjønne, hvad der var fremkommet fra den sidstnævnte i flere Retninger udmærkede og for dem, der stode ham nærmest, høist elskelige Personlighed, der nu, som Geheimestatsminister, var kongelig Commissarius ved Stænderforjamlingerne i Kongeriget.

Torsdagen den 7de Juli 1842 samledes da den første under Kong Christian VIII valgte Stænderforjamling for Østifterne i Roskilde gamle Kongestad. Clausen blev Formand, Hvidt Viceformand, men sidstnævntes Forslag om Indgivelsen af en Adresse forkastedes med 38 Stemmer mod 29. Derimod var Regjeringen gaaet ind paa Hvidts af forrige Stænderforjamling tiltraadte Andragende om, at provisoriske Toldbestemmelser „stedse skulde forelægges de første Stænderforjamlinger, som holdes, efterat de provisoriske Lovbud ere udkomne“ — vistnok den første Anledning til de endnu gjeldende Grundlovsbestemmelser om foreløbige Love.

Orsted meddelte da i sin Aabningstale i Roskilde, at den attraaede Forening mellem Kongeriget's Stænderforsamlinger og disses Forbindelse med den slesvigiske Forsamling for Tiden havde overveiende Betænkkeligheder imod sig, men at Kongen var rede til at stifte en Forbindelse mellem alle den danske Stats adskilte Stænderforsamlinger ved at give dem Afgang til at udnævne enkelte Medlemmer, der paa hans nærmere Befaling kunde træde sammen til fælles Overveielse af sær vigtige Anliggender. Som Exempel nævntes senere Indførelse af almindelig Bærnepligt, og det meddeltes, at Comiteerne tænktes bestaaende for Tidrummet mellem Stænderforsamlingerne navnlig for at udtale sig over Uoverensstemmelserne i Stændernes Indstillinger, at Valgene skulde ske under Forbehold af kongelig Approbation, og at Kongen selv skulde kunne vælge enkelte Medlemmer.

Som Bibliothekar i Cancelliet havde jeg anskaffet det fornødne Apparat vedkommende de forenede Stændercomiteers preussiske Forbillede og gjorde nu Udlaan deraf til de betydeligste Stændermedlemmer i Roskilde, navnlig David, Bloug og Ussing. Sagen blev fortræffelig behandlet i Roskilde, ikke blot af de Fornævnte, men ogsaa af Orla

Lehmann, hvis Navn paa den Tid var i Alles Munde, og J. E. Larsen, der ved Sagens første Behandling af Hensyn til Sprogforskjellen advarede imod at give Forsamlingen en parlamentarisk Charakter og derfor foretrak et mindre Tal af Medlemmer (22), for at Overveielserne kunde have et mere for- troligt Præg. Derimod var han stemt for, at den forenede Comite ogsaa skulde kunne benyttes til Forberedelse af Lovudkast, forinden disse forelagdes Stænderne. Vel opponerede Balthazar Christensen, dundrende løs i sin sædvanlige Tambourin Art, men hans Indsigelse, der havde fundet Støtte hos Sognefoged Peteresen og Sidenius, forkastedes med 47 Stemmer mod 14, og efterat Claujen under den endelige Forhandling havde betegnet denne Sag som det egentlige Middelpunkt for Stændernes Virksomhed i denne Session og støttet den ved et af sit Livs mest glimrende Foredrag, vedtoges en Indstilling, der væsentligst gik ud paa Valg for 2 Aar ad Gangen af 9 Medlemmer af hver Forsamling, jupplerede med i Alt 4 Kongevalgte af den geistlige og lærde Stand, med den Opgave at virke som et mæglende og forenende Moment, hvor der havde vist sig væsentlige Forskjelligheder mellem de enkelte Stænderforsamlingers Anskuelser, samt at raadgive

ved Budgettets Affattelse og Afgjørelsen af Statsregnskaberne. Hertil føiedes Ønsket om, at det eventuelle Lovudkast maatte forhandles i en extraordinair Session 1843 og Valget af Comiterede foregaa i den ordinaire Session 1844.

I den holsteniske Stænderforsamling fremkaldte Regjeringens Tanke om forenede Stændercomiteer først en stor Forfærdelse i den Slesvig-holsteniske Leir, og den radicale Slesvigholstener Advokat Löck fandt sig i denne yderste Nød, hvor Regjeringen havde aabnet Udsigt til, at forenede Stænderudvalg skulde raadslaa ikke blot om Hertugdømmernes, men ogsaa om den samlede Stats Fællesanliggender, foranlediget til, under Benyttelse af en skriftlig Udarbeidelse, at andrage paa, at de tvende forskjellige Lande og Folk, Slesvig-Holsten og Danmark, bleve fuldstændig udfilte fra hinanden med Hensyn til Forvaltning, Finantser og Forsvarsvæjen. Da det imidlertid var blevet gjort gjældende, at en Forening af Slesvig og Holsten til en Stats-eenhed neppe var mulig, med mindre Slesvig tiltraadte det tydske Forbund, blev Löcks Andragende, efter et Par loyale Ytringer af Grev Reventlow-Farve og en bestemt Erklæring af den kongelige Commissarius Grev J. Reventlow-Criminil om, at

det laa udenfor den holfstenfte Provindsfialstænderforsamlings Competence at forhandle om Hertugdømmet Slesvigs Indlemmelse i det tyske Forbund, nægtet Fremme med 25 Stemmer mod 17.

Selve Sagen om forenede Stændercomiteer mødte vel en meget kjølig Modtagelse i de holfstenfte Stænder, og disse erklærede, at de efter hvad der hidtil forelaa ikke kunde anse jaadanne stænderste Udvalg for anbefalelsesværdige, men denne Indstilling var dog af den kongelige Commisjarius opfattet saaledes, at Forelæggelse af et Lovforslag om denne Gjenstand ikke absolut fraraadedes af Stænderne, men at disse forbeholdt sig en definitiv Erklæring, naar et saadant forelaa, og denne Opfattelse blev under Slutningsforhandlingen af Referenten Klosterprovst Grev F. Reventlou paa Commisjarii udtryffelige Forespørgsel erklæret for fuldkommen rigtig, hvorhos dog Klosterprovsten betonedede, at jaadanne Comiteer ikke, som da i Preussen bestemt, kunde blive Landsorgan. — I Slesvig udtalte Hertugen af Augustenborg sig i et indtrængende Foredrag mod de forenede Comiteer, og Forsamlingen vedtog med 34 Stemmer mod 5 at fraraade disse.

Ogsaa i Viborg fandt Regjeringens Meddelelse

om forenede Stændercomiteer fra først af en lunken Modtagelse, idet man befrygtede, at Stændernes Indflydelse derved skulde svækkes, og besværlige Udgifter foranlediges. Det var saaledes fra først af næsten kun den gamle blinde Oberst Brock, der med Begeistring greb Forslaget, men hans Stemme havde ikke megen Vægt i Forsamlingen. Ligesom imidlertid den kongelige Commissarius i Tjebo havde gjort gjældende, at der visseelig var al Anledning til i det mindste eengang grundig fra begge Sider at udtale sig om Ordningen af de indre Statsforhold, saaledes fandt i Viborg selv Roulund, der dog kun var lidet stemt for Forslaget, det tænkeligt, at alle de Delegerede kunde enes om at tilraade et foederativt Statsforhold mellem Holsten og Danmark og en broderlig Forening mellem Danmark og Slesvig under en ægte fri dansk Forfatning og en af det danske Folk bestemt Arvesølge. Olienøller Schytte fandt vel Anledning til som jærlig Sag at indbringe Forslag om, at Delegerede af alle 4 Stænderforsamlinger maatte sammentræde for at søge at ordne de statsretlige Forhold mellem Statens forskjellige Dele og gjøre Forslag til en friere Forfatning, men da den i Sagen nedsatte Comite erkjendte, at de ommeldte statsretlige Forholds Ordning ogsaa maatte

antages tilfattet ved Regjeringens Forslag om forenede Stændercomiteer, indlød Comiteen sig ikke videre paa denne Del af den private Proposition, der iøvrigt ikke kom til endelig Behandling i Forsamlingen. Derimod anbefalede omfider ogsaa den viborgske Forsamling med 49 Stemmer mod 2 forenede Stændercomiteer som velskikkede til at udjevne Meningsforskjel i Sager, der havde været forelagte alle 4 Stænderforsamlinger, hvorhos man ønskede Statsbudgettet og Statsregnskabet forelagt for dem, samt dem givet Veilighed til som provisorisk Institution at udtale sig om Statens Livsispørgsmaal, ligesom det, dog kun med 27 Stemmer mod 24, efter Forslag af Godeier Nyholm, vedtoges at udtale, at Formaalet for Udviklingen maatte være en fri constitutionel Forfatning.

Da denne sidste Udtalelse kun blev vedtagen med en saa overordentlig ringe Stemmesforskjel, havde den efter de raadgivende Provindsialstænders Natur kun jaare liden Betydning, men det vil dog nedensfor blive oplyst, at Regjeringen har taget noget Hensyn dertil ved at lade Forslaget om de forenede Stændercomiteer til den Tid falde til Jorden uden noget Resultat.

Dette skete ved Bekjendtgjørelserne til de i 1844

afholdte Stænderforsamlinger, i hvilke Bekjendtgjørelser det for Kongerigets Vedkommende udtaltes, at kun Forsamlingen i Roskilde fuldelig havde sat sig ind i den videre Udvikling, der ved disse Comiteer var tilsigtet af Stænderinstitutionen, men at Sagen i de andre Stænderforsamlinger havde fundet en mindre tilfredsstillende Indgang, og at Kongen derfor havde seet sig i den Nødvendighed for Tiden at stille Sagen i Bero, da dens heldige Gjennemførelse ikke lod sig vente uden gennem en almindelig fuld Erkjendelse af dens Betydning og Formaal.

Det staaer ogsaa i mit Minde, at jeg, der i 1843 var Referendar i Cabinetssecretariatet og ved Aarets Udgang blev Committeret i General=Toldkammer= og Commerce=Collegiet, var tilstede i Minister Stemanns Arbeidsværelser — mulig beskjæftiget med Gjennemsynet af afdøde forhenværende Finantsminister Wøstings efterladte Papirer, hvilke det var overdraget Stemann at gennemgaa, og hvortil han benyttede min og Regenburgs Bistand — paa den Dag, da Sagen om Stændercomiteerne var bleven afgjort i det Geheime=Statsraad, og at Stemann, der ved sin Hjemkomst fra dette viste sig ualmindelig bevæget, da jagde mig, at han havde anseet det for sin Pligt klart at foreholde Kongen den jande Be-

tydning af den nye Institutions Indførelse, efterat denne af den nyeste Forsamling var stemplet som Udgangspunkt for en fri constitutionel Forfatning. Han havde jagt, at han var ganske enig i, at de forenede Stændercomiteer vilde afgive den bedste Vej, man kunde gaa, hvis det var Kongens Villie at indføre en fri Forfatning, men at han selv ifølge sin Embedsbed erkjendte det for sin Pligt at fraraade en saadan Forandring af Regjeringsformen.

Det er min Tro, at denne Stemmanns Udtalelse, der i Forbindelse med Hertugen af Augustenborgs Indsigelse vistnok fik en væsentlig Indflydelse paa Kongens Beslutning, virkelig bundede i Pligtfølelse, thi hans personlige Anskuelse var ikke ubetinget mod en friere Forfatning. Han havde i sin Ungdom været stærkt greben af den fra Frankrig udgaaende Frihedsstrømning og havde i Høiesteret voteret for Frifindelse af „Bækkeren“, et meget voldsomt Oppositionsblad. Dette mindedes han saarant, at han, da han som Cancellipræsident var med til at sætte Orla Lehmann under Tiltale, lod sig give en Udskrift af sit Votum i fornævnte Høiesteretssag, skjøndt dette nu for ham og med Hensyn til Lehmanns Forhold neppe havde nogenjomhelst juridisk, men kun en psychologisk Interesse. Han ud-

talte ogjaa oftere, at naar man havde en daarlig Konge, var en fri Forfatning jo bedre end Absolutismen. Men han troede ikke, at Kong Christian VIII egnede sig til constitutionel Konge. Han følte godt Kongens udmærkede Arbeidsdygtighed og erklærede ham for den af Medlemmerne i det Geheime-Statsraad, der vilde kunne være den bedste „Departementschef“, men det syntes, at han frygtede for, at netop denne Arbeidslyst og paa Enkelthederne henvendte Opmærksomhed vilde bringe denne Konge i et skjævt Forhold til de Ministre, hvem han under en constitutionel Forfatning maatte betro Styrelsen — en Frygt, der neppe var uden Grund, og hvorfor Erfaringen talte i et enkelt Tilfælde, hvor Kongen ved privat Correspondance havde modvirket sit eget Udenrigsdepartement. Endelig var det unægtelig Christian den Ottendes System at udvikle Spændingen mellem Danste og Lyste for at opretholde Absolutismen.

Geheime-Statsminister Ørsted havde vistnok bevaret sin Interesje for de paatænkte forenede Stænder-comiteer, men da han allerede i Viborg havde ladet Ord falde om, at hvis disse ikke bleve indførte i de allernærmeste Aar, kunde de jo altid komme, har han neppe i Geheime-Statsraadet reist nogen Indsigelse,

da Kongen fandt det „nødvendigt for Tiden at stille Sagen i Bero“, skjøndt det for enhver mere praktisk anlagt Statsmand maatte staa klart, at det sidste Tidspunkt, hvor en saadan forionende Institution kunde redde Høistaten, nu var kommet, vel endog næsten oversiddet, og at hver Dag, der hengik ubenyttet, vilde hidføre større indre Splittelse og gjøre det vanskeligere for Kongen at opstille noget, som kunde finde Tilslutning fra alle Sider. Dette viste sig ogsaa, da Kong Frederik VII d. 28. Januar 1848 bebudede Indførelsen af „fælles Stænder“ for Kongeriget og Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, hvorved baade Indholdet af Rescriptet og den paa-tænkte Fremgangsmaade med Institutionens Indførelse i meget minder om Stændercomiteerne, men Tiden passede ikke længere til Foranstaltninger af dette Præg.

Forinden jeg i 1847 som Stiftamtmand afsjelede til Island, havde jeg dog følt Trang til at gaa til Minister Stemann, skjøndt han til den Tid stod mig temmelig fjern, for at udtale mig om, hvor let en almindelig Omvæltning kunde indtræde i Mellem-Europa, jaasnaart, som jeg udtrykte mig, 4 Dine luftede sig, nemlig Ludvig Philips og Metternichs, men han forsikrede mig med en stærk Haandbevægelse,

at han nok skulde sørge for, at om det end gif over Ende andetsteds, skulde det i alt Fald her blive det sidste Sted, hvor dette skete.

Dette var henimod Midten af Juli 1847, men jeg tør ikke have nogen Mening om, hvorvidt denne Samtale kan have givet det første svage Stød til Manuscriptet af 22. j. M. (se Bille: de Kriegeriske Smaaafskrifter S. 380), og den Forfatning, som Bang gjorde Udkast til, agtedes vistnok først octroyeret ved den oldenborgske Kongestammes Jubilæum i 1848. — Efter Billes Uddrag af Bangs Meddelelser synes Stemann dengang at have holdt paa Stændercomiteerne, men hvad hverken han eller jeg, da vi skiltes i Juli 1847, tænkte paa, var ganske sikkert, at til den Tid, da den store Omvæltning indtraadte jaavel udenfor som i Danmark, vilde Kong Christian VIII være vandret til sine Fædre og efterfulgt af sin fra ham saa høist forskjellig Sønn. Forjaavidt Stemann havde foreslaaet den afdøde Konge at forebygge Oprøret ved at oversføre Kjøbenhavns Garnison til Kiel, var dette blevet opgivet navnlig ifølge Ørstedes Modstand.

II.

Danmarks Rige.

Af en Skizze, jeg har bevaret fra mit Ophold ved Stænderforsamlingen i Viborg 1842, seer jeg, at jeg til den Tid ansaa de forenede Stændercomiteer for en Vej, ad hvilken man kunde komme til en organisk Udvikling af den danske Stats eie=dommelige Individualitet gennem Lovgivning om Regjeringsættet med lignende Gyldighed som Indfødsretten, og saaledes at man, i Forbindelse med ministeriel Styrelse med en Premierminister og Contrasignatur, erholdt en dansk repræsentativ Forsamling, en slesvigsk, en holstenisk og en lauenborgsk Landdag samt et fælleds debatterende Statsraad og en fælleds Regnskabsret. Jeg gik ud fra, at det var Danmark, som bar den danske Krone, og at de andre Statsdele vare knyttede til denne, samt at det „Grund=ejendommelige“ for det egentlige Danmark som po=

litist Personlighed var dets Egenstab som Rige
 o: som grundlagt paa en bestemt Nationalitet og i
 sin Integritet omfattende hele denne, om det end til
 en Tid kunde fremtræde som et beklippet Rige, hvor=
 for der ogsaa, for at hæve denne Afklipping, kunde
 være Spørgsmaal om Slesvigs Deling. Den uom=
 stødelige Grundvold for Danmarks politiske Indivi=
 dualitet blev da, ved Siden af Kongedømmet, uden
 hvilket Riget er ufuldstændigt, at det er et nationalt
 Rige, som Gammel-England, Frankrig, Portugal, og
 Nationaliteten blev Danmarks egentlige Grundfjerne,
 der til sin Udvikling fordrer en Sammenslutning
 af den hele Nationalitet.

Det kunde derfor kun glæde mig, da jeg paa
 Island erfarede, at „Kong Frederik VII ved sin
 Kundgjørelse af 4. April 1848 havde tilkjendegivet
 sine tro Underfaatter i Danmark og Slesvig, at han
 havde besluttet paa anordningsmæssig Maade at
 indkalde de raadgivende Provindsialstænder saavel
 for Kongeriget Danmark som for Hertugdømmet
 Slesvig, for, i Overensstemmelse med Anordn.
 28. Mai 1831 § 8, at modtage deres Betænkninger
 dels om Sammenkaldelsen af en Rigsforsamling, for
 hvilken Lovudkast om en Forfatning og angaaende
 Omorganisationen af Provindsialstænder=Institutionen

wilde blive forelagt, dels om et Udkast til en Valglov for Dannelsen af en saadan Rigsforsamling.

Roskilde Stænder bleve først indkaldte, og ifulde derefter Provindsial-Stænderne for Nørre Jylland og for Hertugdømmet Slesvig uopholdelig sammenkaldes i samme Diemed, men til de slesvigiske Stænder blev Indkaldelsen ikke udfærdiget, da Krigsbegivenhederne fandtes at være til Hinder for deres Møde. Derimod sammentraadte de fleste slesvigiske Stændermedlemmer, uden Indkaldelse af deres Landsherre, med de holstenske og dannede saaledes Grundlaget for en injurrectionel Repræsentation, der under Navn af „Landesversammlung“ oprettede en midlertidig Oprørsstat, „Hertugdømmerne Schlesvig-Holstein“ og førte en forbitret Kamp med den danske Krone.

Kongerigets Provindsialstænder fuldførte deres Hverv, men den viborgske Forsamling havde først kunnet aabnes den 13. Juni, fordi Fjenden var rykket ind i den sydlige Deel af Nørre Jylland. Tilbagetoget herfra begyndte den 25. Mai, efterat den preussiske Regjering under 22. j. M. havde givet Wrangel Ordre til at rømme Nørre Jylland og frafalde den forlangte Krigsskat, hvorhos Preussen i det tyfte Forbunds Navn allerede under 18. Mai

havde antaget Storbritanniens venstabelige Mægling, ligejom Rusland noget tidligere havde ytret den Forventning, at den danske Regjering vilde acceptere det Fredsgrundlag, som Rusland og England vilde støtte, nemlig en endelig Ordning af det dansk-tyske Spørgsmaal paa det Grundlag, som Sproget afgav, ja at den Del af Slesvig, hvor man talte Dansk, skulde forblive knyttet til Danmark, hvorimod den sydlige tyske Del af Slesvig skulde forbindes med Holsten og derigjennem med det tyske Forbund, en Ordning, for hvilken Keiser Nicolaus personlig udtalte sig ifølge det Princip, Preussen dengang havde accepteret i Pojen.

Tanken om Slesvigs Deling overraskede det danske Ministerium, blandt hvis daværende Medlemmer den kun synes at være bleven optagen af Monrad. Som bekjendt havde Monrad tidlig om om Morgenen d. 21. Marts confereret med Bardenfleth, forinden denne i Statsraadet udviklede Eiderpolitikens Program, men det er neppe ganske correct, naar det berettes, at Bardenfleth derefter havde en Samtale med Overpræsident Michael Lange. Efter hvad denne selv senere har jagt mig, søgte han Bardenfleth, men kunde ikke komme ind, fordi der var Rogen hos Ministeren. Den, der var inde, havde imidlertid

ladet sine Galoscher staa i Forgemakket, og da Lange i disse læste Navnet „D. G. Monrad“, forstod han Forbindelsen mellem den danskfjendede Minister og Folkets Ledere og begav sig til Raadhuset for at formaa Magistraten til at forene sig med Borgerrepræsentanterne og selv stille sig ved Siden af disses Formand Hvidt som Førere for den samlede Kommunalbestyrelse, der aabnede det store Folketog til Christiansborg.

Bardenfleth har sagt mig, at han blev yderst forbauset, da Monrad en Dag, da de fulgtes ad paa Gaden, til ham udtalte sig for Slesvigs Deling, og at han navnlig betvivlede, at den nationale Pressje vilde kunne formaaes til at gaa ind herpaa, inen at Monrad med Udtrykket: »c'est mon affaire« forsitrede, at det kunde man rolig lade ham sørge for.

Smidlertid forekommer der ikke i den under 7. Juli 1848 udfærdigede Valglov for Dannelsen af den ved Egl. Kundgjørelse af 4. April s. A. bebudede Rigsforsamling mindste Antydning om en Deling af Slesvig, men denne Lov omfattede hele Hertugdømmet, hvorfra der efter § 4 skulde vælges 31 Medlemmer af Forsamlingen. Derimod hedder det i Lovens Indledning, at „forjaavidt de ulykkelige Forhold, der bestaa i Hertugdømmet, fremdeles skulde

vedblive og forhindre Valg af Deputerede fra dette Hertugdømme, vil Forfatningen ikke desto mindre træde i Kraft, dog saaledes, at den kun bliver provisorisk, forsaavidt en folkelig Repræsentation for Hertugdømmet, valgt efter de samme Principer som selve Rigsforsamlingen, maatte ønske, at en ny Rigsforsamling tager den hele Forfatnings sag under Overvejelse for i Forening med Kongen at vedtage de Forandringer, der maatte anses ønskelige."

Man holdt sig saaledes ved Sammenkaldelsen af den grundlovgivende Rigsforsamling en Udvej aaben til en fuldstændig Revision af Forfatningen.

Herom optoges dog Intet i selve Grundloven, hvis § 100 endog foreskrev en meget omstændelig Fremgangsmaade ved Grundlovsforandringer.

Smidlertid havde Kong Frederik VII den allerstørste Betænkelighed ved at vedtage „Danmarks Riges Grundlov“, hvilken Betegnelse var traadt i Stedet for Udkastets Titel „Grundlov for Kongeriget Danmark og Slesvig“. Dette sidstnævnte Udtryk var nemlig blevet benyttet, idet Regjeringen ved Rigsforsamlingens Aabning d. 23. Octbr. 1848 gjentog det i Valgloven tagne Forbehold, om at det maatte bero paa en slesvigsk folkelig Forsamling, om den vilde antage denne Grundlov eller jordre dens

fornyeede Forhandling paa en fælles Rigsforjamling, hvorhos det erkjendtes som en Selvfølge, at alle de jærlige Bestemmelser, som skulde give Slesvigs Selvstændighed en grundlovmæssig Character, kun kunde vedtages efter Freden i Forening med Slesvigere. Da Grundloven vedtoges i Rigsforjamlngen d. 25. Mai 1849, forelaa derhos et alternativt Forslag af Ørsted, hvis 2det Alternativ blev taget tilbage, men hvis 1ste Alternativ gif ud paa, at Grundloven ikke skulde udfomme, før den havde været forelagt en i Genhold til Valgloven af 7. Juli 1848 valgt Repræsentation for Slesvig og derefter var tagen under Overveielse af en fælles Rigsforjamling for Kongeriget og Hertugdømmet, valgt paa jamme Maade, men dette Alternativ opnaaede kun enkelte Stemmer for sig, hvoriblandt Grundtvigs, medens dog Civilisten ved Kundgjørelsen af 30. Mai udtryffeligg blev fastsat for „Danmarks Riges Vedkommende“ i Modfætning til „de tyffe Hertugdømmer Holsten og Lauenborg“. Der blev vel ogsaa ved Afslutningen af Rigsforjamlngen afgivet nogle Erklæringer mod Valgsystemet, men efter Kong Frederiks Personlighed er det ikke rimeligt, at han herpaa har lagt nogen Vægt. Det er overhovedet ikke min Hensigt her at ytre nogen Formodning om, hvilke Betæneligheder

der have forhalet Kongens Vedtagelse af Grundloven indtil d. 5. Juni, Marsdagen efter en berømmelig Kamp i Sundeved, men næst at henvise til den fornævnte Kundgjørelse af 30. Mai skal jeg kun, efter hvad General Schøller selv har sagt mig, tilføje, at denne d. 5. Juni 1849 om Morgenen af Kongen blev sendt til Krigsminister Hansen med Anmodning til ham om at forhjælpe Kongen til at undgaa at underskrive Grundloven. General Hansen vægrede sig dog herved, idet han sagde: „jeg har givet mine Colleger mit Ord, og det gaar jeg ikke fra“.

I det derefter afholdte Statsraad, i hvilket Kongen, som han selv har sagt mig, kun med stor Selbovervindelse vedtog og underskrev Danmarks Riges Grundlov, blev da ogsaa i Indledningen, hvorved Vedtagelsen forkyndes, optaget et Indstud, hvorefter Vedtagelsen var steet „med Forbehold af at Ordningen af Alt, hvad der vedkommer Hertugdømmet Slesvigs Stilling, beroer indtil Freden er afsluttet“ — et Forbehold, der synes at henvise til Ørstedes oven antydede, af ham tilbagetagne Alternativ. —

Men Freden afgang endnu af Krigens Gang. Den 6. Juli 1849 jprængtes den slesvig-holstenfke

Beleiringshær for Fredericia, og den 8. samme Maaned formuleredes Fredspræliminairerne og Baa-
 benstilstandsbedingungen definitivt hos Lord West-
 moreland i Berlin af Meedtz og Schleinitz, hvorefter
 de underskreves d. 10. Juli. Meedtz, der i Berlin
 optraadte selvstændigt, har sagt mig, at han aldrig
 havde opnaaet Afslutning, hvis han ikke havde haft
 Efterretningen om Slesvig-Holstenernes Nederlag
 for Fredericia paa en Seddel i sin Vestelomme,
 forinden noget andet Menneſte i Berlin anede dette,
 og hvis det ikke i de Dage havde været Kejſer
 Nicolaus's Fødselsdag. Ogjaa dette ſidſte kan paſje,
 thi vel opgives Kejſer Nicolaus at være født d. 6. Juli,
 men allerede d. 5. havde Meedtz og Schleinitz haft
 en Conference om de af Meedtz og Quaade om-
 redigerede Fredspræliminairer, ſom lidt ſenere ved-
 toges af det preuſſiſke Statsraad, hvor viſtnok Hen-
 ſynet til Ruſland har været gjort gjældende, ligesom
 Efterretningen om Seiren ved Fredericia kan være
 modtagen af Meedtz forinden Conferencen hos
 Westmoreland d. 8. Det gjaldt nemlig om at be-
 nytte denne Efterretning, ſaaſnart den Forleghed,
 hvori den maatte ſætte Preuſſen, var gaaet op for
 Regjeringens Ledere, og forinden Efterretningen endnu
 var kommen ud i Publikum, jaa at Afslutningen

kunde foreligge som tilsyneladende fuldendt, uden at Preussen var bleven paavirket af de danske Baabens Seir, men dog senere kunde finde Støtte i Oprørernes Nederlag.

Allerede nogen Tid, forinden jeg omtrent i Midten af August 1849 med min Familie afgik fra Reykjavik for ifølge meddelt Permission at tilbringe Vinteren i Danmark, havde jeg modtaget Efterretning om Seiren ved Fredericia, og samme Dag, jeg afreiste, erholdt jeg et Aftryk af Fredspræliminairerne og Baabens Tilstanden. Over Helsingør ankom jeg til Kjøbenhavn samtidig med Troppernes festlige Indtog. Jeg gjenfandt Danmark gjenfødt i hejrrig Stolthed. Denne Følelse syntes at gennemtrænge Alt, og af Befolkningens store Masse agtede tilsyneladende Ingen paa de Banfeligheder, som endnu stode tilbage. Det varede dog kun faa Dage, inden jeg skulde kaldes til Deltagelse i Beskræbelserne for at løse dem.

Naar jeg sammenholder, hvad Stiftamtmand Unsgaard mange Aar senere har sagt mig under et Besøg i Odense, med hvad der vedrøres mig selv i Septbr. 1849 i Kjøbenhavn, maa jeg antage, at det var den hidtilværende Indenrigsminister Bang, der først fattede Tanken om at erholde mig til sin

Afløser. Bang havde indgivet sin Demission tilhueladende paa Grund af Uenighed med sine Colleger med Hensyn til Affattelse af Instructioner for Fredsunderhandlerne i Berlin, men maaske dog i Virkeligheden, fordi han følte, at han ikke kunde sætte den af ham foreslaaede Afløsning af Fæsteforholdet igjennem. Unsgaard, der med Mourier, Knuth, C. Neergaard og Nyholm i Landbocommissionen havde fraraadet dette Forslag, var villig til at indtræde i Ministeriet og forlod Kjøbenhavn for at foretage et Besøg paa Landet — jeg tror paa Selchausdal — med den Tanke, at han ved sin Tilbagekomst vilde forefinde sin Udnævnelse. Dette tiltalte ikke Bang, som derimod, under en Conference med Finansminister Grev Spouneck, til hvem jeg havde været knyttet navnlig ved min tidligere Stilling som Committeret i General Toldkammer- og Commerce-Collegiet, havde erklæret sig villig til at overtage en Stilling under mig i Indenrigsministeriet. Et saadant Tilbud blev mig ogsaa gjort, saasnart jeg havde overtaget Ministeriet, men jeg afflog det som ikke ivarende til min saa meget yngre Alder og min Veneration for Bang, der havde været min Universitetslærer, men for hvem jeg dog paa den anden Side ikke kunde finde mig i at være Skjermbrædt.

Bang blev da Domainedirecteur, idet Domainerne henlagdes under Finantsministeriet, hvilket jeg altid havde anseet for og nu fastholdt som det ene rigtige. Iøvrigt kan jeg om mit Forhold til Landbo-reformerne henvise til min som Vilag trykte Skrivelse til Keedg, da han reiste til Warichau.

Det eneste, der blev sagt mig, da man au-modede mig om at indtræde i Ministeriet, var, at Bang jøndrede sig fra sine Colleger, idet han ikke vilde have nogen constitutionel Forbindelse mellem Danmark og Slesvig fastholdt ved Underhandlingerne, og at det var af Bigtighed, at Bladsen hurtig blev udfyldt, for at ikke Rytget om Tvisten skulde hæmme Underhandlingernes Gang ved at vække Tviol om den danske Regjerings Fasthed i dette vigtige Punkt, og dette stemmer nogenlunde med Clausens Op-tegnelser S. 366, der dog ikke omhandle Bangs Udtrædelse paa dette Sted, men S. 390.

Med mig indledeedes Underhandlingerne d. 18. Sept. gjennem Bardenfleth, hvem jeg navnlig havde truffet paa Island, da han i Sommeren 1847 var kongelig Commisjarius ved Althinget. Ligeledes stod jeg fra tidligere Tid i venligt Forhold til Clausen og, som foran nævnt, til Grev Sponneck, og var per-sonlig kjendt af Premierministeren Grev Wilhelm

Moltke. Saavel under mine Forhandlinger med denne som under en Audients hos Kongen fastholdt jeg udtryffeligt, at jeg ikke vilde anjies i nogen Hensjeende bunden undtagen i det ene Spørgsmaal, der alene var blevet mig meddelt som Anledning til min Formands Udtrædelse. Det sees ogsaa, at Kong har fastholdt denne Opfattelse af sin Udtrædelse og senere Gjenindtrædelse i Ministeriet. Den 21. Sept. erholdt jeg min Udnævnelje, og det var først derefter, at Kongen sagde mig, hvor ugjerne han havde underskrevet Grundloven, hvor gjerne han ønskede denne revideret, og hvor stor Vægt han sagde paa det af ham ved Underskriften tagne Forbehold. Jeg forhørte mig da nærmere om, hvorledes dette af Andre opfattedes, og erklærede Højesteretsassessor B. D. Bruun, der senere blev Formand i Landstinget, det for sin Anskuelse, at det Tiljagn, der var givet Slesvigerne i Indledningen til Valgloven af 7. Juli 1848, maatte være underforstaaet ved det Grundloven af 5. Juni 1849 forudstiftede Forbehold, jaaledes at der til Ordningen af Hertugdømmet Slesvigs Stilling, naar Freden var afsluttet, maatte jammentalides en folkelig Repræsentation for Hertugdømmet, valgt efter de samme Principer som Rigsforjamlingen, og at der med

denne Forjamling maatte forhandles om Slesvigs Stilling, navnlig saaledes at den erholdt Lejlighed til at udtale, om den ønskede, at en ny Rigsforjamling tog den hele Forfatnings sag under Overveielse for i Forening med Kongen at vedtage de Forandringer i Grundloven af 5. Juni 1849, der maatte finde Sted, naar den traadte i Kraft for Hertugdømmet Slesvig.

Jeg tør ikke paastaa, at denne Anskuelse var meget udbredt, men jeg har dog oftere havt Fornemmelsen af, at Tscherning, der beherskede Bang, indjaa, at Forbeholdet kunde benyttes til Omdannelse af Grundloven, og at dette var Grunden til, at begge nu nødig saa nogenjomhelst engere Forbindelse mellem Kongeriget og Slesvig.

For mit eget Vedkommende maatte jeg ogsaa finde, at Grundlovens § 100, der var en integrerende Del af Lovens Text, frembød Vanskeligheder ved at tillægge Forbeholdet en saa indgribende Betydning, at der aldeles kunde sees bort fra denne §.

Jeg kunde heller ikke finde det enten ønskeligt eller rigtigt, efterat en grundlovmæssig Repræsentation var tilveiebragt i Rigsdagen, ved Siden af denne atter at opstille en grundlovgivende Rigsforjamling. Det forekom mig derfor, at det Sles-

vigerne givne Løfte nu alene kunde opfyldes gennem en Grundlovsbestemmelse for Tilfældet, og at den Repræsentation, der maatte hjemle denne for Kongeriget, maatte være Rigsdagen.

Efterat jeg var afgaaet som Minister, og Kundgjørelsen af 28. Januar 1852 var udkommen, udarbejdede jeg derfor et Forslag til en Tillægsbestemmelse til Grundloven, som gik ud paa, at den i sammes § 100 fastsatte Fremgangsmaade ikke skulde være anvendelig, forsaavidt en folkelig Repræsentation for Hertugdømmet Slesvig, valgt efter de samme Grundfættninger som den i 1848 sammenkaldte Rigsforsamling, maatte ønske, at et efter Folketallet bestemt Antal Repræsentanter for de andre Statsdele skulde træde sammen med Rigsdagen for, under Forbehold af Kongens Stadfættelse, at vedtage de Grundlovsbestemmelser, som maatte ansees nødvendige til Gjennemførelsen af de i den tgl. Kundgj. af 28. Januar 1852 ommeldte Hovedformaal, og dette Forslag, der blev tiltraadt af Medlemmer af Folkethingets daværende Centrum, har efterladt sig Spor i det 2det, iøvrigt ikke benyttede Alternativ i Grundlovsindskrænkningen af 29. August 1855 § 5.

Iøvrigt maa det indrømmes, at man af jelve Ordene i det Forbehold, som fandtes i Indledningeu

til Grundloven, ikke med fuldkommen Sikkerhed kunde ulede andet, end at Hertugdømmet Slesvig, indtil Freden var affsluttet, ikke kom ind under Danmarks Riges Grundlov og saaledes blev stillet under Kongens Eneregjering, forsaavidt denne der kunde gjøre sig gjældende, og at Tanken om Grundlovens Revision hvilede paa Tilhagnet til Slesvigerne.

Bed Vaabenstilstanden erholdt Kongen dog kun en Andel i Hertugdømmets Styrelse, idet Regjeringen vel skulde føres i Kongens Navn, men af en Bestyrelsescommission, af hvilken Kongen kun valgte det ene Medlem, medens det andet valgtes af Preussen, og en Opmand af Storbritanien. Denne Bestyrelses Myndighed var derhos kun sikret nord for Demarcationslinien, der droges sydost for Flensborg og nordvest for Lønder, og hvor jvenske Tropper holdt Landet besat, medens preussiske Tropper forbleve staaende syd for Linien.

Denne Tingenes Tilstand frembragte atter Spørgsmaalet om Slesvigs Deling. Som oven anført, havde baade Rusland og England tidligere været herfor. Derimod havde Danmark ogjaa under de senere Forhandlinger i London bestemt udtalt sig mod en saadan Løsning, som i stridende mod Beboernes Ønsker og de europæiske Garantier, og medens

England unddrog sig fra at opfylde disse under Paaskud af, at det havde overtaget Mæglingen mellem de Krigsførende, havde den franske Republik under Cavaignacs Styrelse gjentaget Garantien af 1720 som angaaende hele Slesvig og fordret, at der ikke foretoges nogen Ændring af den i 1720 af Frankrig garanterede Tingenes Orden, uden at Republikens Regjering raadspurgtes.

Disse franske Udtalelser fra August 1848 vare vistnok inspirerede fra Kjøbenhavn af. Bardenfleth, der i Marts havde benyttet Monrads Hjælp til at sprænge den ældre Regjering, holdt fast ved Eider-tanken, og ved Revuen paa Verbæf Mark d. 18. Sept. 1848 havde Kong Frederik givet den en aaben personlig Tilslutning, der senere ofte paaberaabtes. Der vare, naar jeg tør dømme efter enkelte Ytringer, jeg senere hørte, vistnok dem, der modsatte sig Slesvigs Deling, fordi de mente, at det derved vilde blive altfor let for Grundlovsudkastets Hovedforfattere endelig at gennemføre dette, medens det syntes ugjærligt at forstæffe dette Udcast, hvori aldeles intet Hensyn var taget til Sprogforskjellen, Gylldighed for hele Slesvig, men dette Forhold var ikke gaaet op for den store Almenhed, og Novemberministeriet, hvis Sammensætning, efter Bangs Ytringer,

skyldtes Clausen med Bistand af Bierring, blev utvivlsomt dannet paa Eiderprogrammet. Først da Fredspræliminairerne havde fastslaaet Opretholdelsen af de materielle Interessers ikke politiske Baand mellem Slesvig og Holsten, følte man, at det ifølge heraf ikke lod sig gjøre at regjere Slesvig uden Hensyn til Holsten, og indjaa, i alt Fald enkeltvis, at det danske Rige vilde staa friere ved Afstaaelsen af Sydslesvig, men at det i hvert Fald var af paa-trængende Vigtighed at slutte Slesvig jaa nøie til Kongeriget, som dette endnu lod sig udføre paa Basis af de vedtagne Fredspræliminairer, hvorefter de slesvigiske Forfatningsforhold skulde være Gjenstand for Underhandlinger mellem Danmark og Preussien under storbritanisk Mægling.

Der var vistnok endog dem, der endnu anjaa det for muligt at tilveiebringe en Udjoning mellem Danmark og Slesvigholstenerne i en Fællesstat paa slesvig-holstensk Grundlag. Den første Betingelse herfor var dog Holstens fuldstændige Udtrædelse af det tyske Forbund og dets udelukkende Forbindelse med Danmark.

Denne Tanke ligger til Grund for et Forfatningsudkast, der bærer Geheimeraad Scheles Navn, og betegnes som affattet i Decbr. 1849.

Det slutter sig til samme Statsmands Opfattelse af Arvesølgen efter Kongeloven, til hvilken det der siges, at Ørsted havde viist Tilbøielighed til at helde, da den flere Aar tidligere blev fremjat. Der gaaes herved ud fra, at efter Naturens Orden vilde Hertuginde Wilhelmine af Glücksborg blive den jeneste Agnata af Frederik III's Aftom og jaaledes overføre Arvesaldet paa Louise Augustas Efterkommere i det Augustenborgske Fyrstehus. Det er jaaledes den samme Anskuelse, der nu ja omhyggelig er imødegaaet af Geheimearchivar A. D. Sjørgensen i hist. Tidskr. 5te R. VI. S. 241 ff., hvor det ogsaa er oplyst, at Scheele i Slutningen af 1849 efter Premierministerens Opfordring fremkom med en udførlig Fremstilling deraf, men at iøvrigt jaavel Stemann som Ørsted allerede i April 1840 havde hævdet Kongelovens strængt lineale Arvesølge, der, efterat Kronen var gaaet over til Arveprinds Frederiks Efterkommere, maatte overføre Arvesølgen paa Hæsjerne.

Naar Monarchiet jaaledes stod udenfor Forbindelse med Tyskland og havde fælles Arvesølge, skulde efter Scheeles Forfatningsudkast, Fællesanliggenderne, deriblandt Domainerne, henhøre under

Rigsforvaltningen, men de øvrige Statsanliggender bestræs af affondrede Forvaltninger.

Rigsdagen skulde dannes som Delegation af Landsforsamlingerne, hvoraf der skulde være tvende, henholdsvis en for Kongeriget og en for Hertugdømmerne, hver med 2 Kamre, saaledes at i hvert Kammer Repræsentanternes Tal saavel for Kongeriget som for Hertugdømmerne stod i samme Forhold til Tallet af Indbyggere.

Bidragforholdet til Rigsforfødenhederne skulde være $\frac{3}{5}$ for Kongeriget, $\frac{2}{5}$ for Hertugdømmerne.

Dansk og Tysk skulde være ligeberettiget paa Rigsdagen og i Landsforsamlingen for Hertugdømmerne, Dansk udelukkende Forretningsprog i de danske Districter i Slesvig, Tysk i de tyske. I Nordflesvig skulde oprettes en dansk lærd Skole og et dansk Skolelærerseminarium, og Candidater derfra nyde Fortrin ved Embedsansættelser i de danske Districter. I den hærliche Forvaltning skulde der være hærlich Indfødsret, i Fællesforvaltningen og Statsraadet skulde Ansættelserne ske efter $\frac{3}{5}$ og $\frac{2}{5}$.

Da de Forudsætninger, fra hvilke dette Udkaft gik ud, ikke vare og aldrig kom tilstede, er det ikke blevet officielt behandlet, men Momenter deri ere, som bekjendt, senere blevne tagne til Følge.

Der var heller ikke stor Udsigt til, at de i Fredspræliminairerne fastsatte Underhandlinger mellem Danmark og Preussien om Slesvigs forfatningsmæssige Stilling vilde føre til nogen Overensstemmelse.

Efter langvarige Forhandlinger udfærdigedes de fornødne Instructioner for vore Fredsunderhandlere Geheimeraad Baron Bechlin, Kammerherre Reedtz og Generalauditeur Scheel. Vi fortolkede Fredspræliminairerne jaaledes, at den deri tilføjede vedvarende politiske Forbindelse mellem Kongeriget og Hertugdømmet Slesvig indskrænkede og bestemte Omfanget af den indre Selvstændighed, som skulde indrømmes dette. Som en Følge heraf gjordes fra dansk Side Paastand paa, at de Anliggender, der havde en almindelig Statsinteresse, navnlig som vedkommende Kongehuset, udenrigske Forhold, Hær og Flaade, Told, Post, samt Statens Gjæld og Activer, derunder Domainerne, bleve henlagte under en fælles Styrelse og lovgivende Magt (Kongen og en fælles Repræsentation, hvis Tilværelse ogsaa var forudsat i et tidligere Forslag af den russiske, stadig mod Danmark saa velfindede Gesandt i London, Baron Brunnow). Derimod opstillede Preussien Slesvig som et ganske selvstændigt Hertugdømme

med sin egen Regjering, bestaaende af Departementschefer, etablerede i Byen Slesvig, og en Minister i Kjøbenhavn, alle ansvarlige for Stænderforsamlingen, der skulde vælges efter Analogien af Artillerne 2, 13, 14 og 15 i Fd. 15. Mai 1834. Hertugdømmet, hvor Brugen af Dansk skulde begrænses efter de d. 17. Marts 1848 stedfundne Forhold, skulde have særlig Indfødsret og Krigsmagt til Lands og Bands, stationeret i selve Landet, særligt Flag, særlig Statsgjæld. Udgiften til det hertugelige Hus, der forblev det kongelige, skulde fastsættes til en uforanderlig Sum, og det samme gjælde om Udgiften til de udenrigste Anliggender, der skulde forvaltes af Kongen som Konge af Danmark. Stænderne skulde have alle constitutionelle Rettigheder.

Det var selvfølgelig umuligt for Danmark at gaa ind paa en saadan Ordning, hvis nøiagtige Overholdelse derhos var paatænkt stillet under Stormagternes Garanti, og da vi ikke havde noget Middel til at kue Preussen saaledes, at dette gik ind paa de danske Fordringer, maatte vi nøies med at afflutte Underhandlingen ved en Fred, hvori intet Spor fandtes af de Paastande, Preussen havde søgt at gjøre gjældende, og hvorved der saaledes var aabnet Kongen Udgang til at ordne Slesvigs Stilling paa

den Maade, som han fandt rigtigst, og indenfor de Grændser, som det ved Vaabenmagt kunde lykkes at hævede imod de schleswigholsteinske Oprørere. Samtidig med Freden vedtoges en Protoeol, ved hvilken Preussen forpligtede sig til umiddelbart efter Ratificationen at trække sine Tropper ud af alle 3 Hertugdømmer og ikke lægge Hindring i Veien for danske militaire Forholdsregler i Slesvig. Ratificationerne jaavel af Fredstractaten som af Protocolen skete fra dansk Side den 4. Juli, og da Ratificationerne af Protocolen allerede udveksledes i Berlin d. 6. Juli, lykkedes det den danske Hær at naa Flensborg før Schleswig-Holsteinerne, der indtog en stærk og omhyggelig forberedt Stilling ved Isted.

Samtidig med at den danske Hær rykkede ind i Slesvig udstedte Kongen under 14. Juli 1850 tvende vigtige Actstykker.

Det ene var en Proclamation, affattet af Clausen, vedtagen af Statsraadet og contrafigneret af Conjeilspræsidenten Grev A. B. Moltke. Den var udfærdiget baade paa Dansk og Tysk, rettet til Slesvigerne og forkyndte disse, at Hertugdømmets civile Styrelse midlertidig var overtagen af Kongens Cabinetssecretair Kammerherre Tillisch som overordentlig Regeringscommissair. Den gjentog derhos

det tidligere Tilfagn om endelig Ordning af Slesvigernes indre Forhold, dog først efter indhentet Betænkning af Mænd fra selve Slesvig i Forening med Mænd fra Kongeriget og Holsten. Herved var en Sammenslutning af Kongeriget og Hertugdømmet Slesvig under det grundlovmæssige Begreb af Danmarks Rige saa langt fra udelukket, at den endog var antydet ved Gjentakelsen af det tidligere derom givne Tilfagn. .

Riget anderledes stillede det andet Actstykke sig, der benævnedes Manifest. Det var ikke contrafigureret, affattet alene paa Tyst af Geheimeraad Baron Pechlin, men gennemgaaet af Clausen, hvorimod det var forblevet ubekjendt for flere af os andre Ministre, indtil det var underskrevet af Kongen. Thorjse anfører det som alene rettet til Holstenerne, men dette er ikke saa. Vel paaberaabte det sig Forbundsretten, men det tilfagde, forsaavidt Holsten efterkom denne, en almindelig Amnesti og Stadfæstelse af de hidtilværende Embedsmænd saavel i Holsten og Lauenborg som i Slesvig. Det tilfagde derhos i Hertugdømmet Slesvig den tytske Nationalitet, saavel som den danske, forønskede Garantier og gav et fornyet og definitivt Tilfagn om, at en Incorporation af dette Hertugdømme i „Däne-

mark" ikke skulde finde Sted. Det bestemte derhos, at i den forestaaende Forjamling af Tillidsmænd, som skulde udtale sig om Slesvigs Stilling henholdsvis til Kongeriget Danmark og til Holsten, skulde Antallet af slesvigste Medlemmer være større end Tallet for Kongeriget eller Holsten, der skulde være eens stort. Begge disse Actstykker ere under Nr. 44 og 45 optagne i den chronologiske Samling af Love og Bekjendtgjørelser for Hertugdømmet Slesvig.

At Manifestet skulde bewirke Schleswig-Holsteinernes Underkastelse, har neppe Forfatteren selv troet. Betydningen af dette Actstykke, der senere idelig paa-beraabtes, medens Proclamationen af j. D. ignoreres, var at binde Danmark for at opnaa Fredstractatens Ratification af det tydske Forbund, hvorom Forventningen derfor ogsaa er stillet i Spidjen af Manifestet, og det lod sig ikke gjøre at reise Indsigelse mod den stedfundne Udfærdigelse, da Anvendelsen af danske Tropper i Holsten ved Tractatens 4de Artikel var betinget af, at Kongen, som Hertug af Holsten, først havde begjært Forbundets Intervention. Men i hvilket Omfang man vilde være nødt til at søge saadan Bistand mod de i Holsten staaende, men fra begge Hertugdømmer udfrevne Schleswig-Holsteinere, afgang af, om disses Modstandskraft

knustes ved det forestaaende Hovedslag, eller om de endnu derefter kunde fortsætte Kampen.

Desværre blev det sidste Tilfældet, og efterat Ratificationerne af Fredstractaten under 6. Septbr. 1850 vare udveylede i Berlin og under 26. Oktbr. derefter i Frankfurt, maatte det antages, at den danske Hærstyrke vel var stærk nok til at forsvare Slesvig mod Schleswig-Holsteinerne, men at den ikke var i Stand til strax at tage det nu ret vel befæstede Rendsborg, og at det saaledes blev fornødent, naar man satte Pris paa at se Krigen hurtig endt, at opstille Pacifications Forslag, som kunde fremkalde en Intervention af Forbundet.

Allerede i Decbr. 1848 var det som Ministeriets Program vedtaget, at Forbindelsen med Holsten skulde være mere end en personel Union. Da jeg den 4. Decbr. 1849 i Roskilde valgtes til Folkethinget, nærede jeg endnu Haab om, at der maatte kunne tilveiebringes en paa Grundloven for Danmarks Rige hvilende constitutionel Forbindelse mellem Kongeriget og Hertugdømmet Slesvig og en føderativ Forbindelse mellem dette danske Rige og de tydske Hertugdømmer Holsten og Lauenborg. Derimod var jeg utilgængelig for Antydninger om en constitutionel Forbindelse med Holsten for derigjennem at

erholde Grundloven modificeret i reactionair Retning. Jeg havde vel, da Instructionerne for Fredsunderhandlerne udarbejdedes, voteret imod, at Holsten og Lauenborg skulde indlemmes i Preusjens nordtydske Forbund, fordi det danske Monarchi, hvis hint Forbund forblev bestaaende, derved vilde afftaa disse Lande til en aggressiv Stat, som jaaledes erholdt fast Fod paa Halvøen, og hvis dette engere Forbund maatte forsvinde for det almindelige tydske Forbund, jaaledes som Tilfældet blev, vilde have stillet sig mindre heldigt overfor Forbundsagen, hvor den østrigiske Indflydelse da vilde blive fremherskende, og hvis Bistand man maatte kunne benytte til Schleswig-Holsteinerne's Afvæbning. Men da jeg ikke lagde Bægt paa Arvesølgens Forandring, naar denne ikke blev vedtagen af Holstenerne selv og Forbundsagen, havde jeg været villig til i dette Diemed at komme Schleswig-Holsteinerne imøde ved en midlertidig, mellem Kronen og dem vedtagen og for Danmarks Riges Bedkommende grundlovmæssig tiltraadt Overenskomst.

Det Forslag, jeg i denne Henseende foranledigede forelagt Statsraadet, var affattet efter Forhandling med Geheimeraad Baron Pechlin.

Jeg havde i sin Tid i Frankfurt lært denne at

kjende som en Mand præget af strengt Alvor, digter-
 rist anlagt og med en dyb, ved Studier udviklet
 religiøs Retning, men glødende af tydsk Nationalitets
 Følelse lige til Fingerpidjerne. Da jeg atter traf
 ham paa Frederiksborg i Efteraaret 1849 i Kong
 Frederik den Syvendes nærmeste Omgivelser, til
 hvilke Bluhme nu hørte som fungerende Cabinets-
 secretair, og Geheimeraad Scheele, (der havde gjort
 et nøie Studium af Madame Dubarrys Memoirer),
 som Husven, laante jeg Baron Pechlin det i 1849
 udfomne Hefte af Schouws danske Tidsskrift, hvori
 var optaget en forkortet Oversættelse ved Fr. Barfod
 af E. Fries's Afhandling angaaende Linnés Anteg-
 ninger om Nemesis divina. Baron Pechlin besøgte
 mig senere, og jeg havde god Leilighed til atter at
 spore hans levende tyske Nationalitets Følelse. Da
 jeg berørte Muligheden af, at Rendsborg midler-
 tidig kunde besættes af franske Tropper, ligejom
 Nordflensvig dengang var besat af svenske, udtalte
 han sig stærkt imod saaledes at faa fremmede Tropper
 ind i Tyskland og forjømte ikke at meddele, hvor-
 ledes Befigny i Berlin havde slaaet paa Udvidelse
 af Frankrigs Østgrændse, imod at Preusjen erholdt
 Compensation paa Halvøen fra Elben af. Da vi
 talte, om holsteniske Tropper kunde optages under det

danſke Monarchies Krigsmagt, udbrød han: „unter der Danebroge? nein, das geht nicht“.

Derimod var Baron Bechlin dengang endnu stærkt optagen af det Palmerſtonſke Forſlag, der havde været forelagt i Frankfurt: Deling af Slesvig i et nordligt Hertugdømme, der indlemmedes i Danmark, og et ſydligt Hertugdømme, der indlemmedes i Holſten og Tydſkland.

For mit Bedkommende havde jeg ſtedſe faſtholdt, at Delingen ikke maatte afvinges Kongen, at Schleswig-Holſteinernes væbnede Magt derfor maatte kaſtes ud af Slesvig, og at Kongen førſt derefter maatte kunne gaa ind paa et af hans Villie afhængigt og til de indre Forhold begrændjet politisk Samliv mellem Holſten og Sydslesvig.

Omfider enedes vi dog om et Forſlag, ſom Baron Bechlin for Holſtens og Lauenborgs Bedkommende fandt klart og tilfredsſtillende, og hvilket gjennem ham blev overleveret Conſeilspræſidenten og af denne forelagt Statsraadet. Den af mig opbevarede Affattelse af dette Forſlag er ſaa lydende:

„Da Opfordringer oftere forekomme til, at de, ſom tro paa Muligheden af det nærværende danſke Monarchies Opretholdelse under ſælles conſtitutionelle Statsformer, ſkulle tydeliggjøre denne Tanke ved en

fuldstændigere Udvikling, har jeg troet at burde skizzere i de følgende Grundtræk, hvorledes jeg antager, at Sagen vilde kunne lade sig udføre, naar man havde frie Hænder til at iværksætte det, man anseer for rigtigt.

Da Banskfelighederne fornemlig ligge i Holstens og Lauenborgs Forhold til det tydske Forbund, stiller jeg her disses Organisation i Spidsen.

Det maa da fastholdes, at Forbundspligten paahviler Fyrsten, at Underjaatterne ere ham forpligtede og kun gjennem ham kunne deltage i Forhandlingerne med Forbunds magten, hvorimod paa den anden Side dennes Paalæg af Fyrsten blive at bringe til Udførelse uden at forelægges Landsrepræsentationen. Forpligtelserne skulde væsentligst bestaa i Armecontingent og Þengebidrag. Til Opfyldelse heraf skulde den hertugelige holstenske og den hertugelig lauenborgske Hærstyrke danne jærsfilte militaire Corps — under tydsk Commando og med Landsfanerne —, hvilke vel ogsaa (i saa Tilfælde under Besoldning af Monarchiets almindelige Statskasse) skulde kunne bruges i dettes fælles Interesje, forsaavidt saadant kan ske uden Tilsidejættelse af Forbundspligterne, men i det ulykkelige Tilfælde af fjendtligt Forhold mellem det tydske Forbund og

det danske Monarchie, skulde disse tyske Armeecorps opløses som saadanne (i alt Fald kun kunne vedblive som neutral Politimagt til Opretholdelse af indre Orden i Landet), og ingen Holstener eller Lauenborger skulde saaledes komme til at sægte enten imod sin Landsherre eller imod det tyske Forbund.

Flaaden skulde, som Flag og Diplomati, være fælles for hele Monarchiet, men under fjendtlige Forhold med Tyskland skulde ligeledes ingen Holstener eller Lauenborger derpaa kunne benyttes.

For at undgaa Anledning til yderligere Forviklinger maatte den sydlige Del af Rendsborg med Omegn indenfor en militair Demarcationslinie, Landstykket ved Sehestedt og den sydlige Bred af den slesvigiske Canal (jfr. Bl. 5. Juni 1813) magelægges fra Tyskland af til det danske Rige og Hertugdømmet Slesvig mod den særdeles rigelige Erstatning, som Femern vilde kunne afgive, og er det da en Selvfølge, at ogsaa den øvrige Del af Rendsborg og Sognekogderiet Raumort (sic) utvivlsomt og i alle Henseender henlægges under Hertugdømmet Slesvig.

Som Basis for den definitive Organisation af Hertugdømmet Slesvig skulde vedtages en Hoved-

inddeling efter den nærværende Demarcationslinie, dog saa, at denne mod Vest og paa Landryggen lagdes noget sybligere, men mod Øst i Angelen noget nordligere. Det skulde staa Kongen frit for at forene Landsrepræsentationen for Nordslesvig med Holstens, men med Hensyn til Hær og Flaade maatte hele Slesvig udgjøre Et med Kongeriget.

Foruden de nævnte Gjenstande (Diplomati, Flag, Hær og Flaade med den nævnte Indskrænkning) skulde Civilliste, Apanager, Lensadel, Rangfølge, Ordener, den til Marts 1848 stiftede og senere for hele Monarchiet contraherede Statsgjæld og de til Bestridelse af disse Udgifter fornødne Indtægter være fælles for hele Monarchiet, og de disse Forhold angaaende Beslutninger behandles i en fælles Repræsentation. Til dette Diemed skulde hele Monarchiet inddeles i Landshøvdingsdømmer (for Kongeriget de nærværende Balgfredse til Landsthinget) efter Territorialgrændser (altsaa indbefattende Land, Kjøbstæder og adelige Godser) med en Repræsentation for Communalanliggender, og disse Repræsentationer skulde efter Hensyn til Folketallet vælge Medlemmerne af den fælles delibererende Forsamling, som skulde fastsætte Budgettet og Lovgivningen for Fællesanliggender, hvorimod de indre Landsanliggender

stulde henhøre under de særstille Landsrepræsentationer (i Lauenborg Landstænder, i Holsten og Sydslesvig Landdag, i Kongeriget og Nordslesvig Rigsdag, paa Island Althing)". Saaledes har jeg afleveret Forslaget til Bechlin, hvem Clausen S. 367 i Noten tillægger det, men hvem jeg ei mindes senere at have seet.

Dette Forslag, der vilde have medført den store Fordel, at det danske Folk i Kongeriget og den største Del af det danstalende Slesvig vilde have kunnet føre et nationalt og politisk Samliv i alle indre Landsanliggender, blev dog i Statsraadet strax afvist med den Bemærkning, at ogsaa det hvilede paa en Deling af Slesvig, selv om man kaldte den administrativ og foreløbig, og at man ikke kunde komme ind herpaa, fordi Kongen ved Hedensted bestemt havde udtalt, at en Deling ei stulde ske. Baron Bechlin vedkjendte sig vel Forslagets Hovedtanke, da Statsraadet efter Madvigs Begjering fort før Fredsslutningen forlangte Underhandlernes Udtalelse om Gjenoptagelse af Delingen (se Madvigs Livserindringer S. 351 og 353), men fastholdt den ikke paa dette Tidspunkt, og da det eiheller lykkes Madvig senere at opnaa Behandling af sit noget lignende Forslag om administrativ og legislativ Deling af Slesvig, hvilket Forslag jeg først har seet i

Hist. Tidsskr. 5. R. IV Bind, bortfaldt jaaledes nu enhver Mulighed for at bringe Grundloven af 5te Juni 1849 til Anvendelse i nogen Del af Danmarks Rige udenfor Kongerigets Grændser, og det ved dens Udfærdigelse tagne Forbehold kunde jaaledes efter Fredens Afslutning kun gjennem Fællesstaten aabne nogen Forbindelse mellem Kongeriget og Hertugdømmet Slesvig, der midlertidig styredes af Tillisch uden noget officielt Forhold til de ansvarlige civile Ministre for Kongeriget. Dette vedblev ogsaa, efterat Kongen fra 5. Marts 1851 selv havde overtaget Regjeringen af Hertugdømmet med Geheimeraad Tillisch som sin for Kongen alene ansvarlige Minister for dette Hertugdømme. Dog erholdt Geheimeraad Tillisch fra 11. Marts af Sæde og Stemme i Statsraadet.

III.

Fællesstaten.

I Slutningen af Maret 1850 skred Gjenoprettelsen af de tidligere Forhold i Nordtyskland rask fremad. I Olmütz vedtoges d. 29. Novbr., at den definitive Ordning af Holstens Forhold skulde ske ved fælles Afgjørelse af alle tyske Regjeringer, hvilket stemte med, hvad Fyrst Schwarzenberg allerede havde erklæret til Baron Beshlin, der havde været sendt til Wien for at bevirke særlig Udvevling af Fredstractatens Ratification med Østria, ligesom tidligere med Preussien. Der skulde sendes en østrigsk og en preussisk Commissair til Holstein med det af Forbundsdagen allerede under 25. Oktbr. vedtagne Inhibitorium og Trudsel om Execution. I Dresden skulde derhos endnu i Decbr. aabnes en Ministerconferenc om det tyske Forfatningsspørgsmaal. Det jaaledes vedtagne meddeltes gjennem det russiske

Diplomati Cabinettet i Kjøbenhavn med Henstilling at sende en »homme de confiance« til Sagens Ordning i Dresden eller Frankfurt med Udgangspunkt i den mellem Bechlin og Schwarzenberg trufne Aftale, hvorhos den mod Danmark saa venlig findede russiske Gesandt i Berlin, Baron Meyendorff, noget jenere, da Schleswig-Holsteinerne endnu d. 15. Decbr. — ligesom ogsaa d. 31. Decbr. og d. 1. Januar — havde kæmpet paa Slesvigs Grund, tilraadede den danske Regjering at bemægtige sig Rendsborg, hvor General Willijen d. 7. Decbr. var bleven affødiget, fordi han ikke vilde gaa offensivt frem.

Den danske Gesandt i Frankfurt, B. Bülow, deltog da ogsaa i Conferencerne i Dresden, hvor Forbundsdagen vedtoges gjenoprettet i sin gamle Stikelse, og efter gjentagne Møder af Statsraadet med Grev H. Reventlow-Criminil, samt efterat Kongen selv var kommen tilstede i Statsraadet, overtog Greven omsider paa Kongens Begne at afgaa til Lauenborg og Holsten, medens Finantsministeren Grev Sponeck afgik til Wien. Den 11. Januar 1851 vedtog Landsforsamlingen i Kiel med 6 Stemmers Majoritet at efterkomme de tydske Regjeringers Opfordringer. Den ene af Statholderne, Beseler, forlod strax Landet, og d. 2. Februar indsatte Grev

Reventlow=Criminil i Forening med den østrigste og preussiske Commissair en ny Civilbestyrelse i Holsten, ligejom han allerede d. 16. Januar havde overtaget Hertugdømmet Lauenborg. Holsten blev nu besat af 20,000 Mand Østrigere og 15,000 Mand Preussere, og d. 8de og 9de Februar bleve Frederiksort og Rendsborg Kronværk besatte af danske Tropper, efterat Ministeriet med stor Fasthed havde modsat sig Diplomatiets indtrængende sidste Forsøg paa at erholde Samtykke til, at den sidstnævnte vigtige Fæstningsdel udelukkende belagdes med tydske Tropper. Inden 1ste April 1851 var den Schleswig-holsteinske Hær opløst, og i 1852 blev, foruden Flotillen, Hærens fortrinlige Udrustning til 40,000 Mand med et rigeligt Fæstningsstyks udleveret til Danmark, som derefter lod Rendsborg fuldstændig sløise som Fæstning.

Disse umaadelige Resultater opnaaedes kun under Tilslutning til de tydske Stormagter, der dog vare blevne stærkt paavirkede gennem Rusland. Men det havde derhos været fornødent at anvende stor Forsigtighed overfor de Schleswig-holsteinske Paa-stande.

Allerede da Forbundsdagen i Frankfurt under 25de Oktober 1850 havde vedtaget Inhibitoriet til

Statholderstabet i Kiel og erklæret efter Ratificationen af Fredstractaten at ville bringe deene til virkelig Udførelse, havde den østrigiske Præsidentialgejandt Grev Thun udtalt, at Forsamlingen vilde betragte Forbundsbeslutningen af 17. Septbr. 1846 som Grundlag for sin Virksomhed, og da Danmark, som oven anført, efter Appunctionerne i Olmüh opfordredes til ved en »homme de confiance« at søge den holstenske Sag ordnet paa Grundlag af Aftalen mellem Pechlin og Schwarzenberg, havde Keedz foreslaaet en Udtalelse stemmende med den danske Regjerings Erklæring af 7. Septbr. 1846.

Men paa denne Vej maatte man paa ingen Maade komme ind. Medens den danske Erklæring af 7. Septbr. 1846 fuldkommen rigtig havde skildret den danske „Gesammtstaat“ eller „Gesammtmonarchie“ som en Samling af uafhængige Lande, af hvilke ingen Del var den anden underordnet, havde den givet en ganske urigtig Skildring af Hertugdømmet Holstens Forbindelse med Hertugdømmet Slesvig, idet denne Forbindelse efter sit Væsen sagdes at bestaa deri, at begge Hertugdømmer, med Undtagelse af Holstens Egenkab som Forbundsstat og den særskilte Stænderforsamling, ved Siden af det slesvig-holstenske Ridderstabs Socialnexus, gennem fælles

eller ligeartet Lovgivning og Forvaltning, forsaavidt Forfatningsæiendommeligheder i hvert af de to Hertugdømmer ikke begrundede Undtagelse, havde alle offentlige Retsforhold fælles med hinanden.

Det var denne den danske Regjerings officielle Udtalelse, der laa til Grund for det schleswig-holsteinske Oprør, thi idet Schleswig-Holstein heri anerkjendtes som Retsstat, maatte denne Opfattelse medføre en Forpligtelse for Undersaatterne til at opoffre Alt for at værne om Fædrelandets Integritet.

Men hvor urigtig denne Opfattelse var, sees let allerede ved at kaste et Blik f. Ex. i den gamle Flensborger Johannes Møllers Veiledning til de „cimbriske Hertugdømmers“ Historie (Hamborg 1699), hvori han, uagtet han har dannet sig det Fællesbegreb, Titlen angiver, og betragter Plattydsk som det „cimbriske“ Sprog, dog (p. 2) i de stærkeste Udtryk udtaler sig mod dem, der i halvblærd Uvidenhed kalde Slesvigerne for Holstenere. „De maa lære“, siger han, „at begge Hertugdømmers Stilling bestandig (»ab omni ævo«) har været i høieste Grad forskjellig, Regeringsformen forskjellig, Retten forskjellig, Fyrsterne i ældre Tid forskjellige. De maa lære, at Holsten er en Del af Tyskland og Len af det romerske Rige, men at Slesvig staaer helt udenfor

disse Retsforhold og er knyttet til det danske Rige med et engere Baand (propiori nexu)".

Der var vel siden Møllers Tid foregaaet Forandringer i Hertugdømmerne, men forjaavidt disse havde en statsretlig Charakter, gif de netop ud paa at knytte hvert Hertugdømme for sig nærmere til den danske Krone, Slesvig som en integrerende Bestanddel af Riget, Holsten, forjaavidt jaadant gjordes fornødent ved Opløsningen af det tyske Keiserrige, om end senere Kongen af Danmark ikke havde kunnet undgaa for Holsten at tiltræde det tyske Forbund.

Det var vel heller ikke saa, at Forbundsdagen ved under 17. Septbr. 1846 at vedtage Reclamationscommissionens Indstilling havde nævnt Hertugdømmet Slesvig, men Forbundsbeslutningen støttede sig dog til Kongen af Danmarks fornævnte Erklæring, og Reclamationscommissionen havde i sin Motivering forbeholdt Forbundets Competents ved senere Forviklinger, hvor Interesser, der hørte under Forbundets Beskyttelse, kunde synes truede eller dog kræve Ordning.

Medens saaledes en Del af den danske Erklæring af 7. Septbr. 1846 meget vel kunde gjentages, var det selvfølgelig umuligt at komme ind paa dens

flesvig=holstenſke Beſtandsdel, uden at Indrømmelſen ſaldt ſammen med den Oprørsbevægelse, ſom man beſtræbte ſig for at undertrykke. Det fandtes derfor ønſkeligt, at en danſk Statsmand, der havde ſtaat udenfor Afgivelsen af Erklæringen i 1846, confererede perſonlig med den øſtrigſke ledende Statsmand Fyrſt Schwarzenberg. Dette ſete ogſaa ved Finantsminister Grev Sponneck, der paa Grundlag af de i Berlin førte Fredsunderhandlinger havde affattet et Forfatningsforſlag beſtemt til at forelægges de i Maniſteſtet af 14. Juli ommeldte Tillidsmænd. For mit Vedkommende havde jeg allerede den 8. Decbr. 1850 til Kongen indgivet min Demiſſion, for at ikke min Perſonlighed ſkulde være til Hinder, hvis nogen anden vilde paatage ſig at indfri de af Novemberministeriet ved dets Tiltrædelse i 1848 givne Tilſagn med Henſyn til Fæſteforholdets Afløſning og Begrændſning, men da Kongen under 15. ſ. M. havde afflaaet min Begjering under Løfte om at have den i Grindring, naar Tiden dertil var mere paſſende, vedblev jeg foreløbig i min Stilling, idet jeg opfattede Forholdet ſaaledes, at man ønſkede at udjætte et fyldigere Miniſterſkiſte, indtil Rigsdagen var endt. Jeg havde dog ikke ganſke kunnet ſlutte mig til Grev Sponnecks Forſlag, idet det forekom mig, at man

vel vilde kunne have fremkaldt en Udtalelse af Tillidsmændene om Slesvigs Stilling henholdsvis til Kongeriget og Holsten uden derved at gaa ud fra de overstandne Forhandlinger i Berlin, og at en saadan Udtalelse maatte kunne benyttes som Materiale ved den forestaaende almindelige Ordning af Monarchiets Forhold, ved hvilken det var ønskeligt ikke forud at være afftaaren fra et nærmere Forhold til Slesvig. Da Udenrigsminister Reeds ønskede, at Grev Sponnek selv forvisjede sig om, hvorledes de tyske Stormagter vilde optage hans Forslag, paa- tog Greven sig ogsaa et saadant Forsøg, og det lykkedes ham virkelig at opnaa Preussens og Østrigs Indvilligelse i, at Forslaget forelagdes Notablerne. Derhos gav Fyrst Schwarzenberg ved en særlig Skrivelse af 8. Februar det Tilfagn fra Cabinet til Cabinet, at Østrig anerkjendte selve Forbundsbeslutningen af 17. Septbr. 1846 som endnu bestaaende Ret, hvorhos tilføiedes, at naar der senere i Forbundsdagen skulde blive Spørgsmaal om dens Betydning og Anvendelse, vilde Østrigs Stemme altid slutte sig til en streng lovlig og eng begrændset Fortolkning deraf — et Tilfagn, der maatte blive af største Værdi ved de senere Forhandlinger med Forbundsdagen.

Det var imidlertid meget uheldigt for den danske Regjerings hele Stilling, at Geheimeraad Tillisch, saa at sige umiddelbart forinden Kongen selv overtog Regjeringen af Slesvig, under 7de og 8de Februar og 4de Marts 1851 bestemte, isøvrigt efter indhentet Erklæring fra vedkommende Kirkevisitatorier, at Undervisningen i Almueskolerne i det blandede District skulde ske paa Dansk, idet der dog skulde gives indtil 4 Timers ugentlig Undervisning i Tysk. Denne Bestemmelse blev, uagtet den var tagen uden nogenjombhelst Medvirkning af den samlede Regjering i Kjøbenhavn, betragtet som Brud paa det ved Grev Sponnecks Organisationsplan givne Løfte om ved Monarchiets Reconstruction at se bort fra enhver udelukkende national Retning, og uagtet Kongen under 10. Mai aabnede Udgang til Amnesti og under 6. Juni derefter hævede den i Hertugdømmet commanderende Generals dømmende Myndighed og væsentlig indskrænkede Betydningen af Beleiringsstilstanden i den sydligste Del af Hertugdømmet, var der dog i Holsten og Udlandet en meget udbredt Misstemning mod Danmark, da Notabelforsamlingen d. 14. Mai aabnedes i Flensborg.

Der var heller ikke mindste Grund til at antage, at det Sponneckske Organisationsproject, der navnlig

var tiltraadt af Clausen, skulde blive gjenneført. De Anthydninger, som deri forekom om Oprætholdelsen af Rigsdagens Stilling som med optagne Slesvigere virksom for hele Danmarks Rige, vare allerede i Berlin frasaldne af Grev Sponneck, og det var af dennes mundtlige Beretning til Statsraadet klart, at Rigsdagen kun vilde kunne vedblive at bestaa som indskrænket til udelukkende at fungere for Kongeriget. Denne Bending medførte i og for sig, at de Ministre, der, som Clausen og jeg, altid havde holdt paa Grundloven som Rigsgrundlov, maatte udtræde, medens Madvig, hvem Reedz med et vist Lune betegnede som den mest forsynede Mand, han nogeninde havde kjendt, kunde blive i det nye paa-tænkte Ministerium i det skuffende Haab endnu at kunne sætte noget igjennem i Retning af Slesvigs Deling. Det synes, at Grev Sponneck i Begyndelsen af Marts i Forening med Tillisch, der som oven nævnt under 11. Marts, naar han var tilstede i Kjøbenhavn, erholdt Sæde og Stemme i Statsraadet, har forjagt at bevirke Clausens Udtrædelse som Minister, men at dette glippede ifølge Modstand af Grev Wilhelm Moltke. Derimod vedtoges d. 26. Marts i Statsraad med Kongen, at Notablerne skulde sammenkaldes, og foretoges tillige nyt endeligt

Balg af disse. Der var nemlig vel langt tidligere — vistnok under 8. Oktbr. 1850 — i Statsraadet foretaget Balg til denne Forsamling, hvis Afholdelse jo var tilfagt i Manifestet af 14. Juli, men disse Balg svarede ikke længere til den Hensigt, der nu syntes at kunne skimtes. Blandt de tidligere valgte for Kongeriget bleve Treschow, David, J. E. Larsen og daværende Overauditeur Stockfleth nu ombyttede med Andræ, B. D. Brunn, Krieger og Stiftamtmand Grev Sponneck. For Holsten maatte efter derfra fremsatte Forslag Amtmand Kardorff, Regjeringsraad Heintelmann, Syndicus Brehn og Landfoged Brehn vige for Grev Ernst Ranzau, T. Reinke, Gaardeier Scharmer og Statsraad Wieje. For Slesvig kom Rjæbmand Christianjen, Amtmand Davids, Landcommissair Brehn og Laurids Skau i Stedet for Overpræsident Lassen, Landfoged Jensen, Adolph Blome og Ahlefeldt Ludvigsburg. Samtlige øvrige Balg bleve uforandrede. Det saa ud, som om Danske og Holstenere skulde tørne haardt sammen, medens Forandringen i de slesvigiske Balg syntes at sigte til en større Afhængighed af Regjeringen. Men hvad vilde Regjeringen? Stiftamtmand Grev Sponneck besøgte mig forinden sin Afreise til Forsamlingen i Flensborg, og da jeg indstændig opfordrede ham

til af al Magt at virke hen til, at Notablerne bleve enige, da i modsat Fald et Brud med Fortiden maatte fremkomme, blev han yderst forbauet og forsikrede, at han kom lige fra Kongen, men at denne ligejaa indstændig havde indskærpet ham ikke i noget Punkt at slaa det mindste af paa de danske Fordringer. Vel betragtede den kongelige Commissair Grev H. Ville=Bræhe Forholdene ganske anderledes, idet han i en Conference d. 2. Mai med Statsraadet havde tilraadet Eftergivenhed, da de europæiske Forhold i modsat Fald bare hen til, at Danmark mistede begge Hertugdømmer, men hans juukke og elskværdige Personlighed var ikke af den Art, at den kunde beherske en discuterende Forsamling.

Det viste sig da ogsaa, at den hele Forhandling i Flensborg blev uden mindste Resultat. De hollænske Notabler opstillede et fuldstændigt Slesvig-Holsten, de danske og fleste slesvigste et Danmarks Rige, kun Brehn et rimeligt Mæglingsforslag med fælles Indsødsret og et Rigsraad, men dette Forslag erholdt ikke Tilslutning fra nogen Side, og da Forsamlingen gik fra hinanden d. 17. Juli, modtoges dens Forslag i Kjøbenhavn af et nyt Ministerium.

Dette blev dannet d. 12. Juli, efterat det tid-

ligere Ministeriums Demission var blevet vedtagen d. 28. Juni ved en Conference i udenrigske Departement ifølge den Beretning, Udenrigsministeren Kammerherre Reedy Dagen forud i Statsraadet havde afgivet om sin udenlandske Rejse. Det havde nemlig vist sig, at efterhaanden som Frankrigs Stilling atter blev mere betydningsfuld ved Statsmagtens tiltagende Samling hos Præsidenten Louis Napoleon, sluttede de østlige Stormagter sig engere sammen og optraadte, i Forening med England, mod det System, den danske Regjering fulgte i Slesvig. Allerede den 18. Mai havde man i Kjøbenhavn Underretning om, at Preussjen og Østrig haabede at erholde Ruslands Tilslutning til en collectiv Note i Slesvig-holstenisk Retning, og d. 20de vedtoges da, at Udenrigsministeren ved personlig Henvendelse til de 3 Østmagter skulde søge at afvende et saadant Skridt. Han afreiste d. 22de, og da Ministeriet, og jeg personlig, ogsaa var blevet angrebet af Grundeierforeningen og dens Formand Baron Blitzen-Finecke, der i de sidste Dage af April havde overrakt Kongen en Adresse, sendte jeg Udenrigsministeren, umiddelbart forinden han forlod Byen, den som Bilag aftrykte Udsigt over den danske Regjerings Stilling lige overfor de politiske Partier paa

de tvende første Rigsdage, navnlig i de egentlig indre Spørgsmaal.

Da Rusland allerede forud havde faat Meddelelse herfra om Keedz's Komme til Warschau d. 25. Mai, gif det i Olmütz d. 28de j. M. ikke bindende ind paa Fyrst Schwarzenbergs Fordringer om Fællesskab i Overappellationsret og Cancelli for Hertugdømmerne, men henviste Keedz, der bestemt havde modjat sig disse Fordringer, til Wien og Berlin, hvor Slesvigs Styrelse i en forjonlygere Aand gjordes til Betingelse for Holstens Rømning. Denne Fordring blev stærkt understøttet af den danske Gesandt i Petersborg Baron Otto Scheel-Blessen, der ankom til Kjøbenhavn samtidig med, at Keedz aflagde sin Reiseberetning, og i en privat Samtale, som jeg mundes, navnlig henholdt sig til en Ytring af Fyrst Schwarzenberg om, at man vel til en Tid kunde støtte sig til Bajonetter, men ikke vedblivende tage Sæde paa disse. Herimod lod sig Intet sige, men naar Baron Blessen fandt noget ganske uhørt i det slesvigiske Ministeriums Begunstigelse af det danske Sprog i Mellemslesvig, erindrer jeg, at jeg, uden at ville hævde Rigtigheden af Fremgangsmaaden i Slesvig, hvortil jeg ikke havde noget nærmere Kjendskab, mindede om Sveriges For-

hold i Skaane efter dettes Erobring. Men i og for sig var det klart, at Statens Interesser krævede et Ministerskifte, ved hvilket, foruden General Hansen, Clausen fratraadte til Fordel for Grev Carl Moltke, medens Bardenfleth afløste Tillisch, der overtog Indenrigsministeriet i Stedet for mig, hvorhos Ministeriet i Stedet for Bardenfleth vandt en udmærket Personlighed i Generalauditeur A. W. Scheel som Justitsminister. Expeditionerne udfærdigedes d. 13. Juli.

Paa Rigsdagen, der sammentraadte d. 4. Octbr., fik jeg nu Plads i Centrum og sluttede mig senere, da Magaard kom ind i denne, navnlig til ham og Hother Hage, der bleve mine personlige Venner. Ganste fort før Rigsdagens Aabning var jeg ved P. D. Bruun bleven bekendt med den af Notabelforsamlingen i Flensborg afgivne Betænkning. Denne havde nu kun historisk Interesse, da Fyrst Schwarzenberg endog erklærede Regjeringens mindre vidtgaaende Project for utilstrækkeligt, efterat de holstenske Tillidsmænd enstemmig havde udtalt sig derimod. Der opstod derhos en Banstørelighed derved, at Grev H. Wille-Brahe ved Forsamlingens Aabning havde udtalt, at Organisationsplanen skulde forelægges de enkelte Landsdeles Provindsialstænder til endelig

Prøvelse, og at Schwarzenberg, Mauteuffel og Meyendorf i Sijhl vare blevne enige om, at baade de holstenste og slesvigste Provindsialstænder burde adspørges, inden Regjeringen tog nogen afgjørende Beslutning. Vel blev Østrigs og Preussjens For-
 dring om Provindsialstændernes Indførelse i Sles-
 vig og Holsten, uagtet den støttedes af Rusland og
 England, dengang afvist af det danske Ministerium,
 hvoraf Keedz og Carl Moltke i den Anledning ud-
 traadte d. 18. Octbr. 1851, men Frygten for en
 Gjenoplivelse af Schleswig-Holstein gennem den
 fælles Stænderinstitution vedblev at forurolige Rigs-
 dagen, der efter d. 29. Octbr. at have modtaget
 Udenrigsministeriets Beretning med Actstykker holdt
 en Række af ikke offentlige Møder og Forhandlinger.
 Jeg ser da, at jeg d. 16. Novbr., Dagen før et
 Møde i den af begge Thing combinerede politiske
 Comite, har gjort færdig en Udvikling, om Regje-
 ringen burde anerkjende de ved Anordn. 28. Mai
 1831 og Forordn. 15. Mai 1834 indførte raad-
 givende Provindsialstænder for Hertugdømmet Sles-
 vig som endnu bestaaende, og at jeg derved kom til
 det Resultat, at Afgjørelsen maatte afhænge af
 Kongens frie Beslutning, og at en bekræftende Be-
 svarelse var forbunden med de allerførste Betænke-

ligheder og kun burde foretages med Restrictioner. Denne Afhandling leverede jeg Hall, som ganske tiltraadte den, ligesom han d. 1. Decbr. i Folkethinget gennemførte en motiveret Dagsorden, der traadte i Stedet for en af Lehmann indbragt Adresse og var enslydende med en af Blechingberg i Landstthinget gennemført Dagsorden i anti=schleswig=holfsteinst Retning, hvorved afsluttedes en af min Svoger Dirik stillet Forespørgsel om Regjeringens Hensigter, om hvilke Kampmann forud havde stillet en Forespørgsel i Folkethinget. Til at gaa videre dristede man sig ikke i noget af Thingene og det saa meget mindre, som to af Ministeriets Medlemmer confidentialt for os havde paavist Nødvendigheden af den for Diebliffet tagne Stilling for at opnaa Holstens og navnlig Rendsborgs Rømning.

Det var ogsaa øiensynligt, at Discussionerne stærkt havde paavirket Bluhme, der havde overtaget Udenrigsministeriet og var i Besiddelse af en ligesaa sjelden Modtagelighed for Udtrykket af Andres Overbevisning som af Smildhed og Smidighed ved at paavirke Andre. Bluhme greb nu det for Danmark noget heldigere Diebliff, der var indtraadt ved Louis Napoleons Statscoup af 2den Decbr., hvorved Frankrig atter var traadt endnu mere i Forgrunden

og overveiende havde henledet Magternes Opmærksomhed paa Paris. Ved en meget omhyggelig udarbejdet og ved jærlige Udsendinge støttet Depesche af 6. Decbr. 1851, der bevirkede Madvigs Udtredelse af Ministeriet, opstillede Bluhme Monarchiet som Fællesstat og motiverede den Ordning, der senere gjordes gjeldende ved Kundgjørelsen af 28. Januar 1852, og hvilken Østrig og Preussien, da Kongen havde erklæret, at det ikke var hans Hensigt at indlemme Hertugdømmet Slesvig i Kongeriget eller foretage dertil sigtende Stridt, fandt fyldestgjørende til, at Holstens Regjering d. 18. Februar atter kunde overdrages Kongen, hvorefter de østrigske og preussiske Tropper forlode Holsten. Den 5te Marts 1852 udleveredes den schleswig-holsteinske Marine til danske Officerer. Helgejen blev Commandant i Rendsborg, og d. 17. Septbr. paabegyndtes Sløifningen af Fæstningsværkerne, efterat Holsten var bejat af danske Tropper, og de holstenste Afdelinger vare forlagte til Kongeriget, væsentligst til Kjøbenhavn.

IV.

Grundlovens Indskrænkning. Fællesforfatningen.

Idet Fællesstaten oprettedes ved den kongelige Kundgjørelse af 28. Januar 1852, laa heri en væsentlig Indskrænkning af Danmarks Riges Grundlov af 5. Juni 1849. Berettigelsen hertil maa søges i det ved Grundlovens Udstædelse tagne Forbehold, hvis Fortolkning nærmest tilkom Kongen som Udstæder. At Slesvig henhørte under „Danmarks Rige“ fremgik af selve Forbeholdet som Undtagelse og Bestemmelsen i den fgl. Kundgjørelse af 30. Mai 1849 om Civillisten, og da det, efterat Notabelforsamlingen i Flensborg var mislykkedes, var givet, at der ikke kunde gjenneføres noget Slesvig omfattende Statsystem, uden at de tydske Hertugdømmer medoptoges deri, stod der ikke andet tilbage end at gjenindsføre fælles Statsmyndigheder for den samlede Stat, idet

man tilfagde en vis Selvstændighed for de enkelte Statsdele.

Hvorledes de fornødne Forfatningsbestemmelser skulde tilveiebringes, stod hen, thi i denne Henseende var Kundgjørelsens Program aldeles vævende, og man maatte antage, at forsaavidt var Kongeriget den bedst stillede Statsdel. Kundgjørelsen hvilede vel, som Bluhme udtrykte sig, paa det monarchiske Princip, og dette kunde ikke være anderledes, da Kongen, som Landsherre i de tyske Hertugdømmer, var souverain Fyrste og kun kunde underkastes visse bestemte Begrænsninger i Udøvelsen af enkelte af sine Souverainitetsrettigheder, men ogsaa efter Grundloven for Danmarks Rige var Regjeringsformen indskrænket monarchisk, altsaa monarchisk med de i Grundloven bestemte Indskrænkninger, og foreløbig forblev Grundloven, uagtet Kundgjørelsen, i Kraft i Kongeriget med sin ministerielle Ansvarlighed efter § 18 og sin Premierminister efter § 21, hvis Sag det da maatte blive at hævde det grundlovsnæssige Statsraads Stilling ligeoverfor det gjenoprettede Geheime-Statsraad, for hvilket der dog ikke udnævntes nogen Conseilspræsident, hvorimod Kongen selv førte Forædet.

Det var imidlertid klart, at om Grundloven af

5. Juni 1849, som Rogle antog, havde indeholdt Spire til en „parlamentarisk Regjering“ i den Forstand, hvori dette Udtryk er blevet brugt heri Landet, var en saadan Spire fuldstændig oprykket ved Kundgjørelsen af 28. Januar, der overførte den endelige Afgjørelse af alle for Statens Tilværelse betydningsfulde Spørgsmaal til Kongen personlig i det Geheime-Statsraad, for hvilket de ældre Bestemmelser atter kaldtes til Live.

Da Kundgjørelsen meddeltes Folkethinget, sad jeg i dette ved Siden af Monrad, og vi enedes let om, at det, der nu var at gøre, var at fastholde Nødvendigheden af og saaledes fremkalde en Anvendelse af Grundlovens § 100. Herom interpellerede Monrad d. 13. Februar og foranledigede derved den Tilsikring, at det af Kongen, ved af fri kongelig Magtfuldkommenhed at give Grundloven, tage Forbehold efter Statsraadets Formening ikke hjenlede Regjeringen Ret til paa anden Maade end i Overensstemmelse med § 100 at bevirke nogen Forandring af samme og altsaa heller ikke saadanne Forandringer, der vare blevne nødvendige til Fuldbyrnelsen af den i den allh. Kundgjørelse af 28. Januar 1852 tilkjendegivne Hensigt at tilveiebringe

en for hele Monarchiet fælles Forfatning for de fælles Anliggender.

Den fornødne Grundlovsforandring blev saaledes Formaalet for de følgende Mars politiske Forhandlinger paa Rigsdagen.

I disse deltog jeg fremdeles som Folkethingsmand, idet jeg valgtes for Viborg Amts 4de Valgfreds d. 4. August 1852, medens jeg, efter Folkethingets Opløsning d. 13. Januar 1853, faldt igjennem ved Valget i samme Valgfreds d. 26. Februar i. A., men efter hele Rigsdagens Opløsning d. 19. April 1853 valgtes for Kjøbenhavns 3die Valgfreds d. 27. Mai i. A.

Allerede under 29. Juli 1852 havde den tyfste Forbundsdag godkjendt Østrigs og Preussens Oplydelse af det dem overdragne Mandat og med Stemmesflerhed erkjendt, at Bestemmelserne i Kundgjørelsen af 28. Januar i. A., forsaavidt de, som vedkommende Holsten og Lauenborg, henhørte under Forbundets Kjendelse, stemmede med dettes Love og Rettigheder, idet den derhos havde udtalt Haabet om en frugtbringende Udvikling af den Stilling, der tilkom disse Lande i deres Forbindelse med de øvrige Dele af Monarchiet.

Uagtet gjentagne Mindelser paa Rigsdagen lod

dog Forelæggelsen af Udkastet til en Fællesforfatning vente paa sig, og d. 12. Januar 1853 erklærede endog Premierminister Bluhme under Toldjagens 3die Behandling i Folkethinget, at en Fællesforfatning ikke kunde forelægges før Arvesølgelagens endelige Løsning. Det er imidlertid tvivlsomt, om og i alt Fald hvor længe Ministeriet har opfattet den af Østrik under 26. Decbr. 1851 udtrykkelig forlangte Medvirkning af de folkelige Repræsentationer som sigtende til en ligefrem Forelæggelse af Fællesforfatningen for disse, thi under 28. Februar 1853 skrev allerede en velunderrettet Correspondent fra Kiel til Augsburger Allg. Zeitung (Nr. 64), at den nye Fællesforfatning forelaa i det Væsentlige færdig og vilde blive udstædt, uden at man paa nogen Maade vilde underkaste den Prøvelse af de hidtilværende folkelige Repræsentationer, og da Bluhme d. 21. April ophørte at være Premierminister for Kongeriget, medens Bang og Simony udtraadte af Ministeriet for dette, var Efterfølgeren i deres Stilling, Ørsted, ikke bunden ved de tidligere ministerielle Erklæringer, forsaavidt disse havde været rettede til Rigsdagen.

Ministeriet befandt sig unægtelig i en vanskelig Stilling, thi skjøndt Patenterne om Indkaldelsen af

de slesvigiske og holfstenske Provindsialstænder først bleve udfærdigede under 14. August 1853, samtidig med Ligestilling af Dansk og Tysk i førstnævnte Forsamling, var disse Stænders Gjenoprettelse allerede fastsat ved Udskrivning af nye Valg efter den ældre Valglov henholdsvis under 17. Sept. og 15. Octbr. 1852, og jeg erindrer, at jeg privat spurgte Simony, som dengang endnu var Minister, om Regjeringen virkelig var gaaet ind paa at bibeholde Provindsialstænder paa det ældre Grundlag for Hertugdømmet Slesvig, idet jeg foreholdt ham, at dette utvivlsomt atter vilde føre os ind i Schleswig-Holsteinismen. Han indrømmede det Uheldige ved Foranstaltningen, men spurgte, om jeg ikke antog „man senere kunde lempe lidt paa det“, hvilket jeg dog ansaa for farligt, da selv store Stater ubetinget maatte holde indgaaede Forpligtelser, og det for Smaa-stater aldeles ikke gif an at ville forsøge paa at afvige fra disse.

Men naar jaaledes de folkelige Repræsentationer ikke blot i Holsten, men ogsaa i Slesvig vedblivende kom til at hvile paa et ganske andet Grundlag end i Kongeriget, vilde det ikke være let at tilveiebringe Overensstemmelse mellem de Beslutninger, der fattedes for Kongeriget, og dem, der vedtoges for noget af

Hertugdømmerne, og endnu mindre gif det an at forelægge Fællesforfatningen i Slesvig og Holsten for raadgivende Stænder, men i Kongeriget for Rigsdagen som lovgivende. Det var denne sidste Betragtning, der med stor Styrke blev gjort gjældende af Justitsminister Scheel i en Conference, han med Ørsted (?) og Spouneck under Rigsdagen 1853—54 havde med et Udvalg af Folkethinget. Han fastholdt, at der maatte tillægges de enkelte Repræsentationer „enten lige megen eller lige liden Indflydelse paa Fællesforfatningens Tilblivelse“, og Regjeringen kom saaledes ind paa den Plan aldeles ikke at indrømme nogen directe Medvirkning af de folkelige Forsamlinger ved Tilveiebringelse af Fællesforfatningen.

Derimod søgte man ved Forfatningslove for de enkelte Landsdele, som det hed, at „rydde Grunden“ saaledes, at der blev Plads for en Fællesforfatning, og i dette Diemed forelagde Ørsted da d. 19. Juli 1853 Rigsdagen i dens Slutningsmøde et Udkast til „Kongeriget Danmarks Grundlov for dets jæregne (sic) Anliggender“.

Allerede da jeg d. 27. Mai s. A. i Kjøbenhavns 3die uden Modcandidat var bleven valgt til Folkethinget, havde jeg i min Valgtale fremhævet,

at Rigsdagen nu væsentligst maatte indskrænke sig til en controllerende Virksomhed, da Betingelserne for en parlamentarisk Regjering — „hvis Grundvæsen dannes af et fast Tillidsforhold mellem Kongens ansvarlige Raadgivere og et overveiende Flerstal af Repræsentationen“ —, selv afføet fra de øieblikkelige Forfatningsforhold, ikke endnu her kunde være eller i en lang Arrække kunde ventes at ville komme tilstede. Selv om der tilveiebragtes en fælles Repræsentation for samtlige Statsdele og en fælles Stemning i denne maatte kunne gjøre sig gjældende ved Kongens Valg af det Geheime-Statsraads Medlemmer, vilde der nemlig i hvert Fald udfordres et langt og fredeligt Samliv, forinden et saadant Tillidsforhold kunde danne sig.

Slutningen af Sommeren tilbragte jeg paa Fredensborg. Da nemlig Choleraens Udbrud i Kjøbenhavn, der angives til d. 11. Juni, var officielt konstateret d. 24. Juni, og der d. 16. Juli var indtruffet et Dødsfald af denne Sygdom i Kjælderen i den Gaard, hvori jeg boede, forlod jeg med min Familie Kjøbenhavn efter Rigsdagens Slutning d. 19. Juli og opholdt mig i Fredensborg fra d. 21. Juli indtil d. 30. Septbr.

Her foretog jeg en Sammenstilling af Ørstedes

Forfatningsudkast med Grundloven, men det blev mig klart, at dette Udkast ikke kunde eller burde gaa igjennem, men at Fællesforfatningen maatte tilveiebringes paa anden Maade, nemlig ved en Grundlovsbestemmelse, vedtagen efter Reglerne i Grundlovens § 100, og som betingelsesvis hjemlede Overførelsen af Grundlovens Rigsbestemmelser til den nye Fællesforfatning som Opfyldelse eller Fuldstgjørelse af det ved Grundlovens Udstedelse tagne Forbehold. Min personlige Opfattelse var den, at Hovedbetingelsen helst maatte være, at Fællesforfatningen vedtoges gjennem en fuldgyldig Delegation fra de forskjellige folkelige Repræsentationer i Monarchiet.

Den 11te Octbr. confererede jeg herom med Hall, som tilfjagde et større Møde til d. 12te af privat Character, hvilket dog bortfaldt, da Folkethinget efter Forslag af Høther Hage constituerede sig som Udvalg i Forfatningsagen.

Jeg erindrer ikke rettere, end at Adjunct Fischer fra Slagelse, der var gjennemtrængt af de Ideer om en Forfatning for Fællesstaten, som navnlig bares frem af Ticherning og Professor Christian Lütken i Sorø, allerede havde opsogt mig i Fredensborg, og at vi der bleve enige om, at der blandt Betingelserne for, at Fællesforfatningen kunde træde

i Kraft, skulde optages det Alternativ, at den var vedtagen af en af de forskjellige Landsrepræsentationer udgaaet Forsamling. Iøvrigt var til den Tid Tanken om en Helstat endnu ikke opgiven af Alle, og jeg erindrer, at jeg enten paa dette Tidspunkt eller maaske paa et noget tidligere gik over til Bluhme og spurgte ham, om han antog, at der var nogen Mulighed for, at Holsten kunde udtræde af det tyske Forbund, men at han bestemt og afgjort afviste enhver Tanke herom. Den sidste Helstatsmand, jeg har talt med, var Statistikeren N. F. Bergsjøe. Han gik fra mig for, som han sagde, at henvende sig til Finantsministeren for at formaa denne til at bevirke den danske Matriculering gennemført i Holsten og Slesvig. Den derpaa følgende Nat berøvede han sig paa en gruelig Maade Livet, og jeg har, skjøndt jeg ikke har nøiere Kjendskab til Sagen, altid troet, at dette Selvmord var Udslaget af bristede Illusioner, eller at disse have spillet med derover i. Det blev udført den 16. Januar 1854 i den Gaard, hvori jeg havde boet, før jeg gik til Island, og vist Dagen derpaa kom Finantsministeren til mig og anmodede mig om i Bergsjøes Sted indtil videre at overtage Ledelsen af det statistiske Bureau, hvorved jeg, som staaende paa Wartpenge, ikke kunde vægre

mig, og hvorom en kongelig Resolution udfærdigedes under 22de Januar.

Imidlertid var d. 19. Januar 1854 Regjeringens Grundlovsudkast enstemmig forkastet i Folkethinget og Udvalgsmajoritetens Forslag om Overfluttelse af Grundlovens Rigsbestemmelser til en eventuel Fællesforfatning vedtaget, saaledes at i Forbindelse dermed Forbeholdet i Indledningen til Grundloven skulde udgaa. Regjeringen gif nu ligeledes over til at foreslaa et Udkast til Indskrænkning af Grundloven, men efterat Grundlovsudvalget d. 16. Februar havde foretaget nogle Ændringer i sit, navnlig saaledes at Forbeholdet i Grundlovens Indledning ikke vedtoges at udgaa, men ved Indskrænkningens Gjennemførelse erkjendtes fyldestgjort, havde det d. 20. Februar en Conference med Tsjerning, med hvem man enedes om en Optræden, hvorved det ministerielle Forslag forkastedes med 97 Stemmer mod 1, og Udvalgsmajoritetens Forslag, ændret efter Tsjernings Ønske, d. 24. Februar vedtoges af Folkethinget, ligesom det, støttet af Grev A. B. Moltke, d. 11. Marts 1854 vedtoges af Landstthinget med 38 Stemmer mod 6.

Jeg tog derefter mindre Andel i Forhandlingerne paa Rigsdagen, der hjemsendtes d. 24. Marts,

men overtog, idet jeg udtraadte af Folkethinget, fra 1. Juni 1854 Randers Amt med den Forvisning, at et Ministerkifte maatte indtræde, for at den vedtagne Grundlovsbestemmelse om Grundlovens Indskrænkning kunde opnaa Grundlovskraft, hvilket stod som den eneste lovlige Udvei af de forviklede Forfatningsforhold.

Det viste sig ogsaa, at om end Ministeriet, i hvilket Ørsted havde overtaget Justitsministeriet, da Scheel d. 10. Mai paa Grund af Sygdom dispenseredes, hvorhos Tillych allerede d. 29. April i Stedet for Ørsted var bleven Indenrigsminister, ikke itandsjede paa den hidtil betraadte Wei, men d. 26. Juli 1854 bevirkede Udfærdigelsen af en Forordning om det danske Monarchies Forfatning for dets Fællesanliggender, opgav det derved dog ikke Samvirkning med Rigsdagen efter Grundlovens § 100, og affaa saaledes for Tiden fra en saadan Anvendelse af Forbeholdet i Grundlovens Indledning, at derved skulde hjemles Udfærdigelsen af en Fællesforfatning med Gyldighed for Kongeriget uden Rigsdagens Samtykke.

Den hele Retning, som gik igjennem Kundgjørelsen af 28. Januar 1852 og Forfatningsbestemmelserne af 1854, og som støttede sig til det

ommeldte Forbehold, er dog ikke forbleven uden Betydning for en rigtig Opfattelse af vore nuværende Forfatningsforhold. Det var jaaledes allerede ved den Slesvigske Forfatning, der udstædtes d. 15. Februar 1854, og hvorved Slesvig erkjendtes for et uadskilleligt Tilbehør af den danske Krone, slaat fast, at provisoriske Anordninger havde Lovskraft, indtil en Beslutning derom er tagen paa forfatningsmæssig Maade, og da det ved Forfatningsforordningen af 26. Juli 1854 indførte Rigsraad ikke havde Initiativ, var det allerede af denne Grund klart, at kun Kongen efter § 24 i denne Forordning kunde forelægge de af ham givne foreløbige Anordninger for det først sammentrædende Rigsraad til Beslutning, forjaavidt de berørte Skattebevillingsretten, eller til Betænkning, forjaavidt de stode i Forbindelse med Regnskabsordningen — to ganske forskellige statsretlige Forhold, hvilke det først har været forbeholdt den allerjævneste danske Opposition at sammenblende.

Da Udstædelsen af Forordningen af 26. Juli 1854 vistnok var tilfjettet som et i constitutionel Retning imødekommende Skridt, forjaavidt derved det efter Indledningen let foranderlige Indhold af den nye Forfatning meddeltes, forinden den bestaaende Grundlovs § 100 bragtes til Anvendelse,

havde den ogsaa optaget enkelte §§ fra Grundloven af 5. Juni 1849, saasom §§ 6 og 7, sidste med en Tilføining om Prindsjerne, men dens Hovedbestemmelse er § 4, navnlig dennes Begyndelse.

Bed denne Bestemmelse, hvortil Intet tilsvarende findes i Grundloven af 5. Juni 1849, blev det nemlig afgjort, at Kongen har den høieste Myndighed over Monarchiets Fællesanliggender, kun med Sagttagelse af de i Forordningen følgende Indskrænkninger.

Udøvelsen af disse Souverainitets Rettigheder skulde ske gennem Kongets Ministre, og skjøndt hverken Contrasignatur eller Ansvarlighed directe var foreskrevet, maatte den vel kunne uledes heraf. Dog var denne Bestemmelse om, at Kongen udøvede den høieste Myndighed gennem sine Ministre, saa fortfattet, at medens det paa den ene Side var tvivlsomt, om ikke den ministerielle Ansvarlighed forsvandt ligeoverfor Monarchens udtryffelige Bud, stod det paa den anden Side hen, om ikke enhver Regjeringshandling kunde udøves af den paagjældende Minister uden særlig Bestemmelse af Kongen, hvis Underskrift Forfatningen ikke omtalte. Derimod har det aldrig for Alvor været draget i Tvivl, at Kongen frit vælger og afskediger sine egne Ministre,

og det Forsøg, General Hansen senere jagdes at have gjort paa at vægre sig ved at gaa af, fordi hans Afstedigelse ikke var parapheret af en Minister, blev, hvis Historien iøvrigt er sand, kun betragtet som en Latterlighed.

Kongen Premierminister fandtes ikke efter Forordningen af 26. Juli 1854 om Monarchiets Forfatning og findes, som bekjendt, heller ikke nu, men Ministrene udgjorde, under Kongens Forjæde og i Forening med den myndige Thronfølger, det Geheime-Statsraad, hvori andre kongelige Prindsjer af Kongen kunde forundes Sæde. Hvis Kongen ikke var tilstede, førtes Forjædet i det Geheime-Statsraad af Thronfølgeren, eller hvis han ikke kom tilstede, af den ham nærmeste kongelige Prinds, som havde Sæde i Raadet, eller hvis ingen saadan var til Stede, af den i Rangen første Minister.

Det var væsentligst en Minister-Enevælde-Regjering, dannet af Spidjerne for Bureaukratiet i Danmark og Hertugdømmerne med Opgivelse af Schleswig-Holsteinismen, men lige henjynsløs overfor det danske Folk og overfor Kongen personlig, mod hvem Udfærdigelsen af Forordningen vel nærmest var rettet. Det var ogsaa fra Kongens umiddelbare Omgivelser, at Modstanden udgik, og

da Folkethingsvalget d. 1. Decbr. over hele Landet var gaat Ministeriet imod, fandt Geheimeraad Scheele Tiden beleilig til at bevirke Ministeriets Afstedigelse og til med Hall og Andræ d. 12. Decbr. 1854 at danne et nyt Ministerium, i hvilket Bang optraadte som interimistisk Premierminister for Kongeriget.

Det var ved dette Folkethingsvalg d. 1. Decbr. 1854, at det lykkedes at sætte Estrups Valg igjennem i Randers. Saaledes indførtes i det politiske Liv den Mand, der senere i en saa lang Karrække skulde lede Fædrelandets Styrelse og maa erkjendes i en ijelden Grad at være i Besiddelse af de Betingelser, som hertil udfordres.

Grundlovens § 100 blev nu nøie iagttagen ved Grundlovsindskrænkningen af 29. August 1855, der traadte i Kraft d. 2. Octbr., samtidig med den nye Fællesforfatning, Alt til Gjældstgjørelse af det ved Grundlovens Udfærdigelse tagne Forbehold.

Man havde vel endnu i 1854 villet gjøre gjældende, at selve dette Forbehold i og for sig hjemlede Kongen Ret til at give Forfatningsbestemmelser om Fællesanliggender ogsaa med Gjældighed for Kongeriget. Men dette var ikke saa. I Grundlovens Indledning var det nemlig stillet i Spidsen, at den hviler paa en fuldstændig Overenskomst mellem

Kongen og Rigsforsamlingen. Grundloven er ikke, som Kammerherre Castenchiold i 1839 ønskede, noget octroyeret Charte af den Slags, som gives i Dag og imorgen gaar i Papirskurven, men det er en ubrødelig Pagt mellem den arvelige Statsmagt og den af Folket til Vedtagelsen jærlig valgte Repræsentation, og denne Pagt omfattede ikke blot de Statsforhold, der vare jærlige for Kongeriget, men ogsaa de dette vedkommende Statsforhold, der tillige strakte sig udenfor dette Omraade. Forbeholdet havde ganske vist sin meget store Betydning, men ligesom det slet ikke havde kunnet tages, hvis det ikke havde støttet sig til den Tilfikring, som var givet Slesvigerne ved Udfærdigelsen af Valgloven for selve Rigsforsamlingen, og hvorefter Grundloven eventuelt kunde erholde en provisorisk Character, saaledes kunde den Omstændighed, at denne Tilfikring ikke kunde opfyldes, ikke give selve Forbeholdet en stærkere, men snarere en mindre indgribende Indflydelse paa de det danske Folk udenfor Slesvig efter grundlovs-mæssig Overenskomst med Kronen tilkommende Rettigheder. Skjøndt det var Kongen selv, der endelig maatte udtale den Forstaaelse af Forbeholdet, der skulde gjøres gjældende, er det saaledes dog utvivlsomt, at de Mænd, der vilde

have bragt Kongen til at foretage Grundlovsforandringer for Kongeriget uden at iagttage den i Grundlovens § 100 fremførte Fremgangsmaade, vilde have forført ham til Grundlovsbrud.

Der have været dem, der have anset Forordningen af 26. Juli 1854 om Monarchiets Forfatning for dets Fællesanliggender for et saadant Brud. Jeg kan dog ikke tiltræde denne Anskuelse. Det maatte staa Kongen frit for at vælge nogle Mænd til at raadslaa om Monarchiets Fællesanliggender, og udover dette gif Forordningen ikke, saalænge Grundlovsindskrænkningen ikke var foretagen, og Rigsdagen selv havde valgt Medlemmer til det nye Rigsraad, ligesom i denne Overgangsperiode Rigsdagen forbeholdtes Behandling selv af de Anliggender, der ubetinget skulde forelægges Rigsraadet henholdsvis til Beslutning eller Betænkning. Det nye Rigsraad havde en vis Lighed dels med de i sin Tid paatænkte forenede Stændercomiteer, dog at Kongeriget erholdt en større Overvægt i Antal af Medlemmer, end dengang paatænkt, dels, i sin foreløbige Skikkelse, med et Statsraad ved Siden af Geheime-Statsraadet, og da Regjeringen havde foretaget Kongevalgene med stor Omfigt, var det ikke forbundet med nogen Betænknelighed at forelægge

Udkastet til den nye, fyldigere Fællesforfatning for dette foreløbige Rigsraad, der ogsaa tiltraadte det. Da Rigsdagen ligeledes fandt sig fyldestgjort derved, traadte Grundlovsindskrænkningen i Kraft d. 2. Octbr. 1855.

Med denne udgif de Kongedømmet vedrørende Forhold, der havde været omhandlede i Grundlovens § 1 og i hele Afsnit II (§§ 4—17). Ligeledes udgif Statsraadet med Premierminister Stillingen og Minister Ansvarligheden (§ 21), Kongens Herredømme over Land- og Sømagten samt de internationale Forhold (§ 23), Møntretten (§ 33), Indfødsretten (§ 54), den forenede Rigsdag (§ 71) og Bestemmelsen om den da regjerende Konges Civilliste, hvorhos de andre Ser i Grundloven, der angif baade Monarchiets fælles og Kongerigets særlige Anliggender, indskrænkedes til disse alene.

Idet det i Grundlovens Indledning tagne Forbehold saaledes fyldestgjordes, ordnede Forfatningsloven af 2. Octbr. 1855 Kongedømmets Stilling tildels i Overensstemmelse med Forordningen af 26. Juli 1854, men dog med ikke saa iøjensaldende Forbedringer, navnlig hentede fra Grundlovens tidligere Bestemmelser.

Forfatningslovens Afsnit I omhandlede

Kongehuset og optog i § 1 Grundlovens § 1 sammensmeltet med den i § 1 af Fdgn. af 26. Juli 1854 overførte Henvisning til Thronfølgeloven.

§ 2 i Forfatningsloven er formet efter § 5 i Grundloven, hvilken man havde holdt ude af Forordningen, saaledes at efter denne en fremmed Monarch uden videre kunde tiltræde Regjeringen i Danmark.

§ 3 i Forfl. er § 6 i Grundloven, hvilken var optagen som § 2 i Forordningen.

§ 4 i Forfl. er overført fra § 3 i Forordningen med den der tilføiede Bestemmelse om Prindsjernes Myndighed.

§ 5 i Forfl. om Kongens Edfæstelse gjenoptog Grundlovens § 8, der var udeladt af Forordningen, men forandrede Formen til skriftlig, hvorhos den tilføiede en forfatningsmæssig Forpligtelse for geheime-Statsraadet til at føre Regjeringen, indtil Eden afslagdes. Eden skulde ogsaa omfatte Forfatningslovene for de enkelte Landsdeles særlige Anliggender.

Grundlovens §§ 9—15 om eventuel Rigsforstander, Rigsdagens Sammentræden ved Kongens Død og eventuelt Kongevalg, hvilke Bestemmelser alle vare udeladte af Forordningen af 26. Juli 1854,

bleve heller ikke optagne i Forfatningsloven, som derimod i § 6, i Forbindelse med den ovenanførte Tilføining i § 5 til Grundlovens § 8, optog det i Forordningens § 25 indeholdte Tilfagn om en Lov angaaende Regjeringens Førelse i Tilfælde af Kongens Umyndighed, Sygdom eller Fraværelse.

§§ 7 og 8 i Forfatningsloven angaa Civillisten og Apanager, hvorom Intet var bestemt i Forordningen, saa at de formentlig henhørte under Kongens egen Bestemmelse efter § 4, hvorimod nu de nye §§ ere ligefrem gjenoptagne efter Grundlovens §§ 16 og 17, hvorhos ved den 1ste midlertidige Bestemmelse blev gjort Undtagelse for den daværende Konge.

Forfatningslovens Afjnit II handlede om Regjeringsmyndigheden og stillede i Spidsen som § 9 Begyndelsen af Forordningens § 4, hvorefter Kongen, som ovenanført, har den høieste Myndighed over Monarchiets Fællesanliggender med de i det Følgende fastsatte Indskrænkninger og udøver den gennem sine Ministre.

Men hertil blev nu som § 10 føiet Grundlovens § 18, der var udeladt i Forordningen, og den ministerielle Ansvarlighed blev saaledes optagen ogsaa i Fællesanliggender.

Endvidere optoges som § 11 Grundlovens § 19, men med et meget væsentligt Indskud, idet det i Forbindelse med Sætningen om, at Kongen udnævner og afskediger sine Ministre, tilføiedes, at han bestemmer deres Antal og Forretningernes Fordeling imellem dem. Denne Myndighed, som saaledes er given Kongen til Forretningernes Fordeling mellem Ministrene, og den Forbindelse, hvori den er sat med hans Ret til at bestemme, gjennem hvilke Ministre han vil udøve den ham tilkommende højeste Statsmyndighed, godtgjør tilstrækkelig, at Kongen har aldeles frit Valg af sine Ministre. Naar man erindrer, at Kongen netop i December 1854, drevet af sine nærmeste Omgivelser, og støttet ved Udfaldet af Valgene i Kongeriget, havde iført sig ved et ham ifølge dets skaanjesløje Optræden mod ham selv høist ubehageligt Ministerium og sammenfat et andet bestaaende af Mænd, hentede fra de mest forskjellige Hjørner, bliver det end mere klart, at den indskudte Tilføielse til Grundlovens § 19 hviler paa Kongens ubetingede Ret til frit Valg af sine Ministre.

At der i Sen tillige optoges en Nutydning af, at Kongens Beslutninger kunde contrafigneres af flere Ministre, og at i saa Fald enhver af disse

overtog Ansvaret, var mere en Fuldstændiggjørelse af Udtalelsen end noget først nu indført.

I Forfatningslovens § 12 omformedes Grundlovens § 20 saaledes, at Ministrene for deres Embedsførelse kunde tiltales ikke blot af Rigsraadet, men ogsaa af Kongen. — En Lov om Ansvarligheden forbeholdtes, men en Rigsret organiseredes dog foreløbig ved den Forfatningsloven tilføjede anden midlertidige Bestemmelse, og det anerkjendtes saaledes, at Tiltale kunde iværksettes uden jærlig Ansvarlighedslov. Naar hermed forbindes den 3die midlertidige Bestemmelse, hvorefter Kongen kunde fastsette Ministrenes Pensioner indenfor et legalt Maximum, sees det let, at Kongens Stilling overfor Ministrene ved Fællesforfatningen erholdt en Betryggelse, hvortil der vistnok havde vist sig Trang.

Den i Grundlovens § 2 fastsatte Deling af Statsmagten blev ikke saaledes samlet optagen i Forfatningsloven. Dette vilde heller ikke have staaet i god Samklang med dennes Grundanskuelse, der fra Forordningens § 4, som oven bemærket, var overført til og givet et utvetydigt Udtryk i den nye Forfatnings § 9. Men dog gjordes ved dennes § 13 den Indrømmelse, at der ved Forfatningsloven ikke skete nogen Forandring i de hidtilværende Dom-

stoles „Omraade“, og overførtes iøvrigt til denne §, med de fornødne Ændringer, Bestemmelserne i Grundlovens § 73, 2det Afsnit, og § 74, hvorefter den dømmende Magts Udøvelse kun kan ordnes ved Lov.

Bed Ophævelsen af Grundlovens § 21 bortfaldt Posten som Premierminister, hvilket aldeles stemmede med den Maaide, hvorpaa allerede Kundgjørelsen af 28. Januar 1852 havde udelukket enhver Tanke om parlamentarisk Regjeringsform, thi hvor der ikke findes nogen Premierminister, kan der ikke paapeges nogen enkelt Mand, som bærer Ansvaret for Ministeriets Dannelselse eller Forbliven ved Magten. Men iøvrigt modificerede Forfatningslovens §§ 14 og 15 meget væsentlig Bestemmelserne om det Geheime-Statsraad i § 4 af Forordningen af 26. Juli 1854.

Sammenfætningen af det Geheime-Statsraad forblev vel den samme. Thronfølgeren og samtlige Ministre havde Sæde deri, og andre kongelige Prindjer kunde tilkaldes, men Raadet kunde efter § 14 ikke træde sammen under nogen Andens Forjæde end Kongens eget.

Bed § 15 gjenoptoges derhos Grundlovens § 21 næstsidste Punctum, saa at alle Love og vigtigere Regjeringsforanstaltninger skulde forelægges

Geheime=Statsraadet, og der indførtes en Post som Conjeilspræsident, der, naar Kongen var forhindret fra at holde Geheime=Statsraad, skulde præsidere i Minister Conferencer, hvor Protocolen skulde føres af en Statssekretær. Denne Protocol skulde da Conjeilspræsidenten forelægge Kongen for at modtage hans Bestemmelse, om han vilde bifalde Conferencens Indstilling eller yderligere lade sig Sagen foredrage i Geheime=Statsraadet.

Som § 16 optoges Grundlovens § 22, dog med Undtagelse af Henviisningen til de særegne Bestemmelser om Dommere.

Ved Overførelsen af Grundlovens § 23 til Forfatningslovens § 17 udelodet 1ste Punctum som allerede indeholdt i § 9, og blev derhos i Stedet for sidste Linie optaget „eller indgaa nogen Forpligtelse, som væsentlig forandrer de bestaaende statsretlige Forhold“.

Til § 18 overførtes Grundlovens § 31, og til § 19 jammes § 32 med Tilføiende om de Bevillinger og Dispensationer, som fremtidig ved Lov maatte indrømmes.

Derimod optoges af Grundlovens § 77 i § 20 kun sidste Punctum, men selve Spørgsmaalet om Øvrighedsmyndighedens Grændser henlagdes under

Afgjørelse af Kongen i det Geheime-Statsraad efter forudgaaende Behandling i Ministerconference, hvor hver Minister skulde afgive sit Votum til Protocolen.

Afsnit III i Forfatningsloven handler om Rigsraadet, og er her som § 21 stillet i Spidsen, at „den lovgivende Magt i alle Fællesanliggender er hos Kongen og Rigsraadet i Forening“. Den Andel i den lovgivende Magt, der indrømmedes Rigsraadet, var imidlertid meget begrændset, saaledes som det Følgende vil vise, og den i § 21 antydede Deling fremtraadte saaledes kun som en Indskrænkning i den Kongen efter § 9 tilkommende almindelige og høieste Myndighed over Fællesanliggenderne. Denne Affattelsesmaade er omtrent den samme, som den, der er fulgt ved §§ 13 og 20, hvor det, som oven anført, i den førstnævnte siges, at der ikke ved Forfatningsloven skeer Forandring i de hidtilværende Domstoles „Omraade“, medens ifølge sidstnævnte § Domstolene dog ikke længere kunde afgjøre Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser, saa at i Virkeligheden ved den nye Forfatning Domstolenes „Omraade“ meget betydelig indskrænkedes.

Rigsraadet blev ikke nogen Statsmagt. Hverken Grundlovens § 47 eller dens § 50 eller dens § 66

optoges i Forfatningsloven af 2. Octbr. 1855. Derimod sikredes de enkelte Medlemmers Stilling ved Overførelse af Grundlovens §§ 60 og 61 til Forfatningslovens §§ 43 og 44.

Eiheller beholdt Rigsraadet den ved Grundlovens § 45 Rigsdagen tillagte Ret til at sammentræde, uden at det indkaldtes af Kongen, men denne skulde dog efter Forfatningslovens § 31 sammenkalde Rigsraadet hvert andet Aar, og ligejom den aarlige ordentlige Rigsdag efter Grundlovens § 24, hvad enten den er sammenkaldt af Kongen eller mødt uden Indkaldelse, ikke uden Kongens Samtykke kunde forblive samlet ud over 2 Maaneder, saaledes fastsattes det udtrykkelig i Forfatningslovens § 31, at Kongen efter et Forløb af 2 Maaneder kunde slutte Rigsraadets ordentlige Møder.

Med Henjyn til Udsættelse af de ordentlige Sammenkomster, overordentlige Samlinger og Oplosning overførtes Grundlovens Bestemmelser med passende Forandringer paa Rigsraadet, hvorhos det i § 34 udtrykkelig fastsattes, at de kongevalgte Medlemmer uagtet Raadets Oplosning beholdt deres Sæde i dette. De ifølge Forordningen af Kongen udnævnte Medlemmer gik nemlig over i det nye Rigsraad paa 12 Aar fra Udnævnelsen, men Konge-

valgenes Indflydelse traadte mere tilbage, idet der efter Forordningen vare 20 Kongevalgte mod 30 andre Medlemmer, men efter Forfatningslovens samme Tal Kongevalgte mod 60 andre Medlemmer.

Saa vel efter Forordningen som efter Forfatningsloven skulde Rigsraadet ordentligvis samles i Kjøbenhavn, og Forhandlingerne ledes af en Præsident eller Vicepræsident, der for hver Samling udnævntes af Kongen blandt Medlemmerne.

Efter Forordningen kunde Kongen ogsaa give Andre end Ministrene Udgang til Rigsraadet med Berettigelse til at deltage i Forhandlingerne, men ved Forfatningslovens § 40 gjenoptoges Grundlovens § 63, jaaledes at Udtrykkene „forlange Ordet“ ombyttedes med „erholde Ordet“.

Kun Regjeringen havde Initiativet til Love saavel ved første som ved hver af de 2 andre Behandlinger med udtryffeligt Bespielse til ved 3die Behandling at affatte Forslaget, som den efter Udfaldet af 2den Behandling, ved hvilken Endringer kunde vedtages, fandt det hensigtsmæssigt og med Udelukkelse ved 3die Behandling af alle Endringsforslag, hvorhos Lovforslaget bortfaldt, naar det ikke opnaaede Kongens Stadfæstelse inden 3 Maaneder (Forfatnl. § 45).

Forordningens § 21 om Skattebevillingsretten overførtes til Forfatningslovens § 48 jaaledes, at der krævedes „Lov“ i Stedet for Rigsraadets Samtykke. Ligeledes overførtes de øvrige Bestanddele af Grundlovens § 51 til Forfatningslovens §§ 49 og 50 jaaledes, at Udskrivning skulde være hjemlet ved Lov, og at Domainer eiheller kunde erhverves uden ifølge Lov.

Dgsaa Grundlovens § 33 maatte ved at overføres til Forfatningslovens § 51 undergaa en Forandring, thi da Møtretten allerede indeholdtes i Souverainitetsrettighederne efter § 9, kunde det nu kun hedde, at den „udøves i Overensstemmelse med Loven“.

Ved Forfatningslovens §§ 52—55 indførtes et Normalbudget med 2aarige Tillægslove og en Afgang til Afholdelse af yderligere Udgifter under særdeles paatrængende Omstændigheder, naar Rigsraadet ikke var samlet, dog efter Sagens Behandling i Ministerconferencen forinden dens Foretagelse i det Geheime-Statsraad samt mod Ansvar af de contrasignerende Ministre, forsaavidt Afholdelsen ikke billigedes af det først sammentrædende Rigsraad, for hvilket den stedse vilde være at forelægge. Overholdelsen af disse Bestemmelser tilligemed Revision

og Decision af Forvaltningsregnskaberne skulde overdrages en Regnskabsret, hvis Bemærkninger skulde ledsage Statsregnskabet, forinden dette approberedes ved Lov.

Iøvrigt overførtes Grundlovens § 30 om foreløbige Love til Forfatningslovens § 56 saaledes, at Ordene „til Beslutning“ tilføiedes fra Forordningens § 24.

V.

Den gjennemførte Grundlov.

Fællesforfatningen af 2. Oct. 1855 var et meget omhyggeligt Arbejde. Dens grundlovs-mæssige Gyldighed for Kongeriget var ogsaa aldeles uomtvistelig, da den var udfærdiget i Henshold til det ved Grundlovens Vedtagelse af Kongen tagne Forbehold samt Grundlovsbestemmelsen af 29. August 1855 § 5, og var det en nødvendig Følge af de nye Forfatningsbestemmelser, at Premierministeren for Kongeriget Bang under 12. Octbr. erholdt Decharge som saadan, hvorhos han udnævntes til Conseilspræsident.

For Hertugdømmet Slesvig maatte Fællesforfatningen opfattes som octroyeret, og Kongens statsretlige Besjøielse til at udfærdige den kunde ikke drages i Tvivl af nogen competent Autoritet i selve Landet, eftersom Souverainiteten for denne Statsdel, ligesom for Island, beroede hos Kongen alene. Der var derhos ved Forordningen af 15. Februar 1854 om dette Hertugdømmes Forfatning, hvorover de

raadgivende Provindsialstænder vare hørte, forsaavidt Hertugdømmets indre Anliggender angik, i Henhold til Rundgjørelsen af 28. Januar 1852 bestemt Henlæggelse under Monarchiets fælles Lovgivning og Forvaltning af de for dette fælles Anliggender tilbøielig endog i videre Omfang, end for Kongeriget bestemt ved Grundlovsindskrænkningen af 29. August 1855, idet dennes § 2 efter Tichernings Forslag henførte Tilveiebringelsen af Mandskab til Land- og „Søhæren“, af Heste og Kvarter (Alt i Overensstemmelse med Fælleslovgivningens Fordringer) til de jærlige Anliggender, medens efter den slesvigiske Forfatnings § 2 Udskrivning af Mandskab til Hær og Flaade, Udredning af Heste og Indkvarteringsvæsenet henhørte under Fælleslovgivningen. Derimod vare efter den nye Forfatning for Monarchiet Domainerne fælles, efter Provindsialforfatningerne jærlige. Det var vistnok uheldigt, at Bestemmelserne om Brugen af Tysk og Dansk ved Almueundervisningen i de blandede Districter vare knyttede til Forfatningen (§ 7 med Tillæg), da det derved blev vanskeliggere at foretage de Modificationer, hvorom der snart fremkom Ønske, men hvormeget end disse Bestemmelser senere bleve benyttede til at ophidse Tyskland og derigjennem Mellemeuropa mod

Danmark, kunde dog Ingen bestride, at dette Omraade henhørte under Kongens udelukkende Styrelse.

Underledes stillede Forholdet sig med Hensyn til de tyske Hertugdømmer Holstein og Lauenburg.

Først ved Proclamationen af 9. Septbr. 1806 var „Hertugdømmet Holsten“ blevet fuldstændig inddraget under den danske Hæstet, og den Ret til en landstænderisk Forfatning, som denne Provinds havde erholdt, da Kongen for dette Hertugdømmes Vedkommende tiltraadte det tyske Forbund, havde allerede atter væsentlig modificeret dets Forhold til Hæstetaten.

Ved Besiddelsestagelsen af Hertugdømmet Lauenburg, der først paafulgte d. 27. Juli 1816 i Henshold til Kongen af Hannovers Cession til Preussien af 29. Mai 1815 og Preussiens Overdragelse til Danmark af 4. Juni i. A. samt dansk Patent af 6. Decbr. 1815, hvorved Landet for evig Tid indlemmedes i de danske Arvelande, blev Opmærksomheden fornemlig rettet paa, at det som Erstatning for Norge gif ind under Kongelovens cognatistiske Succession, saaledes at de til Holsten arveberettigede Agnater ikke derpaa kunde gjøre nogensomhelst Forbring. Iøvrigt begrundedes Forholdet som en personel Union, saaledes som Hertugdømmet ogsaa nu er sat i Personal-Union med Kongeriget Preussien,

og dansk Indfødsret var saaledes ikke bleven udstrakt til Lauenborgere. Efter Danmarks fornøiede Besiddelsestagelse af dette Hertugdømme ifølge Patent 8. Januar 1851 vare overensstemmende med Manifestet af 14. Juli 1850 Tillidsmænd blevne indfaldte, og en modificeret Forfatning under Medvirkning af Ridder- og Landskab udfærdiget under 20. Decbr. 1853. Herved stadfæstedes Landets Rettigheder efter Landsrecessen af 15. Septbr. 1702 med Tilføjning af en local Styrelse, men i Indledningen forbeholdtes Foranstaltning til Indførelse af Fællesforfatningen, og naar derhos Kundgjørelsen af 28. Jan 1852 paaberaabtes som Hjemmel for den særlige Forfatnings Forhandling med Ridder- og Landskab, hentytes ogsaa herved antydet, at Regjeringen opfattede Tilhænet i Kundgjørelsen saaledes, at vel de nye særlige Forfatninger, men ikke Fællesforfatningen skulde forelægges de enkelte Landsforsamlinger.

Ogsaa ved den holstenste Forfatning af 11. Juni 1854 blev taget Forbehold med Hensyn til Fællesforfatningen efter Kundgjørelsen af 28. Januar 1852, jaavel som med Hensyn til den tyfke Forbundsforfatning. Ved begge Forfatningslovene henholdsvis for Slesvig og for Holsten blev Provindsialstænderforfatningen af 28. Mai 1831 ophævet, og

det Tilhugn meddelt, at Forfatningsforandringer ikke kunde være Gjenstand for provisoriske Anordninger, men iøvrigt fremtraadte der flere Forskjelligheder i Bestemmelserne. Medens Hertugdømmet Slesvig saaledes, som oven anført, blev erklæret for et uadskilleligt Tilbehør af den danske Krone, kaldtes Hertugdømmet Holsten en selvstændig, ved Tronsfølgeoven af 31. Juli 1853 for bestandig med det danske Monarchi forenet Del af dette. Bestemmelserne om foreløbige Love vare i den holsteniske Forfatning behandlede med større Omhu end i den slesvigiske. I begge Forfatninger var Udstedelsen af de fornødne provisoriske Anordninger stillet som en Undtagelse i paatrængende Tilfælde, naar Stænderne ikke vare samlede, og de ikke kunde indkaldes saa hurtigt, som Omstændighederne vilde kræve det, men i den holsteniske var tilføjet, at heller ikke organiske Love kunde udstedes provisorisk, og naar det, som oven antydet, i begge Forfatninger hed, at de foreløbige Anordninger beholdt Lovskraft, indtil en Beslutning desangaaende var tagen paa forfatningsmæssig Waade, var der i den holsteniske tilføjet, at deres Gyldighed ophørte, naar de ikke erholdt Stændernes Tilslutning, men uden at der dog siges noget om, inden hvilken Tidsfrist denne Tilslutning skulde erhverves.

Dgjaa den holstenste Forfatning havde været forelagt Stænderne, men dens første §§ unddragne Discussion. Med Hensyn til den forbeholdte Fællesforfatnings Omraade gjælder det ved Slesvig anførte.

Monarchiet stod jaaledes ved Udgangen af 1855 vel ordnet — paa Papiret, men Fællesforfatningens Achilles Hæl var Holsten, hvor Lovligheden af dens Udstrækkelse kunde inddrages under Forbundsdagens Afgjørelse, naar denne maatte blive æstet af rette Bedkommende, og at dette vilde ske, var kun altfor sandsynligt.

Vel var der i Holsten foretaget Valg til Rigsraadet, der aabnedes d. 1. Marts 1856 paa Christiansborg, men flere af Stænderforsamlingens Medlemmer havde kun foretaget dette Valg med Forbehold af, at deri ikke maatte findes en Anerkjendelse af Fællesforfatningen.

Selv blev jeg d. 11. Februar ved umiddelbart Valg i 3die Kreds Medlem af Rigsraadet. Jeg havde ikke attraat denne Stilling, fordi jeg som Amtmand i den vilde finde mig bunden ved Hensyn til Regjeringen, men jeg var dog kommen tilstede, forinden Scheel-Blessen med Meningsfæller d. 18. Marts fremjatte deres Forslag om, at Stænderne i Slesvig, Holsten og Lauenborg maatte erholde de Meddelelser, hvorpaa de efter Kundgjørelsen af 28.

Januar 1852 havde Krav med Hensyn til Fællesforfatningen. Jeg tør ikke med Sikkerhed paastaa, at man med dette Forslag allerede dengang havde i Sinde at sprænge Fællesforfatningen. Kort forinden havde Geheimeraad N. Blome i en større Kreds hos Enkedronningen henvendt sig til mig som en Mand, hos hvem han forudsatte Imødekommen, for at formaa mig til at udtale mig om Holstenernes Stilling, hvis Banfelighed var indlysende, men jeg op søgte ham ikke under hans iøvrigt vistnok kun meget kortvarige Ophold i Byen. Det blev mig dog nu end klarere, at det fra mig hidrørende Alternativ i Grundlovsindskrænkningen af 29. August 1855, for hvilket ogsaa Geheimeraad Tillisch i sin Tid var stemt, vilde have frembudt en mere faersfri Wei for Tilveiebringelse af en Fællesforfatning, end den, man havde valgt, og som det var ja overordentlig vanskeligt at bringe i Overensstemmelse med Tiljagnene i Rundgjørelsen af 28. Januar 1852 og til de fremmede Magter. Jeg tog iøvrigt ikke videre Andel i Discussionen af de Ellevs Andragende, hvis Skjæbne ikke lod sig afvende, end at jeg tilbageviste Scheel-Plessens Slutningstirade om, at de Danske ikke vare Romere og Schleswigholsteinerne ikke undertvungne. Derimod havde jeg troet, at Medjættelsen af et Ud-

valg i Anledning af Monrads senere Mæglingssforslag kunde have bidraget til at virke til en bedre Forstaaelse mellem Raadets forskjellige Bestanddele, men da Monrad, efterat Afstemningen om Udvalg var gaat ham imod, tog sit Forslag tilbage, bortfaldt ogsaa denne Udvei, og Forsamlingens Slutning fulgtes snart af de tyske Stormagters Roter. Vel vandt Ministeriet i Anseelse, da Bang d. 18. Octbr. 1856 efterfulgtes af Andreæ som Conseilspræsident, og Krieger indtraadte som Indenrigsminister for Kongeriget, hvorhos Liebenberg, der havde været nærmere knyttet til Bang, noget senere entledigedes som Cabinetssecretair, men de tyske Stormagters Trudsel om at overgive Sagen til Forbundsdagen fremkaldte i Begyndelsen af April 1857 en ministeriel Crise, der først endte noget efter Slutningen af Rigsraadet, som havde været indkaldt til en overordentlig Samling i Anledning af Sundtoldens Aflysning. Hall blev nu d. 13. Mai 1857 Conseilspræsident. Scheele var allerede entlediget d. 13. April fra sine ministerielle Stillinger, men havde som forretningsførende Udenrigsminister under Crisen begjært Henstand, forinden Regjeringen udtalte sig om den af de tyske Stormagter fremjatte Paastand paa, at de Punkter i de nye Bestemmelser, der havde

grebet forstyrrende ind i Hertugdømmets hidtidige Forfatning, skulde forelægges de holstenste Stænder i en overordentlig Samling. Regjeringen forsøgte at komme Tyskland imøde ved Indkaldelsen af de holstenste Stænder, men det lykkedes ikke at blive enig med disse, og samtidig med at det lauenborgske Ridder- og Landskab henvendte sig til Forbunds-
dagen om Fællesforfatningens Revision, gjorde Østrig og Preussen denne en Meddelelse om det holstenste Anliggende. Det var senere navnlig Preussen, der trængte paa Execution, hvis ikke Fællesforfatningen ophævedes for Holsten og Lauenborgs Vedkommende, og da det støttedes af Rusland, England og Frankrig, fandt, efterat Andræ i Juli var udtraadt af Ministeriet, Ophævelsen Sted ved Kundgjørelse af 6. Novbr. 1858 i Henhold til Forfatningens § 23.

Samtidig med at Danmark jaaledes nødtvungen opgav den af Kongen for Hertugdømmerne octroyerede Fællesforfatning i dens Anvendelse paa de tyske Hertugdømmer Holsten og Lauenborg, forberedede Preussen sig paa at overtage disse Lande.

Den 9de October 1858 var den daværende Prinds Wilhelm, der omtrent i et Aar havde været sin ældre Broders Stedfortræder, tiltraadt som

Regent, og hans ældste Søn var den 25. Januar f. N. i London bleven viet til Dronning Victorias ældste Datter. Spændingen mellem Danmark og de tyske Hertugdømmer var allerede dengang saa stor, at den rimeligvis vilde føre til et Brud, og i Sommeren 1857 havde den engelske Chargé d'affaires i Hamborg, Ward, efter en Underjøgelsesreise i Slesvig, alternativt foreslaet en Deling af Slesvig efter Sproglinien. England vilde ikke have nogen ny tysk Mellemstat i Hertugdømmerne, men det er troligt, at det gjerne saa Kieler Havn i Preussens Haand for at fremme dettes Udvikling til Sømagt og sætte denne sin gamle Forbunds-fælle i Stand til at beherske Østersøen, medens det selv var Herre i Nordøen. Det under 6. Novbr. 1858 dannede preussiske Ministerium opfattedes som ledende til en ny Era ved Tysklands Samling som Forbundsstat, og i den Tale, hvormed Prindsregenten d. 12. Januar 1859 aabnede den preussiske Landdag, tilfagde han Forbundsregjeringernes Bistand til at forstærke den danske Konges tyske Hertugdømmer den fulde Andelse af de Rettigheder, hvorpaa de havde et grundet Krav.

Det er rimeligt, at denne Udtalelse har haft nogen Indvirkning paa den Holdning, som udvistes af den hollstenske Stænderforsamling, der var traadt

sammen den 3die Januar i. A. til Drøftelse af Holstens Forfatningsforhold, men hvor megen Bitterhed, der end her kom til Orde, og hvor meget Discussionerne end streifede ind paa Slesvigholstenisk Omraade, maa det erkjendes, at Præsidenten Scheel-Blessen, da Møderne sluttedes d. 12. Marts, kom tilbage paa Notabelprojectet af 1851, idet han derhos udtalte Ønske om, at Holstens Ret og Interesser maatte sikres fyldestgjørende ved en foreløbig Anordning, indtil Monarchiets Forhold bleve definitivt ordnede. Dette Ønske kom Regjeringen imøde ved Patent af 23. Septbr. 1859, men forsaavidt Ministeriet, i hvilket Monrad i Mai var indtraadt som Cultusminister og Fenger som Finantsminister, medens Krieger atter blev Indenrigsminister, havde paatænkt en Omdannelse af Fællesforfatningen med et kongevalgt, det folkevalgte Kammer fuldkommen coordineret Førstekammer, fandt denne Plan ingen Tilslutning hos Preussien, der derimod forment, at alle Vanskeligheder kunde overvindes ved en Deling af Slesvig, jaaledes at den danske Del gik til Kongeriget, den tyske til Holsten.

Ministeriet gik da omsider i Begyndelsen af Novbr. 1859 ind paa at lade Afjendinge fra Hertugdømmet Holsten, valgte af Stænderne, træde sammen

med et lige Antal valgt af Rigsraadet til en af Regjeringen ledet Forhandling om en Revision af Fællesforfatningen, men Meddelelserne om denne Plan faldt sammen med den store nationale Enhedsbevægelse i Tyskland, hvor Bennigsen i Decbr. 1859 stiftede den tyske Nationalforening til Gjennemførelse af Tysklands Enhed under Preusjens Hegemoni.

Da Grev Knuth i 1855 fratraadte som Amtmand over Frederiksborg Amt, blev jeg gjennem en Ven, nu afdøde B. S. Steel, opfordret til at søge dette Embede, men jeg kjendte saa meget til Kongens nærmeste Omgivelser, at jeg ikke kunde beslutte mig hertil, og Kotwitt overtog da denne Stilling. I Rigsraadsjsamlingen 1859 var jeg Formand for Rigsraadets Finantsudvalg. Det var vistnok tidligere, at jeg i en større Kredts hos Enkedronningen havde hørt Landgrev Frederik af Hessen udtale, hvorledes Prinds Friederich Carl havde forlangt en fuldstændig Reorganisation af det preussiske Feltartilleri med Cassation af alt ældre Materiale, men jeg mindes ogsaa, hvorledes Ankjær, der var Secretair i Finantsudvalget, nu klagede over, at Fenger som Finantsminister ved den mest jmaalige Sparjommelighed ødelagde den danske Hær. Saaledes forbereder man Seire og Nederlag. Ministeriet havde iøvrigt en

besværlig Stilling. Fenger sagde mig, at det havde den største Bæmsfelighed ved at erholde Geheime-Statsraad afholdt, og den 22de Novbr. indgav det sin Demission. Allerede under 31te October 1859 var jeg allerhøist udnævnt til kongelig Commissarius ved Anlæg af Jernbaner i Jylland, i hvilken Anledning jeg i 1861 udtraadte af Rigsraadet. I dette Samling i 1859 havde jeg fremhævet, at ligesom den Realunion, den danske Kronens Besiddelser i Tyskland stode i til denne, og som var meget ældre end Fællesforfatningen af 2. Octbr. 1855, ikke kunde altereres ved denne Forfatnings nødtvungne Ophevelse for disse Besiddelsers Bedkommende, jaaledes kunde eiheller den politiske Nødvendighed, der havde fremtvunget dette Skridt, tillægges Indflydelse i videre Omfang, end Regjeringen anerkjendte den, og at jaaledes Fællesforfatningen, der var Grundlov for Danmark, ligeledes maatte beholde sin octroyerede Gyldighed for Slesvig, saa længe Kronen ikke frafaldt denne. Jeg kunde heller ikke ret forstaa Rotwitt, da han, under min Nærværelse i Frederiksborg efter min Udnævnelse til Jernbanecommissair, vilde under Samtale i en Vinduesfordybning overtyde mig om, at det Tidspunkt nu var kommet, hvor Danmark skulde gjennemføre en selvstændig

Politik, og hans korte Ministerium fra d. 2. Decbr. 1859 til d. 8. Februar 1860, da en pludselig Død bortrev ham, gav ham ei heller Leilighed til paa aldeles utvetydig Maade at lægge sine Planer for Dagen.

Man fortæller om Hertugen af Broglie, at han dandsjede Tarantella, da han havde opnaaet sin Demission som Minister. Jeg mindes, at jeg engang til Monrad havde udtalt mig om, hvilken Lettelse jeg følte ved at befries fra den moralske Ansvarlighed, Ministerstillingen medfører, men at han svarede mig: „Nah! giv mig Magten: Ansvaret tynger mig ikke.“ Efter 1864 tyngede dog Følelsen af det Ansvar, han havde paadraget sig ved sin uheldige Styrelse, den ulykkelige Mand næsten til Jorden. Men i 1860 kunde jeg, efter hans tidligere, her anførte Ytring, godt forstaa, at han paatog sig at danne et Ministerium. Derimod blev jeg forundret, da jeg fra ham modtog et Telegram om at indtræde i dette som Indenrigsminister. Jeg var ikke villig hertil, men fandt dog, jeg skyldte vor tidligere Samvirken personlig at overbringe ham min tilbøielighed fra Helbredshensyn hentede Undskyldning, saa meget mere som der laa mig adskilligt paa Hjerte, hvad jeg kun kunde sige ham i Enrum. Det dreiede sig navnlig

om Kongens Hof, men blev af Monrad afvist med en Cynisme, jeg ikke kan gjentage. Stjøndt jeg var ganske enig i, at Monrad formaacede Hall til at overtage Conseilspræsidiets, fastholdt jeg min Bægning ved at indtræde i Ministeriet og forlod meget hurtig Kjøbenhavn. Jeg erindrer dog, at jeg forinden min Afreise, for at paavise en Udvei, henledede Monrads Opmærksomhed paa Fonnesbeds som et isølge den Stilling, han hidtil havde indtaget mellem Godseiere og Bønder, neppe aldeles ubrugeligt Ministeremne, naar ingen bedre kunde havees, og at jeg efter Monrads Bøn opjogte Fonnesbed og af ham modtog det beredvillig givne Løfte om at indfinde sig hos Monrad. Denne overtog iøvrigt selv Indenrigsministeriet ad interim.

Desværre optraadte Majoriteten i den slesvigsk Stænderforsamling nu i fanatisk schleswig-holsteinsk Retning og støttedes heri af den tyske Nationalforening.

Da jeg i Sommeren 1860 brugte Marienbad, var Stemningen i Tyskland allerede saa ophidset mod Danmark, at Danske endogjaa ved dette meget besøgte Bad kunde være udjatte for Ubehageligheder paa offentlige Steder.

I Marienbad traf jeg iøvrigt for sidste Gang

jammen med Bang, der nu var Justitiarius i Højesteret. Han følte sig allerede dengang ivag, saa at han trængte til det Medfølge, jeg stundom kunde yde ham. Næste Foraar bortkaldtes han. Det var utvivlsomt en hæderlig Mand, men smaat anlagt. Som Docent havde han optaget noget af Savignys ydre Manerer, men manglede dennes større aandelige Præg. Han var mere Forretningsmand end Statsmand, og satte sin Ære i Affattelsen. Carl Neergaard, der var en ualmindelig dygtig Mand med et selvstændigt Omdømme, har sagt mig, hvor let man i Roskilde Udvalg blev enig med Bang, naar han maatte være Referent og affatte Betænkningen, hvorefter man da heller aldrig kom til at vente. Han blev anset som Ophavsmand til Bl. 1. Novbr. 1837, hvorved „et Hul“ i Trykkefriheds Forordningen af 27. Sept. 1799 søgtes udfyldt ved Fastsættelse af Straf for Mangel paa pligtstyldig Opmærksomhed. Hans i sin Tid nærede Bekymring for Danmarks finantzielle Fremtid var oprigtig, medens den hos David mere var Ostentation og Agitationsmiddel. Han stod fra sine Ungdomsaar af i personlig Modfætning til Clausen. Denne skjønne og livlige Ungling med de ædle Træk havde seiret i et Forhold, hvorpaa den skikkelige, plumpt formede Bang havde

sat meget ind, og Modsigningen strakte sig gjennem Livet. Vistnok ved Suhr kom Bang i Forhold til Tscherning, der aldeles beherskede ham. Naar jeg har hørt Bang tale om „Lederne“ i Repræsentationen, forstod han derved kun Tscherning og Monrad. Gjennem den store Bankjag, var det gaat op for Bang, at Hertugdømmernes Klager over Prægravation i dette Forhold vare ubespøiede, men hans hele Ungdomsudvikling drog ham til Tyskland og navnlig til Preussien. Hans Studiereise, som han vistnok foretog i Forening med den til ham nøie knyttede, men i skarp Tænkning og elegant Fremstilling langt overlegne J. D. Hansen, faldt paa en Tid, da Bernstorfferne havde Indflydelse baade i Berlin og selv i Wien ved Siden af Metternich — en Indflydelse, der iøvrigt gjordes gjældende for Danmark mod Bernadotte. Paa en saadan Tid tabte Sporene sig af den danske Strømning, der havde gaaet gjennem Erik Pontoppidans og Langebeks Opfattelse af Slesvig og veltalende var kommen til Orde i L. Engelstofts Tanker om Nationalopdragelsen S. 47—50. Det var ikke lykkedes Engelstoft ved dette Skrift, hvortil Forerindringen er understrevet i Rendsborg d. 2. Marts 1808, at vinde Hertugen af Augustenborg, hvem det er tulegenet, for Danf=

heden, men Frederik d. VI havde optaget Tanken og til dens Gjennemførelse sat Rothe ind i det slesvig-holstenfke Cancelli, men under den europæiske Statsdannelse, som fulgte paa Napoleons Fald, kunde en dansk national Politik ikke gennemføres, og Bang stod fuldstændig udenfor de Bestræbelser til Gjenoplivelse af Danstheden i Slesvig, som udgik fra Engelstofts Kreds ved Scavenius, Werlauff, Estrup, Wegener, og optoges af J. E. Larjen, Flor, Paulsen, Krieger og Lehmann. Ivertimod er det ikke uantageligt, at han gennem sin Stilling i Rente-kammeret, hvor man paa den mest uforjvarlige Maade havde sammenblandet slesvigfke og holstenfke Domainer, er bleven dragen noget over i schleswig-holsteinfk Retning. Ogjaa den Maade, hvorpaa den schleswig-holsteinfke particulaire Ret havde udviklet sig, og hvorunder romerfke og almentyfke Retsbegreber og Regler havde faat Indpas ogsaa i Slesvig og trængt dansk, navnlig jysk Ret tilbage, maattejaa meget mere bestyrke Bang i sine schleswig-holsteinfke Anskuelser, som hans Blik vel mest var fæstet paa Rettergangen, medens Statsret og Folkeret laa udenfor hans Studier og Kundskabsfphære. Som Indenrigsminister under Folkethingets Opløs-

ning i Januar 1853 tog han under Tschernings Ledning en væsentlig Andel i Balgbevægelsen, men saa vidt mig bekjendt dog kun ved private Henvendelser, og jeg har ikke sporet, at han misbrugte sin Embedsstilling til at indvirke paa Balgene ved Paalæg til Embedsmændene, ligesaa lidet som i nogenjomhelst anden Henseende. Han bidrog imidlertid ved disse Balg end mere til at fylde Folke-thinget med lidet dygtige eller paalidelige Personer, til hvilke der ikke stilledes anden Fordring end at lystre Commando. Men medens vi ved en saadan Fremgangsmaade fik en Repræsentation af en ganske anden Beskaffenhed end det engelske Parlament, laa en parlamentarisk Regjering i engelsk Forstand ogjaa ganske udenfor Bangs Opfattelse og Tankesæt. Ministrene henhørte efter hans Anskuelser til Bureaucratiets Hierarchie, men maatte søge at staa sig nogenlunde vel med Thingenes Ledere, blandt hvilke Tscherning var den, med hvem de civile bureaucratiske Ministre kom lettest ud af det, navnlig fordi man vidste, han selv ikke vilde være Minister. Der fandtes jaaledes i Bangs Ministertid ikke for hans Bedkommende nogen parlamentarisk Regjering, efterjom Ministeriets Forhold til Repræsentationen

ikke dannede sig umiddelbart mellem begge, men medieredes gennem „Ledere“, der vare uansvarlige.

Underledes stillede Hall sig. Ved større Spørgsmaal pleiede han, navnlig naar han ikke var Minister, at samle sine Venner af begge Thing og indvie dem i, hvad han vilde gjøre, hvorom i Almindelighed Ingen erklærede sig uenig med ham, da han var en sjelden sympatetisk Personlighed med en let og livlig Maade at gjøre sin Mening gjældende paa. Saaledes var i alt Fald Forholdet, saa længe jeg har kjendt nærmere dertil, men efterat jeg var udraadt af Rigsraadet, har jeg ikke havt nærmere Kjendskab til Repræsentationens Forhandlinger.

Skjøndt Forbundsdagen gif ind paa, at der i Samklang med Overenskomsterne fra 1851—52 førtes Forhandling om en definitiv Fællesforfatning mellem Delegerede fra samtlige Landsdeles særskilte Repræsentationer, foretrak Ministeriet ulykkeligvis hellere at opgive Tanken om en saadan Forhandling end at fravige Forslaget om, at den maatte føres mellem Afjendinge, valgte henholdsvis af Rigsraadet og den hollstenke Stænderforsamling. I November 1860 meddelte derhos England, der følte sig truet ved Frankrigs Tilnærmelse til Rusland, Danmark, at Keiser Napoleon ved Mødet i Baden-Baden i

Juni f. N. med Prindsregenten af Preussen og Fyrsterne i de tykke Mellemstater skulde have foreslaaet Preussen at annectere Holsten mod Afstaaelser til Frankrig ved Rhinen, og medens Lord Rusjel under 19. April 1861 gif ind paa Kongerigets og Slesvigs forenede Repraesentation i Rigsraadet, foreslog Schleinitz i Mai Nuaade Deling af Slesvig efter Nationaliteterne, hvorved alle Parter vilde kunne tilfredsstilles. Den 17. Mai havde derimod Hall ved en Deputation med Madvig som Ordfører modtaget en fra Rigsdagen udgaaet og senere med 71000 Underskrifter forsynet Adresse om at hævde Kongerigets og Slesvigs bestaaende constitutionelle Forening. Ikke længe efter modtog jeg ved Trap en Meddelelse fra Hall om, at Kongens Tilstand ikke var ganske beroligende, og at det var ønskeligt, at hans Helbred styrkedes, og hans Handlekraft gjenoplivedes ved en Reise i Sjælland og Ophold under tilfredsstillende landlige Omgivelser. Jeg henledede da navnlig Opmærksomheden paa den østlige Del af Randers Amt, hvor Kongen ogsaa begav sig hen over Aarhus og Moesgaard og følte sig særlig forfrisket ved et Par Dages Ophold d. 14. og 15. Juni paa Meilgaard forbundet med Udgravning i den store Kjøkkenmødding. Reisen fortjattes senere

til Silkeborg, Nørre Vosborg, Holstebro, Viborg, Jellinge, Fredericia, Fyn og Slesvig, ja at Kongen først i Høsten kom tilbage til Kjøbenhavn.

Under 15. September 1861 overtog Lehmann Indenrigsministeriet. Under den da værende spændte almindelige Situation i Europa, der, som Lord Palmerston udtrykte sig, syntes svanger med i det mindste et halvt Duzin respectable Krige, viste Danmark sig mest tilbøielig til at slutte sig til Sverige-Norge og England, og gennem Prindsesse Alexandras Giftermaal og Kong Georgs Modtagelse af den græske Krone fremtraadte det som Englands Skjodebarn.

Den 3. September 1862 beværteede Sir Morton Peto Kongen i Langaas under det første jydsk Fjernbanetogs Forbifart, men Lehmann ledede selv som Indenrigsminister Aabningsfesten i Randers. Den 5te fulgte jeg om Aftenen Kongen tilbage om Bord paa hans Skib i Aarhus Havn og modtog her i hans Kahyt af hans egen Haand Danebrogsmændenes Sølvfors. Det var sidste Gang, jeg saa Kong Frederik. Han var i sin Optraeden jævn, og det var da, som oftere under dette hans korte Ophold i Nørre Jylland, øiensynligt, at hans Egevegt var rustet, og hans Kræfter i høi Grad medtagne,

jaa at det var lidet rimeligt, at hans Dage endnu vilde blive mange.

Der hynes saaledes at være Anledning for Regjeringen til at optræde med den størst mulige Forsigtighed, og Følelsen heraf kan ogsaa spores i enkelte af dens Udtalelser, medens den i sine Handlinger synes at være bleven ikke lidet paavirket ved den pludselige Forandring i de europæiske Hovedmagters gjensidige Stilling, som indtraadte ved den polske, ved en uregelmæssig Udskrivning fremkaldte, af Østrig støttede Opstand i Slutningen af Januar 1863. Denne fandt størst Gjenklang i Sverige og herfra forplantede Strømningen sig til visse Kredse i Danmark, desværre ogsaa til de loyale, og det sees saaledes af den iøvrigt jaa fortræffelige Pastor Graaes efterladte Optegnelser, at han d. 12. Mai 1863 i Borgerforeningen i Flensborg udbragte Vokallernes Skaal. Men Tiden for Sentimentaliteter var for længst omme. Allerede under 24. September 1862 havde Bismarck overtaget Ledelsen af den preussiske Politik og 6 Dage derefter proklameret den Æra af Blod og Jern, hvori Europa endnu befinder sig. Af de af ham i Februar derefter conversationsvis opstillede Alternativer enten at tage Polen i Besiddelse for preussisk Regning eller at

støtte Rusland med at kvæle Opstanden strax, valgte han med sikker Taft det sidste og afsluttede allerede under 8. Februar 1863 en Convention med Rusland, som bragte Frankrig til at bryde sin hidtil bevarede Taushed i det polske Anliggende, og skjøndt England og Østrig foreløbig ikke sluttede sig til Frankrig, var der dog et kort Tidsrum, hvori store Sangvinitere blandt Preussjens Modstandere kunde tro paa, at denne Magt ved sin Tilslutning til Rusland havde bragt sig ind i en vanskelig Stilling.

Allerede i Begyndelsen af 1862 havde Ministeriet forelagt Rigsraadet et Forslag til dybt indgribende Forandringer i Fællesforfatningen, der indskrænkedes til Kongeriget og Hertugdømmet Slesvig uden Deltagelse af Holsten og Lauenborg, men Forslaget, der mødte stærk Modstand hos Raadets mere indsigtsfulde og befindige Medlemmer, var blevet standset, da Preussen og Østrig, til hvem Forbundsdagen sluttede sig, klarlig godtgjorde, at en endelig Forfatning for Kongeriget og Slesvig alene ligefrem stred mod Forpligtelserne af 1851—52, der havde tilfagt Monarchiets Forening til et Hele med Udelukkelse af ethvert Skridt, der sigtede til en Incorporation af Hertugdømmet Slesvig i Kongeriget.

Regjeringen modsatte sig derfor ogsaa med stor

Bestemthed et ved Krüger indbragt Forslag, der var affattet nærmest efter Grundloven af 5. Juni 1849, og hvorefter vel Rigsdagen skulde vedblive for Kongeriget og Stænderforsamlingen for Slesvig, men hele Bevillingsmyndigheden henlægges til Rigsraadet, og dette Forslag blev derfor ogsaa strax med 43 Stemmer mod 9 nægtet Fremme, medens Raadet enstemmig billigede de af Regjeringen efter Fællesforfatningens § 54 afholdte Militairudgifter til Beløb af over 2½ Million Rigsdaler.

Under den paafølgende diplomatiske Brevvevling støttedes den danske Opfattelse af Sverige og Storbritannien, medens Rusland og Frankrig afflog at gaa ind paa collective Skridt i denne Retning, og da derefter de engelske Diplomater, ligejom senere Hannover, atter fremdroge Spørgsmaalet om Slesvigs Deling, blev dette afvist saavel af Preussen, der frygtede Skandinavismen, som af Østrig, der forudjaa, at Holsten i saa Fald vilde ende som preussisk, ligejom ogsaa senere af Lord Palmerston selv.

Samme Dag Grev Bismarck fra Gesandt i Frankrig kaldtes til preussisk Ministerpræsident, erklærede derhos Lord Rusjell, der befrygtede en Tilslutning af Preussen til Frankrig, sig mod Fælles-

forfatningens Gylldighed for Slesvig, som kun oetroyeret, men ikke vedtagen af Stænderne, og foreslog en fuldstændig Autonomi for Slesvig i Forbindelse med et for hele Monarchiet fælles Statsraad, bestaaende af $\frac{2}{3}$ Danske og $\frac{1}{3}$ Tyske.

Skjøndt Hall ligeoverfor de tyske Stormagter med Fjoe havde henvist til Forbeholdet i Grundloven og det deri liggende Tiljagn til Slesvig, paa hvis Opfyldelse den danske Regjering vel ved Aftalerne i 1851—52 havde givet Afkald til Bedste for en Fællesorganisation af hele Monarchiet, men uden at paatage sig en stedsvearende tractatmæssig Forpligtelse, som kunde gjælde udenfor det dengang tilsigtede Formaal, fastholdt Lord Russell, idet han let berørte Slesvigs Deling som en Udvei, iøvrigt sit Forslag, der tiltraadtes af Frankrig og af Rusland anbefalede til alvorlig Overveielse i Forbindelse med den Situation, Forkastelsen af enhver fredelig Løsning i sidste Instans vilde medføre for Danmark. Medens Forslaget derhos accepteredes af Preussjen og Østrig og bragte den uwillige Stemning i den hollstenfke Stænderforsamling til saadant Udbrud, at denne i Forfatningsagen søgte Beskyttelse hos Forbundsdagen, var Danmark reduceret til Understøttelse af Sverige, der dog misbilligede

Sprogforholdsreglerne i Slesvig, og til den Tilslutning, Regjeringen fandt i Landet selv, hvor en Troppesamling fandt Sted ved Danevirke.

Allerede under 12. Novbr. 1862 var det bestemt, at den holstenske Regjeringsautoritet med Undtagelse af selve Ministeren, der forblev i Kjøbenhavn, skulde henlægges til Holsten, og i Midten af Februar ansaa Hall Diebliffet kommet til Holstens Udsøndring, hvori ogsaa Sverige udtalte sig enigt. Ved Kundgjørelse af 30. Marts 1863 erklærede da Kongen, at Forudbetingelserne for Kundgjørelsen af 28. Januar 1852 ikke vare komne tilstede, og ovetronerede derfor fra 1. April 1864 Holstens Udsøndring med en særskilt Hærsafdeling og vedvarende Andel i Monarchiets fælles Udgifter.

Nedens Lord Rusjells Politik overfor Danmark badledes stærkt i det engelske Overhus, hvor Lord Ellenborough udtalte sig for det dansk-tyske Spørgsmaals Løsning paa en europæisk Conference, opfattedes Kundgjørelsen af 30. Marts 1863 i Tyskland som et ligefremt Tractatbrud, der gjorde en Intervention berettiget. Denne Anskuelse tiltraadtes af Bismarck d. 17. April under Twestens Interpellation med Tilføiende, at Preussen vilde jøre Krig, hvis det ansaa det nødvendigt, hvad enten

Landdagen bifaldt det eller ikke, og samtidig sendte Preussien og Østrig Hall identiske Noter, hvori det tyske Forbund forbeholdtes Bedømmelsen af de ved Kundgjørelsen af 30. Marts trufne Forholdsregler, og der reserveredes Forbundet og dem selv alle paa Overenskomsterne af 1852 eller paa nogetjombhelst andet Grundlag hvilende Rettigheder og Fordringer af forbundsretlig eller folkeretlig Natur.

Idet man saaledes fra tysk Side forberedte den endelige Ophævelse af de Overenskomster, der laa til Grund for Kundgjørelsen af 28. Januar 1852 og Londoner Tractaten af 8. Mai 1852 om Arvesølgen, trængtes man i Danmark hen til Dusket om en Fællesforfatning for Danmark og Slesvig, og skjøndt en Sætning herom udstemtes af et i Rigsraadet til Støtte for Kundgjørelsen af 30. Marts vedtaget Adressændkast, blev Forfatningens Revision dog nu atter indledet saavel af Krüger som af Regjeringen, men Behandlingen af sidstnævntes Forfatningsudkast udjat til Efteraaret.

Til denne Tid stillede Forholdene sig dog ingenlunde gunstigere for Danmark.

Da Preussien ved sin med saamegen Ostentation gennemførte ilsomme Tilslutning til Rusland for at kvæle den polske Opstand havde nødt Frankrig til

at optræde til Polens Bedste, og Storbritannien ikke vilde slutte sig hertil, med mindre Indsigelsen rettedes mod Rusland selv som den „egentlig skyldige“, indledede Bestmagterne med Østrig en Pression paa Rusland til Polens Fordel, i hvilken, foruden Spanien, Paven, Italien, Sverige, Nederlandene og Porten, ogsaa Danmark deltog ved en iøvrigt meget pyntelig eller ynkelig affattet Depeche til den danske Gesandt i Petersborg af 8. Mai. Der viste sig ogsaa en kort Tid nogen Udsigt til en europæisk Conference, men da Frankrig ikke kunde formaa England og Østrig til at indgaa en formel Convention om i fornødent Fald paa anden Maade end ad diplomatisk Veie at virke for den polske Sag, afslug Rusland Conferencen og erklærede alene at kunne underhandle med Delingsmagterne. Derfor veg Østrig tilbage, og da man vilde gjøre Rusland ansvarlig for Følgerne af Urolighedernes Fortjættelse, overtog det under 7. Septbr. villig dette Ansvar og afbrød en Discussion, der ikke førte til noget Naal. Den hele Notevevling bevirkede kun en meget alvorlig Forværrelse af Polakernes Lod, men maatte for Danmarks Vedkommende føre til, at Ruslands eneste Medforbundne Preussen fra denne Side fik friere Haand ligeoverfor fornævnte svage Magt, ja

meget mere som den russiske Nationalsjælelse ved den udenlandske Indblanding i det polske Spørgsmaal var bleven hidjet til en Forbitrelse, som maatte rive Regjeringen med sig.

Men Danmark's Stilling blev endnu misligere.

Under 9. Mai havde den engelske Gesandt i Frankfurt henledet sin Regjerings Opmærksomhed paa, at Tyskland sandsynligvis i den forestaaende Winter vilde sfride til Tvangsforholdsregler mod Danmark, hvem Aarstiden vilde forhindre fra tilsløs at foretage noget til Skade for den tyske Handel, og under 9. Juli forlangte Forbundsdagen Tilbagekaldelse af Kundgjørelsen af 30. Marts under Trusel med Execution. Man afholdt da i Danmark en Troppejamling, men skiftede d. 13. August Krigsminister, hvad der medførte en gennemgaaende Forandring i den af den afgaaede Krigsminister tildeels gennemførte Organisation.

Samtidig gjorde Østrig et ikke tilstrækkelig forberedt Forsøg paa at tilveiebringe en engere Sammenlutning af det tyske Forbund, men opgav, efterat dette var mislykkedes, al Samvirken med Frankrig i det polske Spørgsmaal og sluttede sig i Midten af Oktober paa det næieste til de andre Delingsmagter Rusland og Preussien. Ogsaa England, der med

Løfte om Frankrigs Tilslutning havde affendt en Note, hvorved Ruslands Ret til Polen erklæredes forbrudt, kaldte, under Preussens Indvirkning, ved Telegram denne Note tilbage, forinden den overleveredes, og erklærede sig under 20. October tilfredsstillet ved den Belvillie, den russiske Keiser fremdeles tiljagde Polen.

Saaledes var Preussen bleven fuldstændig Herre over de europæiske Stormagters indbyrdes Stilling kort efter, at den danske Regjering under 29. Septbr. havde forelagt Rigsraadet sit Udkast til en Grundlov for Kongeriget Danmarks og Hertugdømmet Slesvigs Fællesanliggender, medens Forbundsdagen under 1. October havde besluttet Forbundsexecution i Hertugdømmerne Holsten og Lauenborg.

Den nye Fællesforfatnings Behandling slæbte sig nu hen, medens Kong Frederik, hvis Livlæge var bleven fjernet ved et Ildebefindende, men den 11. Novbr. atter tilkaldtes fra Kjøbenhavn, under ængstende Forudspølelse af Slesvigs forestaaende Tab, øiensynlig gif sin Opløsning imøde, og da Udkastet omsider d. 13. Novbr. var blevet vedtaget, afgif Kongen ved Døden allerede d. 15. Novbr. Al. 2,³⁵,

hvorefter Kong Christian IX. d. 16. Novbr. tiltraadte Regjeringen.

Ligesaa høit som man for noget over en Meenesfealder siden blandt Folkets store Masse priste Kong Frederik, ligesaa ringe synes man nu i mange Kredse at agte ham. Dette er ubilligt og historisk uretfærdigt. Hvorledes vilde Danmarks Stjebne have stillet sig, hvis Kong Frederik ikke havde været eller ikke var kommen paa Tronen? Hvo vover med Sikkerhed at besvare dette Spørgsmaal. Under Kong Christian VIII. var Spændingen mellem Danmark og Tysk, fostret ved Kongens vaklende og selvmodsigende Forholdsregler, stegen til en Grad, som maatte føre til et Brud, og Alt afgang af, hvo der seirede i den Kamp, som ikke kunde afværges. Var Kronprinds Frederik død før Faderen, vilde der ikke i Kongehuset have været Noget, som kunde have afgivet en om end kun midlertidig og tilsyneladende Støtte for Danmark, som jaaledes vistnok vilde have ligget under, navnlig da Augustenborgerne, der havde valgt Tyskheden, paa det nøieste vare knyttede til den ubetydelige Prinds Ferdinands ham overlegne

Hustru. Endnu værre vilde Forholdene vistnok have stillet sig, hvis man havde udelukket Kronprinds Frederik fra Tronfølgen. Der var herom i Udlandet megen Tale, og jeg har i Wien i 1839 hørt meget stærke Udtalelser i denne Retning, thi Prindsens Excentricitet var under hans Rejse i Udlandet bleven meget udstregen. Jeg modjagde dog ganske bestemt disse Ytringer, idet det stod for mig, at om man end officielt kunde forhindre Prindsen fra at bestige Tronen, vilde hans Navn, hvis han blev i Live, blive den Fane, hvorunder alle nationale og liberale Elementer i Danmark vilde samle sig, og en Borgerkrig saaledes aldeles ikke kunne afvendes. Det forekom mig derfor en Pligt for alle danske Mænd at gjøre deres yderste for at dække over denne Fyrstes Svagheder og hæve hans Tankefølelse, og jeg troer ogsaa, at denne Stræben var gjenemgaaende hos de Mænd, hvoraf Novemberministeriet bestod, da jeg indtraadte i dette. Det har derfor berørt mig uhyggeligt at gjenemlæse det Vidnesbyrd, Madvig i sine Livserindringer har følt sig forpligtet til at aflægge om vor bortfaldte Herre, og medens jeg maa anerkjende den Beherskelse af Udtrykkene, hvormed Madvigs Meddelelse er nedskreven, føler jeg mig opfordret til med Hensyn til visse Enkeltheder

at søge at supplere denne Skildring, om den end i sine større Træk ikke kan kaldes urigtig, men endog maa erkjendes for træffende.

Jeg har kun eengang i mine Drengenaar jeet og talt med Kongens Moder, der dengang befandt sig paa et Besøg i Aarhus, men det Indtryk, hendes spøgefulde Samtale dengang efterlod hos mig, var ikke ubehageligt, og da jeg ved min Indtrædelse i Ministeriet første Gang stiftede Ord med Kongen, blev jeg slaat ved meget i dennes Træk og Figur, som endnu mindede om Moderen. Uden Tvivl har denne ulykkelige Fyrstinde havt en medfødt Attraa efter at behage og vække Opmærksomhed, og om jeg ikke feiler, var dette ogsaa Hovedtrækket i Frederik VII.'s Character. Fra den sidstnævnte Egenskab udsprang vistnok de af Madvig fremhævede Feil, der tidlig røbede sig og erholdt en frodig Udvikling gennem Brindsjens kvindagtige Opfostring og den Mangel paa Bestemthed, hvormed de ogsaa under hans senere Ungdomsudvikling mødtes. Men paa den anden Side medførte den første Egenskab, at Kongen var meget modtagelig for alt, hvad der var sandt og godt, og at han meget nødig vilde være ilde lidt, men satte oprigtig Pris paa Folkets Kjærlighed. Det var saaledes let for dem, der havde

Godhed for Kongen, og til hvem han havde Tillid, at forhandle med ham, men det maatte helst ske i Enrum, hvor han saaledes befandt sig under et ublandet Indtryk. Bardenfleth, der saa nøie kjendte Kongen, havde derfor, som han paa min Forespørgsel sagde mig, gjort sig det til Regel kun i Enrum at forelægge Kongen noget af Vigtighed, og det var vistnok begrundet, naar han tilføiede, at han da altid havde fundet Kongen fornuftig og velvillig. Ogsaa Lunding sagde mig, at naar Kongen havde givet ham sin Haand paa noget, holdt han det. Ligeledes havde Livlægen Lund til en vis Tid Raadighed over Kongens Levevis, og havde, ligesom de Mænd, der fra ældre Tid hørte til Kongens Husstand, megen Godhed for denne, om end deres Stilling blev pinlig, efterhaanden som Kongens j eneste Gemalinde tiltog sig Herredømmet.

For mit eget Vedkommende holder jeg Kong Frederik i kjærligt Minde. Ifølge min edelige Forpligtelse paa Kongelovens Arvesølge, gennem hvilken Kongeriget var bleven sammenfuyttet med Slesvig og Island, kunde jeg selvfølgelig ikke stemme for al Ophævelse af denne Arvesølge, der laa til Grund for Prinds Christians og Prindsesse Louises Tronbestigelse, og efterat jeg havde overbevist Kongen om

det berettigede i denne med Renunciationsacterne stemmende Opfattelse, paa hvilken det iøvrigt ikke er min Hensigt her at komme ind, tiltraadte han denne Anskuelse, men da Striden udviklede sig skarpere, lod han mig kalde og sagde mig, at den russiske Gesandt havde været hos ham, og at han havde lovet denne ikke at afvige fra Budskabet om Arvefølgen, saaledes som dette var forelagt. Jeg indsaa da Nødvendigheden heraf, men reserverede mig Berettigelsen til at fastholde mit individuelle Standpunkt. Det kunde dog ikke overraske mig, da Kongen ved min Slægtning General Schöller d. 10. Januar 1853 mundtlig lod mig meddele, at han maatte give Afkald paa min Tjeneste i Cabinetssecretariatet, og da jeg øieblikkelig udfærdigede en skriftlig Meddelelse herom, som jeg selv forelagde Kongen til Underskrift, og hvorved jeg fritoges for de Forretninger, som under 3. Februar 1852 vare mig overdragne, tilspøiede Kongen med sin egen Haand „og takke Vi Dig for denne for Os saa kjære Tid“. Han efterlod mig derved et Minde, hvorpaa jeg stedse vil sætte Pris.

Naar Madvig mener, at Frederik VII.'s medfødte „intellectuelle Anlæg“, ligesaa lidet som de moralske, vare „fortrinlige“ og neppe have faat „den bedste Pleie“, da synes Dreungens Pleie fra

hans første til hans niende Aar at have været betrot den fynske Vondpige Christiane Meyersen, Datter af en Landsbyurmager i Fjeldsted, men da hun synes at have været i Besiddelse af nogen Dannelse, efterjom hun opnaaede en staaende Tilladelse til Udlaan af Bøger fra Kongens Haandbibliothek, er det ikke ujandsynligt, at hun allerede i de første Barneaar har vaft Drengens Sands for danske Minder og lagt Spiren til hans Kjærlighed til Folkets jævneres Sag. En Antydning herom og om den nordfynske Almues Sands for Oldtids Minder turde maaske findes i, at ligesom Rasks Fader, der døde i Fjeldsted Sogn, synes at have prentet sit Navn med Runer paa sit Exemplar af Henrik Smiths Lægebøger, saaledes synes Kong Frederik allerede i en meget tidlig Alder at være bleven fortrolig med Runestriften og fra sine Drengenaar af at have fattet den Interesse for Udgravninger, som han gjennem sit hele Liv bevarede.

Det maa ogsaa antages, at Drengens musicalske Anlæg ere blevne udviklede i den Hartmanske Familiefreds, der omgav ham saavel paa Amalienborg som paa Sorgenfri, og fra hvilken hans egen Moder ofte indhentede Efterretninger om sit Barn. Disse Anlæg vare ikke ringe, efter hvad der er fortalt mig

af Musiklærer Bederfen ved Sorø Academi, men denne dygtige Musicus af en streng Skole forargede sig samtidig over den Slaphed, hvormed Brindsens Opdragelse lededes, og som gjorde Læreren det umuligt en Time igjennem at holde Brindsen til alvorlig Øvelse. Denne vilde derimod klintre og spille frit paa Claveret, og den daværende Gouverneur Løvenørn Bardenfleth, der altid var tilstede under Undervisningen, afbrød da denne med de Ord: „nu er Brindsen uartig, nu gaar Brindsen paa sit Bærelse“.

Den samvittighedsfulde Lærer, der ikke vilde oppebære sit Honorar, hvortil han iøvrigt vistnok kunde trænge, uden derfor at gjøre Gavn, frasagde sig da Undervisningen efter kun at have givet 3 Timer, men rimeligvis har det Præg, der gik gjennem denne Undervisning, ikke været meget forskjelligt fra det, som betegnede Brindsens hele Ungdomsdannelse. Der manglede Udholdenhed hos Disciplen, og hans Opdragelse savnede Alvor og Strenghed. Kun F. Guldbergs Undervisning i Dansk var, efter Giesfing, en Undtagelse, der paaskjønnedes af Brindsen selv, og det er saaledes rimeligt, at denne „Danneriprogets“ Ben med den fynske Bondepige deler Væren for Udviklingen af den unge Fyrstes

danſke Sindelag. Men iøvrigt blev der ogſaa, efter Faderens udtryffelige Paalæg og ſærlige Foranſtaltning, arbeidet meget for hans Underviſning i Franſk, og han ſynes ingenlunde at have ſtaat tilbage med Henſyn til Kundſkab i dette Sprog.

Kort efterat Brindsjen var udgaaet fra Chriſtiane Meyers ſørens Forſorg, blev han af Faderen og dennes elſkelige anden Huſtru medtagen paa en kort Udenlandsreiſe, men maatte ſnart hjemſendes paa Grund af Sygdom, ligesom han i ſin Opvæxt ingenlunde var ſtærk, rimeligviſ ſkrofuløs. Under Forældrenes 3aarige Udenlandsreiſe forblev han i Danmark.

Der var meget tidlig bleven beſtattet ham en „Gouverneur“, i hvilken Poſt Brødrene Bardenfleth afløſte hinanden, begge loyale og anjete Mænd. Den ældſte, den ædle og redelige Admiral J. J. Bardenfleth ſynes imidlertid mere at have ſtolet paa den individuelle Selvudvikling end paa Indvirkning af nogen faſt Plan for Opdragelſe og Underviſning, og iøvrigt var Faderens Inſtrux til Hinder for Anvendelſen af den alvorlige Strengthed, Drengens lunefulde Character vilde have krævet. Admiralen lod dog ſin egen Søn Emil, den jenerne Miniſter, dele Underviſning med Brindsjen, hvis Evner erkjendtes

for ingenlunde ringere end Meddisciplens. Admiral Bardenfleth's yngre Broder Løvenørn Bardenfleth havde med Hæder deltaget i det holstenste Felttog, hvor han ved Lallemands Side ledede en Del af Kampen ved Sehested, medens en 3die Broder J. C. Bardenfleth var Stabschef hos Prinds Frederik af Høssen og Concipist af de bekjendte Bardenfleth'ske Breve, for hvis sviende Kritik den eiegode Kong Frederik VI. havde saa stor Møje ved at søge at undskylde sig og Bülow. J. Carl Bardenfleth var i Begyndelsen af 1846 Commandant i Rendsborg og trak sig tilbage i Forudfølelse af det slesvig-holstenste Oprør, men jeg troer nok, at de mundtlige Beretninger, han aflagde i Kjøbenhavn, bidroge noget til, at Kong Christian VIII. omsider i Løbet af Aaret fik Øinene op for Nødvendigheden af at afskedige Prindsen af Nøer som Statholder og commanderende General i Hertugdømmerne. Det skyldes rimeligvis Bardenfletherne, at Prindsens Sands for Sømandskab og Kamp søgtes vaft ved Søtræfninger med imaa Kanoner og Baade paa Lyngby Sø, men om det end maa antages, at i hans senere Liv hans gjentagne lange Sørejser have styrket hans tidlig slappede Nerver og gjort ham mere end søvant, staaer det dog fast, at paa Land-

jorden savnede han, ligesom Faderen, Mod. Dette er saa meget mere paafaldende, som blandt hans Kammerater fandtes nogle af stor legemlig Styrke og Kraft, og maa til disse vistnok henregnes Michael Drewsen og Berling, som Kongen vistnok begge kjendte fra sine Drengenaar paa Sorgenfri.

Iøvrigt havde Kong Frederik et hurtigt, langsynet og skarpt Blik, en stærk Personalhukommelse, en hurtig Opfattelse og i Samtale Lethed ved at finde træffende, men stundom bidende og skaansjelløse Bendinger. Justitsminister A. B. Scheel, paa hvem ogsaa Madvig satte saa megen Pris, har til mig udtalt sin Forbauelse over de træffende Udtalelser, hvormed Kongen ofte fremkom i det Geheime Statsraad, og som dannede en paafaldende Modsetning til Prinds Ferdinands ynkkelige Rolle. Selv har jeg i saa Henseende ingen Erfaring, da Kongen ikke havde Sæde i Grundlovens Statsraad, og dette kun ved ganske sjæregne Leiligheder kunde samles med ham, hvorom senere.

Hvad der svækkede og fra Ungdommen af ødelagde Prindsen var vistnok den Oversførelse i Pragis af, hvad man nu kalder den Strindbergste Theori, hvortil en af hans Omgivelser ansaa det for rigtigt at bringe ham, uden at han herimod fandt Medning

enten i sit rationalistisk affattede Confirmationssløfte eller i sin ungdommelige Forlovelse. Der foreligger dog Intet i denne Retning fra hans Udenlandsreise, der lededes af udmærkede og meget hæderlige Mænd, men det var vistnok en Feil, at han ikke paa denne Reise ledsagedes af en ham hengiven og forstandig Jevnaldrende. Emil Bardenfleth, der stod ham jaa nær, var i 1823 bleven Student fra Borgerdyds-skolen i Kjøbenhavn og tog juridisk Embedsexamen i April 1827, altsaa henimod et Aar efter Brindjens Afreise til Udlandet. Efter Formælingen d. 1. Novbr. 1828 blev han tjenstgjørende Kammerjunker hos Brindsessen og hans Svoger Ludvig Moltke Marschal i Brindjens Hoffstat, men i 1832 blev Bardenfleth By- og Herredsfoged i Frederiksjund og Horns Herred, og det er formentlig først efter dette Tidspunkt, at Brindjens Demoralisation har udviklet sig til Skandale, thi Bornemanns Fjernelse i 1830 havde vistnok en ganske anden Anledning, nemlig en Brindjen i Hidsighed og Retorsion bibragt Tugtelse.

Den 11te Marts 1834 blev Brindjen pludselig jendt til Fægerspris, hvilket Sted vel blev valgt, fordi det laa i Bardenfleths Jurisdiction. Hensigten var vistnok at rive ham ud af de flette Forbindelser,

hvori han var kommen. Der var vel neppe endnu dengang noget engere Forhold mellem ham og den senere Grevinde Danner, men der er dog al Grund til at antage, at hun, der efter Gjesfing var født d. 21. April 1815, allerede paa den Tid aabnede det Angreb paa Brindsen, hun senere gennemførte. Efter hvad der har været mig sagt, skulde hun være en uægte Datter af en hollandsk født Bøxelmægler J. og opdragen i en Kjalder paa Christianshavn. Hun kom tidlig til Danen, men blev fjernet af Bournonville, der alvorlig vaagede over Balletpersonalets Rygte. Hun blev da Skuepillerinde paa et mindre Theater, men fandt snart en større og mere indbringende Skueplads. Hendes Forhold til Brindsen, der streifede de Regioner, hun tilhørte, indledes ved Breve, og det ses jaaledes af Gjesfings Bog, der øiensynlig er udarbejdet under hendes Auspicer og Medvirkning (S. 53), at hun ogsaa under Brindsens kort efter følgende Ophold i Fredericia vidste at „fængsle“ ham ved Breve.

Men om Brinds Frederik ogsaa i 1834 havde gjort sig skyldig i store Ubefindigheder, der retfærdiggjorde hans Fjernelse fra Hovedstaden, havde der vistnok ingenlunde foreligget nogen Nødvendighed for at hæve hans Ægtestab med Brindsesje

Bilhelmine. Denne fromme Hustru ønskede neppe Skilsmisse, og ligesom Gjessing siger, at Brindsen aldrig kunde begribe, hvormed denne begrundedes, jaaledes staar det vistnok uomtvisteligt, at han aldrig for nogen Kvinde kom til at nære Følelser af saadan Art, som for sin første Ægtehustru, med hvem han indtil sine seneste Aar, uagtet hun var bleven gift med en anden Mand, ikke forjæmte nogen Veilighed til at træffe sammen, naar hun kom til Kjøbenhavn, medens han ellers til den Tid ikke lettelig var at bevæge til at komme tilstede ved Hoffester, i hvilke Damer deltog. Det kan jaaledes neppe betvivles, at det var Statshenryn, som vare afgjørende ved Brindsens første Skilsmisse, og man vil neppe tage Feil ved at søge dem i Henryn til Arvesølgen og i den Retning, som til den Tid var fremherskende i Regjeringen.

I Mai s. A. opnaaede Hertugdømmerne en flæsvig=holstenst Regjering og en fælles Overappellationsret, og Schleswig=Holsternerne kom, som de selv udtrykte sig, „jaaledes i Besiddelse af, hvad deres Fædre aldrig havde turdet haabe, idet Hertugdømmerne nu indtraadte i en Forening, hvori de endnu aldrig og til ingen Tid havde staaet.“ Det er ikke usandsynligt, at deres Statsmænd, der „altid

havde vundet deres skønneste Seire i Kjøbenhavn“, jaantidig have henvendt deres Blik paa Arvesølgen og navnlig paa Prindsesse Wilhelmine som den sandsynligvis sidste Kvinde paa Mandssiden af Kong Frederik III's Efterkommere i den Linie, hvori Kronen da endnu var. Der kunde her aabne sig Udsigter til en Slesvig-holstensk Succession i Danmark, og det var altid et Skridt til Realisationen heraf, naar Prinds Frederik kunde udelukkes fra Tronsfølgen, men da dette ikke kunde ventes, jaalænge han var Kong Frederik d. VI's Svigersøn, var det første Skridt det at erholde denne Forbindelse opløst. Med en vis Føie kunde det ogjaa nok siges, at naar Monarchiet skulde forblive samlet, havde alle dets Indbyggere Fordring paa, at Tronarvingen fremtraadte som en hæderlig og dygtig Mand, og at Prindsen, naar han havde forskjertjet dette Navn, maatte finde sig i at blive behandlet med den yderste Strengthed, som dog noget blev mildnet ved Faderens Mellemkomst. Jeg troer derfor, at man skal være forsigtig med at se Frederik VII's Skilsmisse fra hans første Hustru i et for ham personlig altfor mørkt Lys.

Det er heller ikke ganske rigtigt med Madvig at kalde Prindsens Ophold i Fredericia en Art For-

visning. Det var snarere en Internering, ventelig fra først af beregnet paa at constatere den factiske Separation i 3 Mar, indtil Skilsmisjen indtraadte i 1837. Han maatte gjerne gjøre Udflugter i Sjælland og Fyn, men ikke komme til Kjøbenhavn eller foretage længere Reiser, navnlig til Udlandet. Man kommer herved til at tænke paa Forbindelsen med hans Moder, der opholdt sig i Rom, hvor hun var bleven Catholik og i 1836 udgav en dansk Andagtsbog for Catholiker. Man havde opdaget en Brevvegel, som Prindsen havde ført med Moderen ved Hjælp af en Legationssecretair, der i den Anledning maatte fratræde sin Stilling i udenrigste Departement. Jeg tvivler dog noget paa, at det nogensinde lykkedes Moderen formelt og endeligt at drage Sønnen over til Catholicismen, eller at en saadan bindende Overgang senere er sket. Som Konge besværede han sig vel for mig over, at han var den eneste Mand i Landet, hvem Grundloven udtrykkelig nægtede Religionsfrihed, men da jeg gjorde ham opmærksom paa, at naar han skulde besætte Embederne i Folketirken, var det i sin Orden, at han hørte til denne, kom han aldrig til mig tilbage til denne Gjenstand. Det var heller ikke Kongen selv, der var falden paa, at han ikke af Civillisten skulde lønne

Slotsmenighedens Geistlighed, men det var Bluhme, der som fungerende Cabinetssecretair havde udspeculeret dette, hvilket han selv fortalte mig paa Frederiksborg, hvor han paa den Tid satte sig fast i Kridthuset, og da jeg saa Dage, før jeg fratraadte mine Forretninger i Cabinetssecretariatet, havde en hæftig Ordstrid herom med Berling, erklærede Kongen sig med mig enig i, at han ikke nu vilde have dette Punkt frem, uden at der undslap ham et eneste Ord eller Mine, som kunde tyde paa, at han selv ikke henhørte til Folketirken.

Prinds Frederik landsattes i Fredericia d. 14. Septbr. 1834 umiddelbart fra Islandsreisen og forblev her i 5 Aar, hvilke han selv vistnok med Føie betegnede som de lykkeligste i sit Liv. Hans Stilling blev efterhaanden hævet, navnlig idet han i 1838 blev Chef for Regimentet og Commandant i Fæstningen. Af sine imaa Indtægter udredede han forholdsvis betydelige Summer til Godgjørenhed, en Klubbbygning og Boldenes Beplantning. Madvig antyder, at han søgte mindre godt Selskab, men om ogjaa hans Ligefremhed og Tilgængelighed stundom blev misbrugt — Grevinde Danners ovenansførte Breve skulle have advaret ham herimod — maa det dog erindres, at i hans daglige Kreds fandtes Frømminger,

Lunding, Holmer og Schøller, og at navnlig de tvende førstnævnte ved næsten daglige Foredrag søgte at udvide Prindsens mangelfulde Kundskabskreds. Slesvig-Holstenerne besværede sig ganske vist over, at Prindsen havde Bopæl i en dansk Provindsstad, men medens Befolkningen i Fredericia dog indeholdt flere fremmede Elementer end noget andet Sted i de danske Provindjer, var det for Prindsens senere Kongegjerning vistnok af Betydning, at den danske Retning, der var indpræget ham fra Børneaarene af, nu befæstedes og styrkedes.

Madvig, der med stor Fuldstændighed og Skarphed har samlet det ufordelagtige, der maa siges om Prinds Frederik, forbigaar ganske hans Stilling under Faderens Regjering. Som bekjendt var han som Kronprinds Gouverneur i Fyn, commanderende General i Sjælland og Fyn og fra 7. Januar 1841 Medlem af det Geheime-Statsraad. Han havde fast Ophold paa Slottet i Odense, hvor Vardenfleth fra 1843 blev Stiftamtmand.

Som Medlem af det Geheime-Statsraad har han d. 6. Februar 1847 indgivet en Forestilling til sin Fader om Indførelsen af en constitutionel Forfatning (Ville: de Kriegerste Smaastryker S. 380), og det er selvfølgelig dette Forslag, hvortil Kong

Frederik har sigtet i den af Madvig omhandlede Samtale med Ole Kirck. Man kjender ikke dets Indhold, men da det rimeligvis har været udarbejdet af Bardenfleth, der i 1848 blev Minister og som saadan d. 24. Octbr. f. A. forelagde Grundlovsudkastet, er der i og for sig ikke noget usandsynligt i, at Bestemmelser fra Kronprindsjens Udkast ere komne over i Martsministeriets Grundlovsudkast, om end dette maaske væsentligst hidrører fra Monrad, men har faaet sin endelige Form ved Lehmann, efter hvad jeg har troet at turde udlede af mundtlige Ytringer, hvorved denne forekommer mig at have antyndet, hvorledes han havde omformet Udkastets tørre Paragrapher til mere velklingende Phraser. Da Udkastet af 1847 i hvert Fald har staaet i bestemt Modsetning til Forfatningsreceptet af 28. Januar 1848, holder det Exempel, som Madvig i hin Samtale har troet at finde paa Kongens usanfærdige Praleri, ikke ganske Stik. Det samme gjælder, som allerede antyndet i Dagbladet, om Kongens af Udenrigsministeren godkjendte og ifølge hans Foranstaltning ved den danske Gesandt i Stockholm afleverede Brev til Kong Oscar, hvori, ligesom i dennes Svar, Formen fra Konge til Konge vel er benyttet med Paaberaabelse af tidligere personligt

Løfte, men hvor det dog er aldeles klart, at Kongen ved „jeg“ betegner sin Stridsmagt, efterjom han selv personlig ikke den 12te (April 1848), Brevets Datum, baade kunde være „staaende her i Flensborg“, hvor han virkelig var, og sige sig „efter Slaget rykket frem til Staden Slesvig med mit Hovedkorps“, medens han selv først kom til Slesvig d. 13de. Jeg tvivler ogsaa meget om, at nogen Anden end Madvig nogensinde har opfattet denne Skrivelse som personligt Praleri.

Om Ytringerne til en tykt Officer angaaende Kongens Haand, paa hvilken Tommelingerens øverste Led i 1821 var bortskaaen ifølge et Baadeskud, skal jeg ei udtale mig, da jeg ikke kjender denne Begivenhed, som Madvig synes at have overværet, eller dog kort efter hørt fortælle af Tilstedeværende derved, men jeg skal kun bemærke, at det efter Gjesfing synes at være blevet Folkesnak, at Kongens Haand havde lidt Skade eller var gaaet tabt i Krigen, og at efter Dagbladet Kongen synes at have benyttet denne Snak som en Bittighed, der kunde anvendes overfor dem, der havde besat Slesvig.

Selv erindrer jeg kun en Gang — i et Væsthus i Haven efter et rigeligt Middagsmaaltid paa en Herregaard — at have hørt Kongen gjøre Løier

med ufandhyulige Fortællinger, hvori han dog ikke selv spillede nogen fremtrædende Rolle, og det forekommer mig derfor rimeligt, at han har gjort Forskjel paa, under hvilke Forhold han befandt sig, og at denne af Madvig fremhævede uheldige Tilbøielighed derfor først i Kongens seneste ulykkelige Leveaar har naaet en Udvikling, der kunde have nogen indgribende Indvirkning paa hans Anseelse.

Denne havde iøvrigt allerede lidt noget ved hans andet Ægteskab, der i enhver Henseende var forfeilet. Efter hvad Lunding har sagt mig, jøgte man først en Ægtefælle for Kronprindsen i Schwerin, hvor der ogsaa vistes ham nogen Sympathi af hans Cousine, en aandelig og legemlig kraftig anlagt Kvinde, der rigtignok dengang var meget ung og senere ægtede den østrigste General Fyrst Windisch-Grätz. Men efter Ordre fra Kjøbenhavn opgaves denne Tanke, og d. 10. Juni 1841 ægtede Kronprindsen i Neu Strelitz Prindsesse Charlotte Mariane, der imidlertid aldrig kunde overvinde sin ængstelige Modbydelighed for hans Person eller fatte Spor af Interesse for Enkelthederne i sit nye Fædreland, hvor enhver Provindsby af hende betegnedes som „ein Nest“. Det er rimeligt, at dette Forhold har begunstiget en ny Tilnærmelse til den senere Grev-

inde Danner, der imidlertid havde lært Franst og Modepynnt i Paris og en kort Tid havde en Dreiedukke i en Boutik i Bimmelskafstet. En Ildbrand ødelagde Lageret, og det sagdes, at Kronprindsens Tilstedekomst derved foranledigede en Fornøjelse af Forbindelsen med fastere Præg. Den endelige Op-løsning af Kronprindsens 2det Ægteskab fandt vel først Sted i Sept. 1846, men at ogsaa dette Ægte-skab vilde blive barnløst, lod sig strax forudsæ, og da Prindsesse Louise af Hessen d. 26. Mai 1842 ægtede Prinds Christian af Glücksburg, der nærmest maatte anses som Pleiesøn af Kong Frederik VI og Enkedronning Marie, rettede allerede Fleres Tanker sig med bevidst Forstaaelse henimod denne Linie som Bærer af Landets Forhaabninger.

Det er iøvrigt en urigtig Opfattelse, naar en Forfatter nylig har kaldt Madvig „den fredelige“. Den fremtrædende Egenskab i hans udmærkede, ædle og elstværdiske Personlighed var den polemiske. Han var Nordens største Polemiker. Straalende af Selvtilfredshed, Selvtillid og Kraftfylde var han altid beredt til Angreb, og hans Svaghed var den, at han ikke altid fuldt undersøgte, om der var tilstrækkelig Føie til Anfaldet. Jeg finder ikke at burde belemre nærværende, i ganske andet Diemed frem-

komne lille Skrift med, hvad jeg kunde have at sige i Anledning af Madvigs posthume, men iøvrigt godlidende Angreb paa mig og mit Udkast til en Communallov. Mulig finder jeg en anden Gang Leilighed til at nedskrive nærmere Oplysning herom. Derimod kan jeg ikke lade det upaataalt, naar Madvig (S. 150 jfr. S. 307) synes at betragte det som en Forjættelse af Kong Frederik VII, at han ikke oftere mødte i Statsraadet. Han havde jo aldeles ingen Plads i dette, der efter Grundlovens § 21 udgjordes af „Ministrene i Forening“ under Forsæde af den af Kongen udnævnte Premierminister. Derfor meddeler ogsaa Thorjæ (I S. 123), hvorledes Kongen, efter paa den værdigste Maade at have indsat det ansvarlige Martsministerium, forlod Salen med Tilkjendegivende af, at han fra dette Dieblif af kun vilde give Møde i Statsraadet, naar han blev indbudt af Conseilspræsidenten. Saadanne Møder af Statsraadet med Kongen fandt oftere Sted i Aarene 1850—51, og jeg har aldrig hørt mindste Antydning om, at Grev A. W. Moltke havde Banskælighed ved at bevirke dem, ligesom det vistnok har været Madvig ligesaa ubekjendt som mig, hvilke Beretninger han afgav til Kongen. Men iøvrigt stod paa Frederiksborg efter min Erindring

stadig et særligt dertil betegnet Bærelse rede for enhver Minister, og da Udgifterne ved Reiserne dertil afholdtes af Ministeriet, var det, naar Kongen var rast, til den Tid let for enhver Minister at erholde Afgang til Referat. Jeg erindrer heller ikke nogenfinde at have erhvervet Kongelig Resolution uden personlig at have forelagt Sagen for Kongen og faaet hans Befked om at kunne aflevere den til Cabinetssecretairen, for at der kunde paategnes Approbation af Indstillingen. Derhos maa det erindres, at Kongens Helbred under hans hele Regjeringstid ikke var stærkt, og Livlægen Conferentsraad Lund jagde mig meget snart, at han ved Tronbestigelsen havde frelagt Kongen Valget, om han, der var jaalidet vant til Aandsanstrengelse, enten til Forretninger vilde anvende enkelte Timer hver Dag eller concentrere dem paa faa og sjeldne Dage og derimod tilbringe de øvrige Dage af Ugen saa meget muligt i frisk Luft, navnlig med Fiskeri, der bekom ham saa vel. Kongens Levevis var saaledes ikke noget vilkaarligt Valg, men paabuden af Sundhedshensyn.

At gaa ind paa Kongens morganatiske Ægteskab, der blev tilveiebragt af Bluhme og Scheele, som ogjaa altid beholdt den væsentligste Indflydelse paa Grevinde Danner, anjer jeg her uforuødent,

men skal dog kun bemærke, at Kongen ofte fremhævede det som Grevindens Hovedfortjeneste, at hun den Nat, da Martsministeriet dannedes, havde foreslaaet ham ved Baldemar Oxholm at henvende sig til Grev Ad. B. Moltke, hvilket ogsaa skete (Thorshø I S. 120), og at Grev Spouneck, da jeg var indtraadt i Ministeriet og søgte Oplysning om denne, mig ubekjendte Personlighed, der dengang kaldtes Baronesse, forsikrede, at Statsraadet og Landet skyldte hende Tak, fordi hun til den Tid med Held — som jeg senere erfarede under Livlægens indsigtsfulde og aarvaagne Bistand — havde modvirket det Anlæg til Drickeshyge, som Kongen vistnok havde arvet fra sin Oldefader Frederik V, thi hvilke Tvivl der end kunde reises om Prinds Ferdinands Herkomst, holder jeg bestemt for, at Christian d. VIII's og Frederik d. VII's Nedstamning ikke kan berøres af de Bestyldninger, der i denne Retning ere blevne fastede ud, men afgjort modsiges ved Betragtning af de Paagjældendes typiske Personlighed.

Under 18. Novbr. 1863 stadfæstede den nye Konge den Grundlov for Kongeriget Danmarks og Hertugdømmet Slesvigs Fællesanliggender, hvortil Udkast allerede d. 29. Septbr. var forelagt Rigsraadet. Denne Grundlov sluttede sig i Formen temmelig til Forfatningsloven af 2. Octbr. 1855 for Monarchiets Fællesanliggender, men fjernede dog Holsten mere fra Kongeriget og Slesvig end allerede sket ved Kundgjørelsen af 30. Marts 1863.

Skjøndt saaledes i denne Grundlovs Afsnit I (om Kongehuset) Tronfølge-loven af 31. Juli 1853 og Begrebet det danske Monarchi fastholdtes, fremtræder der dog ved Siden heraf et Begreb om „Riget“, hvorved kun kan forståas Danmarks Rige i Mod sætning til Monarchiet. Navnlig ombyttedes i § 5 (jfr. Lov 1. April 1856) Bestemmelsen om Kongens Edsfæstelse paa samtlige Forfatningslove, saavel for Monarchiets Fællesanliggender som for de enkelte Landsdeles særlige Anliggender, med en Edsfæstelse paa „Rigets Forfatningslove“, og i § 6 optoges en gaadefuld Tilføielse om, at Geheimestatsraadet i Tilfælde af Kongens Umyndighed, Sygdom eller Fraværelse (jfr. nu Lov Nr. 25 af 11. Februar 1871) uopholdelig skulde indkalde Rigsraadet, som „beslutter det Fornødne“. Naar

hermed sammenholdes Laurids Skaus Udtalelse (hos Graae S. 133), synes det vel, at man til den Tid — 20. Aug. 1863 — har stilet henimod en Incorporation af Slesvig i Kongeriget, og det er jaaledes ikke ganske uforklarligt, at man i November Grundloven har set et Skridt, som sigtede her henimod, og at Monrad, som vidt vides, allerede d. 14. Januar 1864 overfor England erklærede sig villig til at tage denne Forfatning tilbage. Men dette Tilbud kom for sent. Vel var Forbundsexecutionen indskrænket til Holsten, og Lord Palmerston havde forlængst erklæret, at det tyske Forbund vilde møde Modstand, hvis det som jaadant overstred Eideren, men Bismarck, der havde lovet Lafalle Schleswig-Holsteins Erobring og Indlemmelse i Tyskland, havde vistnok allerede d. 16. Januar i Berlin afsluttet Conventionen med Østrig om bevæbnet Indfærd og fremtidig fælles Disposition over Hertugdømmerne. Jeg har jaaledes neppe feilet, naar jeg i et lille Skrift „Bidrag til Belysning af Danmarks nærværende Stilling“, jeg i Februar 1864 anonymt lod udkomme hos Reitzel, betegnede de tyske Stormagters fjendtlige Angreb som nærmest rettet paa Preussens Erhvervelse af Hertugdømmerne, der kun vilde kunne afvendes ved det danske Folks Udholden-

hed, Regjeringens Klogskab og Kraft, Europas ikke tynste Bestanddeles Medvirkning og fremfor Alt det retfærdige Forsyns Bistand.

Desværre svigtede alle Forhaabninger i et Omfang, som det ikke her er Stedet til at udmale, og November Forfatningen stod tilbage som en Ruin til Minde om en Fortid, der var kvalt i sin Fødsel. Forfatningen selv havde i øvrigt ogsaa i de følgende Afsnit sine Eiendommeligheder, der ikke alle vare Fortjenester.

Af Afsnit II i Forfatningsloven af 2. Octbr. 1855 (om Regjeringsmyndigheden) var §§ 9–11 ligefrem overførte til November Grundloven kun med Forandring i § 9 af „Monarchiets“ til „Rigets“, og det var jaaledes anerkjendt, at den høieste Statsmagt berovede hos Kongen med de i det Følgende fastsatte Indskrænkninger.

Derimod vare §§ 12 og 13 i Forfatningsloven af 1855 udeladte i dette Afsnit, og om end tilsvarende Bestemmelser forekomme i Forbindelse med Rigsretten (§§ 61 og 62), var Tilfagnet om en ministeriel Ansvarlighedslov ganske sløffet, og Ansvarligheden særlig kun fremhævet ved Tillægsudgifter (§ 58 i. f.).

Bestemmelserne om Geheime=Statsraadet i §§

14 og 15 af Octoberforfatningen bleve i det væsentlige overførte til §§ 12 og 13 i November Grundloven, dog saaledes at et Ministerraad traadte i Stedet for Ministerconferencerne, og at derimod Statssecretairen bortfaldt.

De øvrige Bestemmelser i Octoberforfatningens 2det Afsnit overførtes i det Væsentlige til November Grundloven. Dog ses den førstnævnte Forfatnings 3die midlertidige Bestemmelse, hvorefter Kongen forbeholdt sig Ret til at bestemme Ministrenes Pension, ikke optagen i November Grundloven.

Som bekjendt blev ved denne Grundlov Rigsraadet delt i 2 Thing, dog saaledes at ved endelig Meningsforskjel om Bevillingsspørgsmaal Afgjørelsen skete af Fællesudvalget (§ 56).

Foreløbige Love skulde vedtages i et Ministerraad, hvor hver enkelt Minister skulde afgive sit Votum til Protocollen. Kongens i Geheime=Statsraadet tagne Beslutning skulde medunderskrives af de Ministre, som deri vare enige (§§ 58, 59 og 19). De skulde forelægges det først sammentrædende Rigsraad til Beslutning.

Enhvert af Thingene valgte sin Formand, havde Initiativ, kunde indgive Adresser om Fællesanliggender og tilstede Interpellationer, men parlamentariske

Commissioner hjemledes ikke. En Regnskabsret bibeholdtes (§ 57). Domstolene erholdt atter Afgjørelsen af Øvrighedsmyndighedens Grændser (§ 63).

Samtidig med Seiren ved Helgoland 9. Mai 1864 havde der været aftalt Vaabenhvile i en Maaned fra 12. Mai, og da denne d. 9de Juni forlængedes til den 25de Juni om Aftenen, ventede de preussiske Tropper i Nørre Jylland ikke Gjenoptagelsen af Krigen, hvis Afslutning de imødesaa med de venligste Følelser mod den danske Befolkning, som de erkjendte for saa at sige ublandet nord for Flensborg Fjord. Krigsminister Reich, hvem jeg opjagte i Kjøbenhavn, var ligeledes mod Krigen Gjenoptagelse. Dette var ogsaa Udenrigsminister Quaades Botum, idet han fra London af anbefalede det sidste engelske Forslag om en Delingslinie ifølge Voldgift gennem Angelen, hvortil Krieger sluttede sig under Forslag om en Vaabensstilstand paa 9 Maaneder. Det var saaledes tværtimod baade Udenrigsministerens og Krigsministerens Bøta, at Monrad, som Conseilspræsident, i hvilken Stilling der dog efter Forfatningen ikke tilkom ham nogen særlig Bemyndigelse, paatog sig Ansvar for at forkaste Englands Forslag. Saaledes havde i alt Fald Bluhme, efter sin mundtlige Meddelelse til mig, op-

fattet det Baserede, og dette stemmer nogenlunde med Sørensens Fremstilling i d. 2den slesvigiske Krig III S. 70 efter den der anførte officielle Meddelelse. Resultatet var foreløbig Conferencens Afslutning, hvorefter Bismarck opstillede Hertugdømmernes fuldstændige Adskillelse fra Danmark som de allierede Magters Program. Generalcommandoen indskrænkede sig, da Als, der havde været aldeles utilstrækkelig besat, var rømmet efter en kort blodig Kamp, men i Genhold til de, navnlig for Marinen tidligere trufne Dispositioner, til at sikre Fyn, medens i det nordlige Jylland Træfningen ved Lundby d. 3. Juli godtgjorde det preussiske Infanterigeværers aldeles knusende Overvægt ligeoverfor, hvad der kunde udrettes ved det danske Fodfolks mest hensynsløse Opoffrelse*). Da derhos alle europæiske Magter traf

*) De fleste danske Saarede fra Lundby bleve førte til det preussiske Lazareth i Randers. Jeg traf der igjen og endnu i Live en Menig Fred. Henr. Mangels af Gettorf, der med et Bysbarn var bleven sprængt fra sin Afdeling ved Weile, men derefter over Randers atter havde sluttet sig til den danske Hær. Det var denne pligtopfyldende Mand fuldkommen bevidst, at han, som Slesviger, hørte under Danmark og Intet havde at gjøre med Holstenerne. Han var ramt af flere Kugler og døde d. 12. Juli. Han hviler paa Randers Kirkegaard og har ved sin opoffrende Trostab Bidne om, at Sproggrændsen i det sydøstlige Slesvig til

fig tilbage fra Danmark, indfandt Monrad fig hos Bluhme for at anmode ham om at afløse fig som Conseilspræsident i et nyt Ministerium, der allerede dannedes d. 9. Juli om Aftenen, hvorefter Baabenhvile indtraadte d. 20. Juli, og Fredspræliminairerne afsluttedes d. 1. August.

Bed Lov af 23. Decbr. 1864 indskrænkedes Rigsraadets Virksomhed til Kongeriget, og allerede d. 21de s. M. indbragte Regjeringen i Rigsraadets Landsting Forslag til den reviderede Grundlov af 5te Juni 1849, indeholdende de Forandringer i samme, som ansaaes nødvendige, for at Grundloven af 18. Novbr. 1863 kunde ophæves, og den hele constitutionelle Myndighed gaa over til Rigsdagen.

Det var Bluhme som Conseilspræsident og Tillisch som Indenrigsminister, der i Rigsraadets Landsting gennemførte den fornødne Grundlovsbestemmelse, og efterat denne først havde været forfattet af Rigsraadets Folkething, udkom endelig under 17. Novbr. 1864 den Grundlovsbestemmelse, hvorved Rigsraadet gav sit Samtykke til, at Kongen

den Tid ikke overalt var afgjørende for den politiske Nationalitetsfølelse. Ogsaa Rainald fandt paa sin Undersøgelsesreise i Sydslesvig i 1861 enten et svagt eller slet intet Ønske om en Union med Holsten og endnu mindre med Tyskland.

satte Grundloven af 18. Novbr. 1863 ud af Kraft, naar Rigsdagen for sit Vedkommende havde vedtaget den nye („gjennemsete“) Grundlov („af 5te Juni 1849“).

I Henhold hertil blev da denne udfærdiget under 28. Juli 1866 og saavel Grundlovsindskrænkningen af 29. August 1855 som Fællesgrundloven af 18. Novbr. 1863 satte ud af Kraft.

VI.

Afsluttende Bemærkninger.

Det er saaledes umuligt i sin Almindelighed at miskjende, at Kong Frederik den Syvendes Bægring ved uden Forbehold at underskrive den af den grundlovgivende Rigsforsamling vedtagne Grundlov af 5. Juni 1849 gennem fuldstændig gyldige Grundlovsbestemmelser har faaet en meget væsentlig Indvirkning paa den Stilling, Kongedømmet indtager i Danmark ifølge den nu gjældende Grundlov af 28. Juli 1866, og at denne Stilling grundlovs-mæssig er langt fastere og stærkere, end maaske nogle have tænkt sig den i det stærkt bevægede Aar 1848, hvis pludselige Omvæltninger ogsaa i de fleste andre Lande senere ere blevene modificerede.

Det turde endnu have sin Interessé yderligere i det enkelte at paavise nogle af de Afændringer, navnlig Kongedømmet vedkommende, der ere tilkomne

i den nu gjældende Grundlov, hvis §§ i denne Henseende følges, uden at det dog er Hensigten at komme ind paa Landsthingets Omdannelse.

§ 1.

Bed denne § er nu henvist til Thronfølgeloven af 31. Juli 1853, men der er herved det betydningfulde, at medens Grundloven af 18. Novbr. 1863 henviste til Thronfølgeloven uden at nævne dennes Artikler, nævner vor nuværende Grundlov kun Artiklerne I og II, og det er saaledes klart, at Artikel III ikke længere har nogen grundlovsmæssig Betydning.

Da nu allerede ved Indledningen til Thronfølgeloven Integritetshenlynet er blevet gjort gjældende, og Grundlovens § 8 [se nedenfor], naar ingen Thronfølger findes ved Thronledighed, stiller Valget frit, bortfalder enhver Betænkelse, hvortil Thronfølgeloven i sin oprindelige Affattelse kunde give Anledning.

§ 6.

Som ovenfor anført, er 2det Punctum (om Brindsjerne) indkommet fra Fd. 26. Juli 1854 § 3 og formodentlig foranlediget ved Hensyn til den der følgende § om Sæde i det Geheime-Statsraad.

§ 7

er overført fra Fællesgrundloven af 18. Novbr. 1863, men med flere ikke uvæsentlige Ændringer.

Saaledes er det høist anstødelige og i flere Henseender mislige „til Geheimstatsraadet“ ombyttet med „i Statsraadet“. For „Forfatningslove“ er sat „Grundlov“. Det er heller ikke uden Betydning, at medens Sætningerne ere noget ombyttede, Forjættningen for Statsraadets Førelse af Regjeringen er forandret fra „Indtil Eden er aflagt“ til „Kan Kongen formedelt Fraværelse eller af andre Grunde ikke umiddelbart ved Thronskiftet aflægge Eden“, saaledes som Bestemmelsen lyder i Forfatnl. af 1855.

§ 8.

Den oven omtalte gaadefulde Bestemmelse i Fællesgrundlovens § 6 er bortfalden ved denne § i Forbindelse med Lov Nr. 25 af 11. Februar 1871 (aftrykt i Sveistrups Forfatningslove I S. 59 ff.).

Ved Sæns sidste Punctum er den forenede Rigsdag anerkjendt berettiget til ved Thronledighed uden Thronfølger at vælge Konge og fastsætte Arvefølgen.

§ 11

er den § 9, der saavel i Fællesforfatningen af 2. Octbr. 1855 som i Fællesgrundloven af 18. Novbr.

1863 var stillet i Spidsen for Ufsnittet om Regjeringsmyndigheden og i de fylldigste Udtryk anerkjendte, at den høieste Statsmagt (Souverainiteten i statsretlig Forstand) var hos Kongen, hvorfor ogsaa den oprindelige Grundlovs § 23 om Kongens høieste Myndighed over Land- og Sømagten og § 33 om Møntretten betragtedes indbefattet heri. Denne Souverainitet, der udøves gennem Kongens Ministre, var i Forfatningslovene af 1855 og 1863 begrændset ved de „i det følgende fastsatte Indskrænkninger“, men er i den nu gjeldende Grundlov underkastet „de i denne Grundlov fastsatte Indskrænkninger“, altsaa ogsaa Statsmagtens Fordeling efter den forudgaaende § 2, der ved § 6 i Grundlovsbestemmelsen af 29. August 1855 var indskrænket til Kongerigets færliche Anliggender alene, men nu er gjenoplivet i sin fulde Udstrækning.

Det er dog ikke nogen stor Forandring, der herved foregik i Kongens Stilling efter Grundloven af 18. Novbr. 1863, thi medens allerede efter dennes § 63 Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser paa ny vare blevne undergivne Domstolenes Afgjørelse, har det gennem alle Forfatningslovene været anerkjendt, at den udøvende Magt er hos Kongen, og ligeledes var det ved § 18 i Grund-

loven af 1863 og § 21 i Fællesforfatningen af 1855 udtalt, at den lovgivende Magt var hos Kongen og Rigsraadet i Forening, hvilket ikke udelukkede, at Kongens Andel efter sidstnævnte Forfatning var aldeles overveiende, og om den end ved Grundloven af 1863 blev betydelig mindre og neppe større, end den nu er, kan det dog ikke overjes, at saavel denne Grundlov som den nu vedtagne have fastholdt Kongens, ikke i Grundloven af 1849 udtryffeligt udtalte almindelige høieste Myndighed som gjældende ved Siden af den lovgivende Magts Deling mellem ham og Rigsdagen.

§ 12

er den oprindelige Grundlovs § 18 med Tilføielse af Tiljagn om, at den ministerielle Ansvarlighed nærmere skal bestemmes ved Lov. Herved er saaledes den Lacune foreløbig udfyldt, som var opstaaet derved, at Grundloven af 1863, som oven anført, havde udeladt Tiljagnet i Forfatningsloven af 1855 om en Lov, som skulde give nærmere Forfrifter angaaende Ministrenes Ansvarlighed.

§ 13

er ligefrem overført fra Grundloven af 1863 § 11.

§ 14

er med lette Redactionsændringer overført fra Forfatningsloven af 1855 § 12, første Afsnit.

§ 15.

„Ministrene i Forening udgjøre Statsraadet“ stemmer med Begyndelsen af den oprindelige Grundlovs § 21, men iøvrigt er den optagen fra Grundloven af 1863 § 12, dog at ingen kongelige Prindsfer foruden den efter sin egen Ret indtrædende myndige Thronfølger, som saadanne, kunne kaldes til Sæde i Statsraadet.

§ 16.

I første Punctum er indsat en væsentlig Afvigelse fra de tidligere Forfatningsbestemmelser, i det „vigtige re“ (Regjeringsforanstaltninger) er ombyttet med „vigtige“. Saaledes som dette psykologisk, skjøndt ikke grammatisk, maa opfattes, er herved Styrelsen i meget væsentlig Grad overført fra collegial til individuel Afgjørelse gennem den paagjældende Minister. Og saa Forandringen af Udtrykket „behandles“ (i Geheimestatsraadet) til „forhandles“ (i Statsraadet) er af Betydning, da det

sidste Udtryk antyder en Discussion, det første en Afgjørelse.

Iøvrigt er Sen optagen efter § 13 i Grundloven af 1863, dog at Bestemmelser om, at enhver Minister i Ministerraadet skal afgive sit Votum til Protocollen, og Beslutning tages efter Stemmesflerhed, samt at de tilstedeværende Ministre skulle underskrive Protocollen, ere tilføiede.

Med disse Bestemmelser er unægtelig opnaat en større Betryggelse i de Tilfælde, hvor Kongen lader Sagen forhandle i et Ministerraad, men forsaavidt dette ikke sker, har den nye Affattelse af Sens Begyndelse, da Ministrenes Myndighed maa gjøres gjældende gennem Ministerierne, udvidet Grændserne for Bureaucratiet til et Omraade, der er ikke lidet større, end under Enevælden — en Udvikling, der, skjøndt ad anden Vej, ogsaa fremtræder i Norge, hvorimod i Sverige Styrelsen controlleres ved eie-dommelige Forfatningsbestemmelser.

§ 17

er overført fra den oprindelige Grundlovs § 22 med tilføiet Edsfæstelse paa Grundloven af enhver civil eller militair Embedsmand.

§ 18

er optagen fra Grundloven af 1863 § 15 med Forandring af „Riget“ til „Landet“.

§ 24.

Til den oprindelige Grundlovs § 29 er efter Forfatningsloven af 1855 § 45 næstsidste Afsnit føjet det Tillæg, at et af Rigsdagen vedtaget Lovforslag anses som bortfaldet, naar Kongen ikke har stadfæstet det inden næste Rigsdags-Samling.

Skjøndt § 25

er den oprindelige Grundlovs § 30, skal dog bemærkes, at efter Forholdets Natur kan en foreløbig Lov paa grundlovs-mæssig Maade kun af Kongen forelægges Rigsdagen, thi da Skjønnet om det særdeles paatrængende i Tilfældet udgaar fra Kongen, kan den paabudne Forelæggelse for Rigsdagen kun motiveres fra Kongens Standpunkt.

§§ 48—50.

I disse §§ er den i den oprindelige Grundlovs §§ 52—53 fastsatte Regnskabsorden bevaret, kun med den Ændring, at „Tillægsbevillingslove“ ere

udtrykkelig opførte som Hjemmel for Statsudgifterne, hvorhos der ved en Tilføielse til § 50 er aabnet Udgang til en yderligere Ordning af Regnskabsafgjørelsen ved Lov.

§ 68.

Den oprindelige Grundlovs § 72 er forandret derhen, at kun Landthingsmedlemmerne fremdeles vælges af dette, hvorimod Høiesterets ordentlige Medlemmer indtræde uden Valg.

§ 95.

Den oprindelige Grundlovs § 100 er forandret derhen, at Forslag til Grundlovsbestemmelser ogsaa kunne fremsættes paa en overordentlig Rigsdag, og at Fordringen om gjentagen Vedtagelse paa næste ordentlige Rigsdag er udgaat, saa at naar Regjeringen vil fremme Sagen efter Forslagets Vedtagelse i begge Thing, udfordres kun Beslutningens Vedtagelse i uforandret Skikkelse paa en efter Opløsning nyvalgt Rigsdag samt Kongens Stadfæstelse til Grundlov.

Da det nu er lykkedes i Løbet af 40 Aar at føre Landet gjennem Tidens Rystelser ad lovlige Former, bør Haabet ikke opgives om, at Regjeringens Dygtighed, støttet til Folkets sunde Sands, ogsaa vil kunne finde en betryggende Udvei af de nuværende Irgange.

Bilag.

Gjenpart.

Den 22. Mai 1851.

Som det vil være i Hr. Udenrigsministerens Erindring erklærede jeg mig i et for nogen Tid afholdt Statsraad villig til at affatte og levere Dem en Udsigt over Regjeringens Stilling til Rigsdagens forskjellige Partier i flere indre Lovgivningsspørgsmaal.

Jeg har troet at opfylde en Pligt ved idag at nedskrive denne Udsigt, som følger, idet jeg maa henstille til Dem, om og hvilket Brug De maatte kunne finde for det deri Fremstillede, hvis Nøiagtighed jeg ikke troer vil kunne bestrides.

Da jeg ikke vil forstyrre Dem under Deres Forberedelser til Reisen, tillader jeg mig herved at

ønske Dem et lykkelig Udfald af Deres vigtige Sendelse.

Deres ærbødigste
(underskrevet) Rosenørn.

Høvelbaarne
Herr Kammerherre Udenrigsminister Reedtz,
Storforø p. p

Udsigt over den danske Regjerings Stilling lige overfor de politiske Partier paa de tvende første Rigsdage, navnlig i de egentlig indre Spørgsmaal.

Grundloven af 5. Juni og Valgloven af 16. Juni 1849 maatte bevirke, at den høist betydelige Magt, som den nye Forfatning tillagde folkevalgte Repræsentanter, for største Deelen tilfaldt Andre end dem, der gjennem de ældre raadgivende og af Glasjevalg fremgaaede Stænder udøvede Indflydelse paa de offentlige Anliggender.

Dette var ikke blot en umiddelbar Følge af det aldeles forandrede Valgsystem, men ogsaa af en naturlig gjensidig Uvillighedsfølelse mellem det ældre Systems Mænd og den nye Forfatnings Tilhængere, samt deraf, at det nye, paa en meget bred Basis

grundlagte Valgsystem gjorde det let for folkelige Partier at overvælde de tidligere, med Hensyn til Valgberettigelse privilegerede, jærlige og ikke ved noget fælles Baand sammenknyttede Classer.

De ældre indflydelsesrige Kræfter ere vistnok endnu tilstede, og ville, naar det lykkes at samle dem gennem større fælles Ideer, atter kunne tilvinde sig en betydelig Vægt, men i de første Valg maatte man vente at finde overveiende Udtryk af de Tanker, som i 1848—49 havde bevæget Folket.

Resultatet viste sig noget forskjelligt i Rigsdagens to Kamre eller Thing.

I Landstthinget lykkedes det at indbringe ikke saa ganske saa af den ældre Tids mere udmærkede Mænd (Premier- og Udenrigsministrene, Treschow, Blechingberg, Ørsted, Unsgaard) med nogle enkelte af lignende Farve. Bondevenspartiet, der har sin Hovedstyrke i Folkethinget, er derhos vel temmelig talrigt ogsaa i Landstthinget, men tæller der ingen betydelige Medlemmer. Men Thingets Majoritet bestaaer dog af den nyere Tids Mænd, og dets Hovedfarve er stærk national, blandet med en næsten paafaldende Uengstelighed for Alt, hvad der har Skygge af Reaction eller Skin af Ufvigelse fra Grundloven. I det Hele taget lagde dog dette

Things Sammensætning ingen væsentlig Hindring i Veien for Regjeringens heldige Førelse.

Underledes er Folkethingets Sammensætning. Næsten samtlige Medlemmers Valg ere fremgaaede af de to store Hovedpotentier i 1848's Bevægelse: den demokratiske og den nationale.

Det demokratiske Parti var allerede før 1848 meget stærkt constitueret gjennem Bondevennernes Selskab, der har en vidt forgrenet Organisation, ledes af meget talentfulde Mænd og gjennem Almueblade udøver et stort Herredømme over de lavere Classer, navnlig i Godssegnene. Dette Parti satte omtrent Halvdelen af Valgene til Folkethinget igjennem. Hovedmassen af disse Repræsentanter følger blindt Partiets Anfører, den forrige Krigsminister Oberst Tscherning, en Mand med høist farlige Egenskaber, med meget uklare Retsbegreber, men fri for pecuniær Egenlyst og saaledes end mere sikker paa at hævde sin Stilling. Dette Parti havde ved Rigsdagens Åbning i Februar 1850 den numeriske Overvægt i Folkethinget og blev i Tschernings Person begunstiget af indflydelsesrige Kredse ifølge en jæregen Grund. Hvad nemlig end Grunden dertil kan være, er det vist, at Tscherning efter det under hans Bestyrelse indtrufne uheldige Slag ved Slesvig

opgav Tanken om dette Hertugdømmes nærmere Tilslutning til Kongeriget Danmark og derved traadte i afgjort Opposition til det nationale Parti. Maaſtee antog han, at en nærmere Forbindelse mellem Nørrejylland og Slesvig vilde give de jydſke Rigsdagsmænd Overvægt paa Rigsdagen og derved ſvække hans Magt, da Bondevennernes Indflydelse er mindſt i Jylland. De, der vilde modarbejde det nationale Parti, ſtolede derfor fornemlig paa ham, og det er unægteligt, at Afſlag paa de danſke Fordringer med Henſyn til Slesvig ikke lettelig ville kunne gennemføres i Danmark uden hans Biſtand, hvilken upaatvivlelig ogſaa havde været rede, naar den vederlagdes med Indrømmelser til hans Parti i de indre Forhold.

Om det kunde nytte at opløſe Folkethinget ſtrag efter Valget eller i alt Fald efter Conflicten, ſom det havde været let at fremkalde, kunde viſt have fortjent Overveiſe, men det blev fraraadet, fordi et egentlig conſervativt Parti endnu ikke havde dannet ſig, og den Reactionſtanke, man heri vilde have ſporet, endnu mere vilde have fjernet Gemnyterne fra Regjeringen og frembragt endnu ſlettere Valg.

Det var derhos paa Grund af den uafviſelige Trang til et Statslaan, Finantslovens Bevilgelse,

Udskrivningsloven og maafte Rigsdagens Samtykke til en Fredsflutning og Forandring af Arvesølgen næsten nødvendigt at søge at føre Regjeringen i Overensstemmelse med Rigsdagen, saaledes som denne var.

Muligheden herfor blev givet i Folkethingets anden Halvdel, der næsten udelukkende tilhørte det nationale Parti. Vel var dettes mest fremtrædende Medlem, den forrige Cultusminister Biskop Monrad ingenlunde nogen i enhver Henseende usarlig politisk Character, men han er dog gennemtrængt af en stærk Overbevisning om nogle af Betingelserne for en Stats Tilværelse, navnlig om Autoritetens Nødvendighed, og havde en fremherskende Tilbøielighed til at modsætte sig Tjchering. Iøvrigt var dette Parti ved Rigsdagens Åbning kun ufuldstændig organiseret, men det talte blandt sine Medlemmer mange agtværdige, fædrelandskjærlige, tildels indsigtfulde og enkelte begavede Mænd, og det syntes ikke umuligt, at det ved Forening med de ganske enkelte betydende Medlemmer af ældre politisk Virksomhed (David), ved at vinde enkelte af det demokratiske Partis Medlemmer og ved Understøttelse af Ministrene, af hvilke flere vare Medlemmer af dette Thing, kunde erholde Pluralitet, skjøndt det var at

forudse, at det først vilde consolidere sig efter længere Tids Forløb og som en Reaction mod Bondevennerne.

Medens Regjeringen saaledes væsentligst var henvist til at afvente Partiernes Udvikling, maatte den, naar den i det Hele vilde vinde Rigsdagens Tillid, hvilken, paa Grund af Ministeriets noget blandede Sammensætning og den tilbagetrængte Uergjerrighed hos de forrige Martsministre og deres nærmeste Venner, ingenlunde fra først af ganske tilhørte den, aabent slutte sig til Forfatningen og iøvrigt søge at opfylde i alt Fald en Del af de Tilfagn, som allerede under den grundlovgivende Rigsforsamling vare udtalte af Ministeriet.

Til disse hørte meget bestemte Øfter om gjennemgribende Reforme i Landbosforholdene. Forslag hertil havde været forelagte en Commission, der var sammensat af Mænd af de mest modstaaende Anskuelser.

Efter den forrige Indenrigsministers Fratrædelse besluttede Regjeringen for den første Rigsdag kun at forelægge Love om Aflysning af Hoveri, samt om Udjævning af den paa Privilegier begrundede Forskjel mellem Jorders Afgiftspligt.

Hoveriafsløsningslovene vare tiltraadte af alle

Medlemmer af den fornævnte Commission, og Løfte om deres Udstedelse var tildels allerede givet i en Lov af 27. Mai 1848. De bleve forelagte Lands-thinget, hvor Bondevennernes Indflydelse er mindst. Referent for dette Things Udvalg i disse Sager var Conferentsraad Treschow, der selv er Godseier. Regjeringen gik i det Væsentligste ind paa de af Landstthinget foreslaaede mindre betydelige Forandringer, hvorefter Lovene i dette Thing bleve vedtagne med stor Majoritet. I Folkethinget mødte de fornemlig Modstand af Monrad, der syntes at misunde Regjeringen, at den skulde kunne sætte disse Forslag igjennem, ligesom han paa den Tid, denne Sag fandt sin Afgjørelse, var meget mistænkelig mod Regjeringen paa Grund af den Gang, Fredsunderhandlingerne i Berlin og Conferentjerne i London toge. Efter en meget heftig Kamp lykkedes det imidlertid at erholde dem vedtagne af Folkethinget næsten i samme Skikkelse, som i Landstthinget, idet de ved anden Behandling indbragte Forandringer atter bleve fjernede ved 3die Læsning, ved Hjælp af den Understøttelse, som de mest velfindede Mænd af alle Farver ydede Regjeringen mod de reiste doctrinaire Vanskeligheder, og Lovene udkom strax efter under 4. Juli 1850.

Udjævningen af de privilegerede Grundeidendomes Skattebegunstigelser blev formedelst dens Forbindelse med Finantsloven først forelagt Folkethinget, hvor den ligeledes gik igjennem ved en fra forskjellige Sider ydet Understøttelse, som det dog ikke var muligt at erholde uden nogen Opoffrelse af de i og for sig rigtigste Principer, hvis consequente Anvendelse ligeledes fandt Modstand hos Monrad. Smidlertid [tiltraadte Landstthinget ligeledes Loven for ved den tilveiebragte Vigelighed i de offentlige Byrder at fjerne et meget benyttet Agitationsstof.

Et hermed i Forbindelse staaende Regjeringsforslag, sigtende til at befri de privilegerede Eiendomme fra den dem hidtil særlig paahvilende Byrde af Hesteudredning, blev derimod af Folkethinget forkastet ved Bondevennernes energiske Modstand.

Smidlertid svækkede dette Parti sig ved fremtrædende egoistiske Formaal hos en af dets underordnede Ledere (B. Christensen), og ved Rigsdagens Slutning var det i Minoriteten (Statsrevisorvalgets Udsættelse).

I den ikke lang Tid efter aabnede og i Marts 1851 sluttede anden Rigsdag have Bondevennerne ligget under i de fleste Spørgsmaal.

Saaledes blev den af dem foreslaaede høist

farlige Communallov efter en heftig Kamp forkastet ved første Behandling.

Pensionsloven, der yder Embedsstanden en vigtig Beskyttelse, og den paa forrige Rigsdag forkastede Lov om Hesteudredningen bleve, trods deres Modstand, satte igjennem.

I flere Sager betræffende Valgene til Rigsdagen (for Færøerne, for Samsø) bleve de Tøserningske Anskuelser aldeles tilbagetrængte.

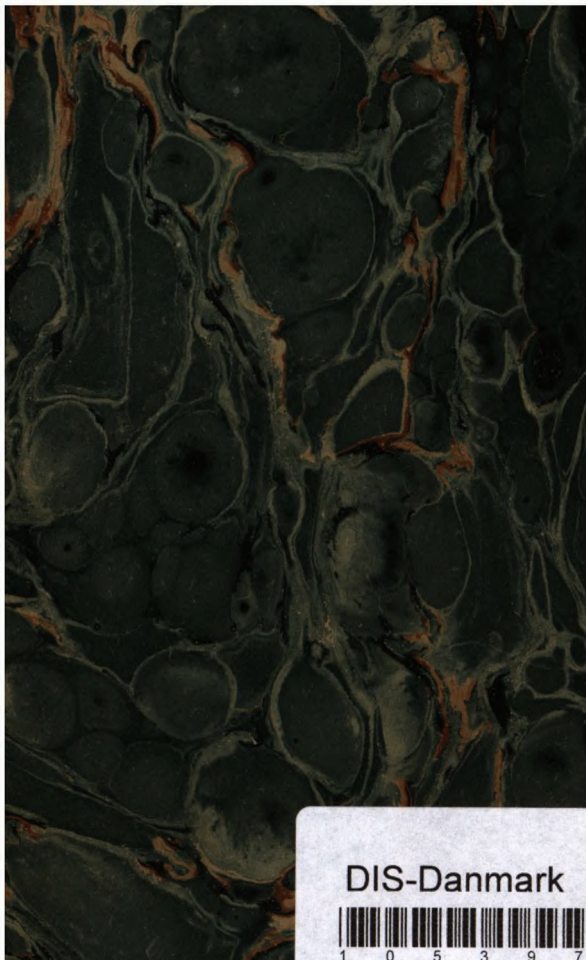
Jagtloven, om hvilken allerede den forrige Indenrigsminister havde givet Tilsagn, blev forelagt Landstthinget i en meget mere indskrænket Skikkelse end hans Forslag til Landbocommissionen. Man holdt sig i det Væsentlige til Grundlaget i den bestaaende Jagtlovgivning, Eiendomsretten, og selv de Udvidelser, som Referenten i Landstthinget Ufraad. Treschow havde anbefalet, bleve ved Regjeringens Bestræbelser forkastede. Loven mødte derfor ogsaa heftig Modstand i Folkethinget, men ved Hjælp af nogle mindre betydelige Indrømmelser, som indstændig bleve tilraadede af nogle meget conservative jydsk Medlemmer (Hjerrild), lykkedes det dog ogsaa i dette Thing at føre Sagen igjennem uden nogetsomhelst Indgreb i Eiendomsretten, der fremdeles er bibeholdt som Grundlag for den egentlige

Jagtret, medens det kun er det store Wildt og visse skadelige Fugle, hvorom der er blevet givet særegne Bestemmelser, dog saa at derimod Spørgsmaalet om Erstatning for Bildtskade bortfalder.

Derimod tiltraadte Regjeringen et Forslag af Bondevennerne om Afhændelse af Krongodsjet, men dog kun i en for Statskassen meget gunstigere Skikkelse, end det af hine var foreslaaet. Den Bestræbelse for Selveiendoms Udbredelse, som herfor ligger til Grund, har iøvrigt den danske Regjering i henved 100 Aar vedkjendt sig, og den er i sin Tid varmt bleven understøttet af Bernstorff, Reventlow og Kong Frederik VI. Maaeste er det under denne Sag, at en Minister skal have udtalt sig for „Eiendommens Udstykning“, men hvor denne Ytring end maatte være falden, er den dog nok fremført under Henviisning til den bevislig fremherskende og i et kornproducerende Land noksom rimelige Tendents til Eiendommens Sammenlægning, der ikke er uden Fare med Hensyn til Begrundelse af Pauperisme, idet Almuen mere og mere fortrænges fra Jordbesiddelsen. Herimod indeholder dog den bestaaende Lovgivning visse Bærn, og det er formodentlig ved at omtale Haandhævelsen af disse, at det er blevet httret, at i alt Fald den ogsaa paa

DIS-Danmark

1 0 5 3 9 7

